

Sprog i Norden

1976

Sprog i Norden 1976

Årsskrift for de nordiske sprognævn

Redaktion:

Henrik Galberg Jacobsen (Danmark), Ståle Løland (Norge),
Catharina Grünbaum (Sverige)

UDGIVET AF
DANSK SPROGNÆVN

I kommission hos

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG A.S.
KØBENHAVN 1976

Denne bog er også udgivet i Norge og Sverige,
i begge lande under titlen *Språk i Norden 1976*
© Dansk Sprognævn

Berlingska Boktryckeriet, Lund 1976
ISBN 87-01-50961-6

Indhold

Dansk Sprognævn 1975	5
Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1975	8
Institutionen för nufinska 1975	10
Det islandske sprognævn 1975	14
Norsk språkråd 1975	15
Svenska språknämnden 1975	18
Sverigefinska språknämnden	20
Samarbejdet mellem de nordiske språknemndene i 1975, av <i>Ståle Løland</i>	22
Forskningscentral för språken i Finland, av <i>Lars Huldén</i>	31
Tekniikan Sanastokeskus — Centralen för Teknisk Ter- minologi, av <i>Osmo Ranta</i>	37
Nordisk retskrivning — den ideale fordring præsenteret af <i>Allan Karker</i>	39
Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet	
Publikationer fra sprognævnene	85
Danmark, af <i>Henrik Galberg Jacobsen</i> og <i>Pia Riber Petersen</i>	87
Finland, av <i>Mikael Reuter</i>	100
Island, af <i>Jakob Benediktsson</i>	103
Norge, av <i>Alfred Jakobsen</i>	104
Sverige, av <i>Margareta Westman, Catharina Grünbaum, Per Axel Pettersson, Bengt Nordberg</i>	119
Nogle nyere ordbøger og ordlister	
Danmark	130
Finland	134
Norge	135
Sverige	137
Om forfatterne	141
Tidligere bind af Sprog i Norden	142

Dansk Sprognævn 1975

Som i de foregående år har den sproglige oplysnings- og rådgivningsvirksomhed været en af nævnets hovedopgaver. Der er i 1975 besvaret i alt ca. 6 500 spørgsmål, heraf ca. 4 600 mundtlige og ca. 1 900 skriftlige. Dette er det højeste antal i nævnets historie. De tilsvarende tal i 1974 var 5 200, 3 900 og 1 300.

Forespørgslerne har hovedsagelig drejet sig om sprogrigtighed: retskrivning, tegnsætning, udtale, orddannelse, bøjning, syntaks og ordbrug; desuden er der blevet spurgt om ords betydning, oprindelse og alder, om brug af ordbøger, grammatikker og lign.

Svarene på en del forespørgsler er offentliggjort i nævnets årsberetning (Årsberetning 1974/75 udkom i efteråret 1975, og Årsberetning 1975/76 kommer i efteråret 1976) samt i tidskriftet *Nyt fra Sprognævnet*. *Nyt fra Sprognævnet*, der kommer 2 gange årlig, udgør nævnets største kontaktflade til offentligheden, og udsendes for tiden i ca. 11 000 eksemplarer.

Nævnets sekretariat har gennemgået udkast til terminologi m.m. inden for forskellige områder. Det drejer sig især om en række forslag til danske standarder. Derudover har sekretariatet gransket de danske termer i manuskriptet til en nordisk kommunalteknisk ordbog og manuskriptet til en nordisk ordliste over affaldstermer.

Et stigende antal spørgsmål er kommet fra danske oversættere m.m. i EFs institutioner i Bruxelles og Luxembourg.

Den permanente arbejdsgruppe som er nævnt i *Sprog i Norden*, s. 6, har nu arbejdsnavnet Terminologigruppen. Foruden Sprognævnet er følgende repræsenteret i den: Dansk

Standardiseringsråd, Københavns Universitets Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Danmarks Tekniske Bibliotek, Justitsministeriets lovafdeling, Foreningen af Statsautoriserede Revisorer, Translatørforeningen, Handelshøjskolen i København og Handelshøjskolen i Århus. Gruppen har til formål at fremme dansk terminologiarbejde (bl.a. ved at formidle udveksling af erfaringer og arbejdsresultater), virke som rådgivende forum for medlemmer og således bidrage til at koordinere projekter, tilvejebringe informations- og dokumentationsmateriale (bl.a. for at orientere offentligheden om terminologiarbejde), og gennemføre nordiske og internationale møder og seminarer.

I forbindelse med Terminologigruppens arbejde har en af de repræsenterede institutioner, Danmarks Tekniske Bibliotek, i 1975 udgivet Dansk fagterminologi, Bibliografi over ordbøger, håndbøger m.m. til brug ved oversættelsesarbejde.

Nævnets samarbejde med Danmarks Forvaltningshøjskole er foregået efter omtrent de samme retningslinjer som i de foregående år. En repræsentant for nævnet har for 2 kursushold gennemgået sproglige problemer i forbindelse med udformningen af love og bekendtgørelser (jf. Sprog i Norden 1973, s. 61—73).

Efter anmodning fra Det danske Bibelselskab yder nævnet assistance ved forberedelsen af en ny prøveoversættelse af Salmernes Bog.

Den ministerielle bekendtgørelse pålægger nævnet "At indsamle og registrere nye ord, former og vendinger, herunder forkortelser". Til forskel fra Norge og Sverige er situationen i Danmark den at Sprognævnet er det eneste sted i landet hvor sådanne sproglige nyheder systematisk indsamles. Nævnets sekretariat søger at følge sprogets udvikling over en noget bredere front, idet man også registrerer fx afvigende stavemåder, udtaleforhold, ny bøjningsformer og ny konstruktioner. Derved bliver indsamlingsarbejdet til stor nytte også for oplysnings- og rådgivningsvirksomheden og for den ny udgave af Retskrivningsordbogen.

Indsamlingen har omfattet mange kilder. Hovedvægten har ligget på dagspressen, men der er dog også regelmæssigt

excerperet andre kilder, især tidsskrifter og bøger. Derudover er sprogbrug i tv og radio blevet noteret i et vist omfang.

Ny ord i dansk 1970—71 vendtes udsendt i løbet af 1976.

Arbejdet med en revideret udgave af Retskrivningsordbogen er fortsat. Afsnit af prøveredaktioner er gennemgået, og endnu en række redaktionelle principspørgsmål er afgjort.

I serien Dansk Sprognævns skrifter er nr. 9 udsendt i 1975: At færdes i sproget. Iagttagelser og synspunkter. Bogen er udgivet i anledning af tyveårsdagen for nævnets oprettelse og indeholder en samling artikler om moderne dansk sprog, skrevet af nuværende eller tidligere medlemmer af nævnet og af amanuenser i sekretariatet. — Endvidere er der udsendt en ny, revideret udgave af bind 3: Kristian Hald: Danske stednavne med udtaleangivelse.

Derudover har nævnet udsendt bogen Forkortelser. Vejledning udgivet af Dansk Sprognævn. Den indeholder to alfabetiske lister; den ene giver besked om hvad forkortelsen betyder, og den anden giver anvisning på hvordan ord og ordforbindelser forkortes. I begge lister er det angivet hvilken eller hvilke af flere mulige forkortelser nævnet anbefaler.

I april 1976 kom Svarregister 1955—75. Ord- og emne-register til Dansk Sprognævns årsberetninger 1955—75 og Nyt fra Sprognævnet, nr. 1—15.

Svenska språkvårdsnämnden i Finland 1975

Året 1975 var det sista hela verksamhetsåret för Svenska språkvårdsnämnden i Finland, den äldsta av de nordiska språknämnderna, grundad år 1942 på initiativ av Svenska Finlands folktingsfullmäktige och sedan dess upprätthållen av detta organ med ytterst knappa statliga anslag. Den statliga Forskningscentralen för de inhemska språken inledde nämligen sin verksamhet den första mars 1976, och inom centralen finns en svensk språknämnd och en heltidsanställd tjänsteman för svensk språkvård vid byrån för svenska språket. Härigenom har den svenska språkvården i Finland fått avsevärt bättre arbetsmöjligheter än tidigare.

Under hela år 1975 arbetade emellertid Svenska språkvårdsnämnden i Finland som förut, med endast en deltidanställd sekreterare som två timmar om dagen besvarade telefonförfrågningar och nödtorftigt skötte de löpande ärendena. Sekreterarsysslan sköttes fram till den 31 juli av amanuens Per Henrik Solstrand vid Folkmålskommissionen och från den 15 augusti av fil. kand. Mikael Reuter, assistent på institutionen för nordisk filologi vid Helsingfors universitet.

Nämndens ordförande var professor Carl-Eric Thors och övriga medlemmar i arbetsutskottet var rektor Harri Edgren, professor Åke Granlund, justitierådet Henrik Grönqvist, professor Olav Panelius och förvaltningsdirektör Sten-Olof Westman.

Professor Thors var nämndens representant i Svenska språknämnden i Sverige och professor Egil Nicklin representerade nämnden i styrelsen för Centralen för teknisk terminologi. Den 25 augusti grundades i Stockholm en sverigefinsk språknämnd, och i denna nämnd representerades Svenska

språkvårdsnämnden i Finland av sekreteraren Mikael Reuter.

De nordiska språknämndernas gemensamma möte hölls den 3—5 oktober på Hanaholmens kulturcentrum i Esbo, Finland. För arrangemangen svarade Institutionen för nufinska och Svenska språkvårdsnämnden i Finland. Nämnden representerades på mötet av ordföranden, sekreteraren och åtta medlemmar. I de nordiska språknämndssekreterarnas möte i Reykjavik 17—18.4. deltog sekreteraren Per Henrik Solstrand. Professor Thors representerade nämnden på ett möte i Köpenhamn den 5 december där ett eventuellt nordiskt språksekretariat dryftades.

Nämndens telefonrådgivning sköttes två timmar om dagen av sekreteraren. Under året registrerades sammanlagt 598 samtal — ungefär 50 fler än 1974. Den avgjort största delen av samtalen kom från myndigheter, företag och översättare, och frågorna rörde i de flesta fallen översättning av termer eller svåra uttryck från finska till svenska.

Arbetsutskottet och enskilda nämndmedlemmar gav remissutlåtanden om ett antal terminologiska ordlistor. Också i övrigt tog arbetsutskottet ställning till vissa terminologiska frågor. Sekreteraren Reuter påbörjade på hösten i samarbete med sakkunniga på området arbetet på en finsk-svensk utbildningsordlista.

Professor Thors skrev spalten "Modern svenska" i Hufvudstadsbladet och "Språkspalten" i Vasabladet, och sekreteraren Reuter skrev spalten "Språklådan" i utvandrartidningen Finlandsnytt. Per Henrik Solstrand och Mikael Reuter gav undervisning och råd i svenskt språkbruk åt blivande och nuvarande radioredaktörer. Reuter föreläste vidare på ett antal andra kurser och seminarier — bland annat talade han om finlandssvenska språkfrågor vid universiteten i Linköping, Stockholm och Umeå. Telefonrådgivningen sköttes under hans frånvaro av assistent Kerstin Nordin på institutionen för nordisk filologi vid Helsingfors universitet.

Institutionen för nufinska 1975

Allmänt

Året 1975 var det sista hela år Institutionen för nufinska arbetade under detta namn och var underställd Finlands Akademi. Planerna på en omorganisation av den forskning och den språkvård som gäller de inhemska språken, som länge stått på dagordningen, ledde till resultat, när riksdagen den 29 december 1975 antog lagen om Forskningscentralen för de inhemska språken. Enligt denna lag och verkställighetsförfordningen av den 20 februari 1976 överfördes Institutionen för nufinska den 1 mars 1976 under namnet Kielitoimisto / Finska språkbyrån till forskningscentralen, som direkt underlyder undervisningsministeriet. Finska språkbyrån är en av forskningscentralens sex byråer.

Året medförde också en förändring i institutionens yttre förhållanden. Under hela sin tillvaro hade institutionen varit hyresgäst hos Finska litteratursällskapet i dess hus vid Rege- ringsgatan 1. Nu hyrdes nya lokaler vid Elisabetsgatan 16.

Fil. mag. Paula Vuorela, assistent vid språkbyrån under en lång följd av år, avgick den 1 juli vid uppnådd pensionsålder. Hon hade skött språkbyråns telefonrådgivning ända sedan byrån 1949 underställdes Finlands Akademi. Hennes lång- variga rådgivningsarbete och talrika radioprogram gjorde henne känd bland allmänheten som en sakkunnig och tål- modig rådgivare.

Föredrag om språkvård hölls vid olika tillfällen av språk- nämndens ordförande, prof. Terho Itkonen, tf. chefen, fil. mag. Esko Koivusalo, fil. mag. Jouko Vesikansa, fil. mag. Kaarina Karemo och fil. mag. Anneli Räikkälä. Prof. Terho Itkonen fungerade som Finska Notisbyråns rådgivare i språk- frågor.

Institutionens personal redigerade spalten "Kielemme käytäntö" (Vårt språkbruk) i tidskriften "Virittäjä".

Språkbyrån

Språkbyrån mottog under åren 9 758 telefonförfrågningar, i medeltal 42,4 per arbetsdag. Skriftligt besvarades 108 frågor. 19 svar på frågor som ställts i tidningar och tidskrifter utarbetades. Särtryck av spalten "Kielemme käytäntö" i tidskriften "Virittäjä" utsändes till ca 130 tidningar.

Till utgången av april skötes telefonservicen av fil. mag. Paula Vuorela, under maj och juni av fil. mag. Ritva Salonen som semestervikarie. Fil. mag. Anneli Räikkälä skötte telefonservicen som vikarie under augusti och från den 1 september till årets slut som extraordinarie assistent efter fil. mag. Vuorela.

I radioprogrammet "Kielikorva" (Språkörat) medverkade institutionens tf. chef Esko Koivusalo, fil. mag. Kaarina Kaarimo, fil. mag. Jouko Vesikansa samt professorerna Osmo Ikola och Terho Itkonen.

Informationsbladet "Kielikello" nr 8 trycktes och utkommer i början av år 1976 som ett specialnummer om namn.

Ordboksredaktionen

Manuskriptet till "Nykysuomen perussanakirja" färdigställdes till och med bokstaven K. Bokstaven L är nästan färdig och av bokstaven M mer än hälften.

Suomi-Seura beviljade den 7 oktober fil. mag. Taru Kolehmainen ett stipendium för redigering av en finsk nyordlista. Ett stipendium för samma ändamål utdelades den 17 december av WSOY:s litteraturstiftelse.

Fil. mag. Kimmo Koskeniemi, institutionens ADB-expert, hade 1.9—31.12 i uppdrag att utreda hur material för ordboksarbetet kunde insamlas från fotosatta datamaskinrensor. Det provprogram han utarbetade omfattar ca en halv miljon vokablar, ordnade i kontextlistor. En del av detta material överfördes på mikrokort.

Språknämnden

Professor Terho Itkonen var ordförande i språknämnden, som dessutom hade följande medlemmar: professorerna Osmo Ikola, Aimo Turunen och Matti Sadeniemi (den sistnämnde sedan 29.4) samt institutionens tf. chef, fil. mag. Esko Koivusalo. Professorerna Heikki Leskinen och Pertti Virtaranta var suppleanter. Språknämnden höll nio möten.

Statens humanistiska kommission utsåg den 29 april professor Matti Sadeniemi till medlem av språknämnden i stället för professor Lauri Hakulinen, som avgick 1974.

Nordiskt samarbete

De nordiska språknämnderna sammankom den 3—5 oktober till språkmöte på Hanaholmens kulturcentrum i Esbo utanför Helsingfors. Nufinska institutionen representerades vid mötet av hela språknämnden och fil. mag. Anneli Räikkälä fungerade som sekreterare.

Institutionens tf. chef Esko Koivusalo deltog i de nordiska språknämndssekreterarnas möte i Reykjavik 17—18.4. Vid Nordiska rådets kulturutskotts möte i Helsingborg 26.5 representerades institutionen av professor Osmo Ikola. Vid ett möte i Köpenhamn 5.12 för planering av ett samnordiskt språknämndssekreterariat representerade fil. mag. Esko Koivusalo institutionen.

Den för grundandet av en sverigefinsk språknämnd tillsatta beredningskommittén sammanträdde i Stockholm 10.6 och i detta möte liksom också i det möte i Stockholm 25.8, då nämnden grundades, deltog institutionens tf. chef.

Personal

Tf. chef: fil. mag. Esko Koivusalo.

Redaktionschef: fil. mag. Jouko Vesikansa.

Ordboksredaktörer: fil. mag. Arvo Keinonen, fil. mag. Kaarina Karemo, hum. kand. Aarre Huhtala och hum. kand. Risto Haarala.

Assistent: fil. mag. Paula Vuorela (till 30.6), fil. mag.
Anneli Rääkkälä (från 1.9).

Maskinskriverska: Sinikka Kantokoski.

Tekniskt terminologiarbete

Nufinska institutionen och Tekniikan Sanastokeskus ry. —
Centralen för Teknisk Terminologi r.f. ingick den 4 juni ett
avtal om samarbete i frågor som gäller teknisk terminologi
på olika områden. För terminologicentralen lyckades man få
hyra lokaler vägg i vägg med Nufinska institutionen.

Det islandske sprognævn 1975

Det islandske sprognævns hovedopgave har som tidligere været rådgivende virksomhed. Nævnet har besvaret en lang række spørgsmål både fra enkeltpersoner og offentlige institutioner. Desuden har nævnet drøftet og gennemgået lister over nydannede faglige termini indenfor enkelte specialområder, f.eks. en længere ordliste fra det islandske vejvæsen.

Nævnet har efter evne forsøgt at støtte indsamling af nydannede fagudtryk indenfor forskellige områder, men mangel på midler umuliggør en systematisk indsats. Nævnets formand har således deltaget i møder med islandske psykologer, som planlægger en ordsamling over psykologisk terminologi på islandsk. Dette arbejde er nu i gang, og det islandske sprognævn har tilsagt sin medvirkning ved den endelige udformning af ordlisten. Netop på dette område er der i de sidste årtier dannet en mængde nye ord, hvoraf kun en brøkdel er registreret i ordbøger; et stort antal foreligger ikke på tryk, men er anvendt i undervisning. Det samme problem foreligger på mange andre områder, og sprognævnet ser det som sin opgave at støtte ethvert initiativ af denne art.

Norsk språkråd 1975

Norsk språkråd har i 1975 fortsatt arbeidet etter de samme retningslinjene som tidligere.

I 1975 kom det inn til språklig kontroll 349 lærebøker, 207 på bokmål, 112 på nynorsk, og 30 med både bokmåls- og nynorsktekst. Dessuten har sekretariatet behandlet en rekke søknader om fornyet eller forlenget godkjenning av tidligere godkjente lærebøker.

Etter loven skal Norsk språkråd gi myndigheter og allmennhet råd og rettledning om språkspørsmål, og henvendelsene til Språkrådet øker stadig. Et utvalg språkspørsmål og svar er publisert i meldingsbladet Språknytt, som har kommet med fire nummer i 1975, hvert på seksten sider.

Sekretariatet har kontrollert og rettet språket i en del offentlige publikasjoner, i eksamensoppgaver o.l., og omsatt tekster fra en målform til den andre.

Komiteen for dataterminologi har utarbeidet en liste over ca. 1100 datatermer med forklaringer. Lista har vært til uttalelse hos en rekke private og offentlige organisasjoner og enkeltpersoner, og komiteen tar sikte på å publisere første utgave i løpet av 1976. Grammatikkomiteen er ferdig med sitt arbeid, og innstillingen vil bli publisert i Språkrådets skriftserie. Sekretariatet har begynt å gjennomgå en liste over skrivemåten av ca. 5000 historiske navn og begreper. Komiteen for markedsføringsterminologi har utarbeidet en foreløpig liste på ca. 450 termer med forklaringer for bokstavene a—f. Nemnda for nynorsk fagspråk har bl.a. foreslått nynorske termer i lista over datatermer, i de tilfeller der det er avvik mellom bokmål og nynorsk. Komiteen for praktiske skriveregler har lagt fram forslag til regler for

forkortinger, bruken av store og små forbokstaver og diakritiske tegn. Dessuten har komiteen satt opp et utkast til en normerende liste over forkortinger.

Også i 1975 har Norsk språkråd fått oversendt en rekke tekster med teknisk innhold til språklig gjennomsyn: framlegg til Norsk Standard fra Norges Standardiseringsforbund, ordboksmanuskripter fra Rådet for teknisk terminologi og arbeidsgrunnlag fra nomenklaturutvalgene i Forsvarets felles materieltjeneste. Sekretariatet har kontrollert termer og språk i heftet "Idrettsterminologi", som blir gitt ut av Norges Idrettsforbund, og har gjennomgått språklig manuskriptene til to nordiske ordlisteprosjekter: en kommunalteknisk ordliste, som Den nordiske kommunaltekniske samarbeidskomiteen har utarbeidet, og Nordisk politisk ordbok, som den svenske Foreningen Norden skal gi ut.

Samarbeidet mellom Norsk språkråd og Rådet for teknisk terminologi har blitt videre utbygd, særlig i tilknytning til arbeidet med en norsk oljeterminologi. Det er satt ned et hovedutvalg og fire arbeidsutvalg som skal ta for seg områdene petroleumsøkonomi, petroleumsjus, distribuering, foredling (raffinering, petrokjemi), ilandføring, transport og rørledninger. Prosjektet vil gå over to år og omfatter ca. 1 500 termer.

En del av midlene til oljetermprosjektet er avsatt til å utvikle et generelt system for datamaskinbehandling av terminologi. Sammen med Rådet for teknisk terminologi og Prosjekt for datamaskinell språkbehandling i Bergen vil Språkrådet søke å få bygd ut en omfattende fagordregistrant i tillegg til de eksisterende registrantene for allmennord og nyord.

Norsk språkråd og Norsk leksikografisk institutt ved Universitetet i Oslo skal sammen gi ut en håndordbok for bokmål og en for nynorsk, og arbeidet har kommet godt i gang i 1975.

Et særutvalg har lagt fram en foreløpig innstilling om bokmålsrettskrivningen. I innstillingen går hele utvalget inn for at den nåværende valgfriheten for elevene bør opprettholdes, men har delt seg bl.a. i synet på hunkjønnsbøyningen og en

spesiell læreboknormal innenfor rettskrivningen. Nynorsk- delen av fagnemnda har uttalt at det for tiden ikke er aktuelt med gjennomgripende endringer i gjeldende nynorsknormal, men har diskutert spørsmål om ortografiske justeringer av enkeltord.

Kirke- og undervisningsdepartementet skal sette ned et utvalg til å vurdere forskjellige sider ved skrivemåten av stedsnavn, gardsnavn og bruksnavn, og Språkrådet har uttalt seg om mandat for og sammensetning av dette utvalget. I brev til departementet har Språkrådet gitt uttrykk for at det ser på norske stedsnavn som kulturminner på linje med materielle fornminner, og at stedsnavnene bør vernes ved en navnelov. Språkrådet mener at norske stedsnavn bør skrives mest mulig i samsvar med gjeldende rettskrivningsprinsipper, og at utgangspunktet for normeringen skal være den tradisjonelle talemålsformen på stedet.

I 1975 har Språkrådet ellers uttalt seg bl.a. om disse sakene: kjønnsnøytrale nevninger på offentlige stillinger og verv, målformen i offentlige skjemaer, språket i lovtekster, norskfagets stilling i den videregående skolen, måljamstilling til embetseksamen og i forsøksvirksomheten i skolen, navneformen Noreg på frimerker og en interpellasjon i Stortinget om språksaken.

Svenska språknämnden 1975

Svenska språknämnden och dess sekretariat har under 1975 fortsatt sin verksamhet som tidigare (se Språk i Norden 1975 s. 19). Den rådgivande verksamheten har varit en huvuduppgift, och under 1975 besvarades ca 6 000 språkfrågor, omkring två tredjedelar muntligt (i regel i telefon) och resten skriftligt. En del av denna verksamhet har bestått i granskning av lagförslag och av terminologi utarbetad inom Sveriges standardiseringskommission.

Sekretariatets tjänstemän har undervisat vid ett stort antal kurser för olika kategorier av statstjänstemän, anställda vid Sveriges Radio, olika grupper av sekreterare, universitetsstudierande m.fl. De har dessutom talat om språkfrågor i radio omkring 80 gånger under året.

Svenska språknämnden har under 1975 avgivit remissyttrandet till Nordiska kultursekretariatet över promemorian "Nordiskt samarbete inom tillämpad nordisk språkvetenskap", över 1969 års psalmbokskommittés förslag "Psalmer och visor", tillägg till den svenska psalmboken, över 1968 års kyrkohandboks kommittés förslag till ny gudstjänstordning samt över riksdagsmotioner om inrättandet av en medicinsk nomenklaturcentral, om förkortningar i offentligt tryck och om "bättre offentlig svenska".

Svenska språknämnden beviljades av Socialstyrelsen ett anslag på 23 500 kronor för en undersökning av kommunikationen mellan olika slag av sjukvårdspersonal och mellan sjukvårdspersonal och patienter. Projektet "Sjukvårdsspråk" genomförs under 1976.

Nämnden har tilldelats ett särskilt statsanslag på 133 000

kronor för utarbetande av en handbok i offentlig svenska, avsedd i första hand för tjänstemän inom förvaltningen. Handboken beräknas vara färdig i manuskript under 1977.

I oktober anordnade språknämnden en konferens över ämnet "Fackspråk och allmänspråk". Konferensen kunde hållas tack vare ett anslag från Folkuniversitetsföreningen. Föredragen från konferensen har givits ut i en volym med titeln *Fackspråk*, nr 57 i språknämndens skriftserie (se s. 122).

Nämndens tidskrift *Språkvård* har liksom tidigare utgivits med fyra nummer; antalet betalande prenumeranter uppgick vid årsskiftet till ca 2 200. En förteckning över nämndens publikationer 1975 finns på s. 86 f.

Arbetet på en *norsk-svensk ordbok*, en *svensk uttalsordbok* och en *nyordsbok* pågår.

Sverigefinska språknämnden

Sverigefinska språknämnden (Ruotsinsuomalainen kielilautakunta) bildades i augusti 1975. Den har enligt stadgarna till uppgift "att vårda och utveckla finska språket i Sverige", och den "skall samarbeta med de nationella språknämnderna i de nordiska länderna".

Nämnden har elva medlemmar, representerande Institutionen för nufinska (Nykysuomen laitos), Svenska språkvårdsnämnden i Finland, Svenska språknämnden, de finska institutionerna vid universiteten i Stockholm och Umeå, Riksförbundet Finska föreningar i Sverige, Sveriges Radios finskspråkiga redaktion, den till Statens invandrarverk knutna språkenheten, Föreningen för sverigefinska skribenter, Föreningen Auktoriserade Translaterer och Kulturfonden för Sverige och Finland.

En av nämndens huvuduppgifter kommer att vara arbetet med att skapa nya termer och att vara den centrala instans dit myndigheter, företag och enskilda personer kan vända sig för att få språkliga och terminologiska frågor besvarade. Nämnden skall sträva efter att åstadkomma största möjliga samstämmighet mellan finskan i Sverige och finskan i Finland. Nämnden kommer också att vid behov tillsätta speciella arbetsgrupper, t.ex. för terminologiskt arbete rörande arbetsmarknadsfrågor, sociala förhållanden, sjukvård, juridik, teknik.

Nämnden har beviljats ett anslag på 40 000 kronor från Kulturfonden för Sverige och Finland för den första tidens verksamhet. Nämnden har också ansökt om statsbidrag med 210 000 kronor från Sverige och 70 000 kronor från Finland för budgetåret 1976/77. Det begärda svenska statsanslaget

har inte upptagits i 1976 års svenska kulturbudget. I en fempartimotion till den svenska riksdagen under våren 1976 har dock påyrkats att den svenska riksdagen skall anslå de begärda medlen.

Nämndens arbete har under 1975 och första halvåret 1976 bedrivits i mycket blygsamma former, eftersom de ekonomiska förutsättningarna för arbetet varit oklara. En finskspråkig föreståndare för nämndens sekretariat har dock varit verksam på deltid.

Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene i 1975

Av Ståle Løland

Nordisk språknemnd/nordisk språksekretariat

Den viktigste enkeltsaken i samarbeidet mellom de nordiske språknemndene de siste tre årene har vært diskusjonen om forslaget i Nordisk råd om å opprette en nordisk språknemnd eller et nordisk språksekretariat (jf. Språk i Norden 1975, s. 21—32). Alle nemndene har vært enige om at språksamarbeidet i Norden bør styrkes, men det har vært ulike meninger om hvordan samarbeidet skal organiseres, og om hvilke arbeidsoppgaver et eventuelt nytt organ skal ha.

Svenska språknämnden har stilt seg mest positiv til tanken om å opprette et fellesnordisk språklig samarbeidsorgan. Svenskene mener at et fast organisert sekretariat i en av de nordiske hovedstedene vil være det mest effektive, og har lagt fram en detaljert oversikt over hvilke arbeidsoppgaver et slikt organ kan få (se Språk i Norden 1975, s. 24—26).

Dansk Sprognævn er skeptisk til å opprette et eget organ over eller ved siden av de eksisterende nemndene. Etter danskenes mening bør det språklige samarbeidet i Norden fremmes gjennom økt økonomisk støtte til de nasjonale nemndene. Et utvidet samarbeid kan formaliseres i et permanent samarbeidsutvalg som består av formennene og en sekretær fra den danske, norske og svenske nemnda. Dansk Sprognævn har også innvendinger mot enkelte av arbeidsoppgavene som Svenska språknämnden har foreslått.

Norsk språkråd har inntatt et standpunkt som ligger mellom det svenske og det danske synet. Språkrådet støtter tanken om å opprette et nordisk språksekretariat, men går inn for en desentralisert organisasjonsform med en dansk, en norsk

og en svensk sekretær knyttet til de nasjonale sekretariatene i Danmark, Norge og Sverige.

De andre nordiske språknemndene har gitt sin tilslutning til at det blir opprettet et fellesnordisk språklig samarbeidsorgan.

Spørsmålet ble diskutert på et møte i København 5. desember 1975 mellom representanter for Dansk Sprognævn, Svenska språkvårdsnämnden i Finland, Nykysuomen laitoksen kielilautakunta, Norsk språkråd og Svenska språknämnden. Diskusjonen tok sitt utgangspunkt i en innstilling fra Nordisk råds kulturutvalg av 16. september 1975. I innstillingen gir kulturutvalget uttrykk for uro over forskjellene som er i ferd med å oppstå mellom de nordiske språkene, særlig når det gjelder teknisk og vitenskapelig terminologi og i ord og uttrykk som angår samfunnsliv og politikk. En sentral oppgave til et eventuelt nytt samarbeidsorgan må være å forhindre at språkene skiller seg ytterligere fra hverandre. Utvalget understreker at de nasjonale språknemndene fortsatt må spille en viktig rolle i det nordiske språkrøktarbeidet, og at de må få økte ressurser til å drive dette arbeidet. Men kulturutvalget mener at et nytt samarbeidsorgan ved siden av det tradisjonelle språkrøktarbeidet også bør få oppgaver av mer språkpolitisk karakter. Det nye organet bør arbeide for økt språkforståelse i Norden og ta initiativ overfor skolemyndigheter og massemedier for å bedre kunnskapene om de nordiske nabospråkene. Det bør også støtte og oppmuntre til undersøkelser og forskning omkring nordiske språkproblemer. Kulturutvalget konkluderer med denne tilrådingen:

“Kulturutskottet finner det sålunda klarlagt att det förefinns ett starkt behov av konkreta samarbetsåtgärder inom språkvården i Norden. Då det emellertid inte helt klart har framgått vilken form det nordiska språksamarbetet i framtiden borde ha, vill utskottet förorda en utredning av de ovan aktualiserade frågorna, såsom fördjupande av samarbetet mellan språknämnderna i de enskilda länderna, inrättande av en nordisk språknämnd

eller ett nordiskt språksekretariat samt införande av gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd.

Denna utredning bör ha som mål att framlägga förslag till konkreta åtgärder inom detta viktiga samarbetsområde.

Med hänvisning till vad som ovan anförts får kulturutskottet föreslå att Nordiska rådet i anledning av de två medlemsförslagen antar följande rekommendation:

Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att med hänsyn till det stora behovet av åtgärder inom det nordiske språkvårdssamarbetet skyndsamt låta utreda förslagen om en nordisk språknämnd samt gemensamt alfabet och lika bokstavsföljd.”

På mötet i Köbenhavn samlet representantene for nemndene seg om et forslag fra Norsk språkråd til organisering av et nordisk språksekretariat, Dansk Sprognævn likevel med visse forbehold. Siden sluttet Íslensk málnefnd, Samisk språknemnd, Sverigefinska språknämnden og Fróðskaparsetur Föroya seg til forslaget. Forslaget lyder:

- 1) Dei nordiske språknemndene stiller seg positivt til alle tiltak som kan styrkje det språklege samarbeidet i Norden.
- 2) Ei organisasjonsform som ikkje har tilslutning frå alle dei nordiske språknemndene, er utenkjeleg. Det nye samarbeidsorganet må derfor ha sin basis i dei nasjonale nemndene.
- 3) *Det nordiske språksekretariatet* bør ha tre sekretærar, ein i kvar av dei sentralnordiske språknemndene (den danske, norske og svenske). Sekretæranne blir tilsette etter innstilling frå dei nasjonale nemndene og har sin arbeidsstad i dei nasjonale sekretariata, slik at det blir sikra nær kontakt med sekretariata og lettvtint tilgang til dei nasjonale arkiva og samlingane. Ein av sekretæranne fungerer som leiar for det nordiske språksekretariatet, anten fast eller for ein viss periode.

- 4) *Styret for det nordiske språksekretariatet* bør ha seksten medlemmer med varamenn:
- a) ein representant for kvart av følgjande språk: dansk, finlandssvensk, finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk, norsk bokmål, nynorsk, samisk, svensk; desse blir oppnemnde av dei respektive språknemndene
 - b) fem representantar for Nordisk råd, ein frå kvart av dei nordiske landa
 - c) ein representant for Foreiningane Nordens Forbund. Styret har minst eitt møte i året.
- 5) *Eit arbeidsutval* på fire medlemmer frå styret, ein frå Danmark, ein frå Finland, ein frå Noreg og ein frå Sverige, blir oppnemnt av språknemndene i desse landa. Arbeidsutvalet har minst fire møte i året.
- 6) Dei nordiske sekretæranne er med på møta i arbeidsutval og styre, og bør i tillegg komme saman til særskilde sekretærmøte minst fire gonger i året.
- 7) Aktivisering av yrkesgrupper som er dårleg representerte i, eller står utanfor språknemndene, må vere ei hovudoppgåve for det nye organet. Det kan mest effektivt skje ved særskilde tiltak (innbyding til møte, arrangering av konferansar, seminar, oppretting av særutval o.l.).
- 8) *Særutval* eller særnemnder kan nedsetjast etter behov, og andre enn dei faste medlemmene kan innbydast til å delta i møte i arbeidsutval eller styre.
- 9) Hovudoppgåva til sekretæranne, arbeidsutvalet og styret blir å ta initiativ og greie ut og førebu sakene. For resultatet av arbeidet er det heilt avgjerande at opptak og tilrådingar blir følgde opp på det nasjonale plan. Derfor er det så avgjerande viktig å sikre at det nordiske språksekretariatet er integrert i dei nasjonale språknemndene.

Når det gjeld arbeidsoppgåvene til det nye organet, viser vi til Bertil Moldes PM av 30.10.74, (jf. Språk i Norden 1975, s. 24—26) og til fråsegna frå kulturutvalet i Nordisk råd av 16.9.75. Nokre av desse oppgåvene ligg utanfor eller på sida av det som hittil har vore arbeidsområdet til dei nordiske språknemndene, og for løysinga

av desse må andre organ eller institusjonar ha eit hovudansvar. Men det nordiske språksekretariatet vil kunne medverke til å aktivisere og organisere det nordiske språksamarbeidet også på desse områda, bl.a. ved slike tiltak som er nemnde ovanfor i punkta 7 og 8.

- 10) Det språklege samarbeidet i Norden har lidd sterkt under manglande midlar, og ein føresetnad må derfor vere at det nyorganiserte nordiske samarbeidet blir dekt av midlar utanom nemndenes ordinære nasjonale budsjett.

Forslaget fra de nordiske nemndene ble referert da saken ble behandlet på Nordisk råds møte i København 2. mars 1976, og sakens ordfører, Per Olof Sundman, uttrykte tilfredshet over at nemndene hadde samlet seg om et forslag. Innstillingen fra kulturutvalget (se s. 23) ble vedtatt med 62 stemmer. Tre representanter avholdt seg fra å stemme, ingen stemte imot.

*

Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene har ellers fortsatt etter de tradisjonelle retningslinjene i 1975. Nemndene har utvekslet referater og meldinger om rådgivingsarbeidet og hatt kontakt med hverandre i saker av fellesnordisk interesse. Men bemanningssituasjonen i de enkelte sekretariatene er slik at en ikke alltid får tid til å rådføre seg med de andre nemndene der dette ville være det naturlige.

Sekretærmøtet ble holdt i Reykjavik 17.—18. april 1975. På møtet diskuterte sekretærene fellesnordiske tiltak og satte opp forslag til sakliste for språknemndmøtet i 1975.

Det 22. nordiske språkmøtet

ble holdt på Hanaholmen ved Helsingfors 3.—5. oktober 1975. Fra *Dansk Sprognævn* møtte Jørgen Eriksen, Erik Hansen, Jørgen O. Jørgensen, Allan Karker, Poul Lindegård Hjorth, Pia Riber Petersen, Henning Spang-Hanssen, fra *Fróðskaparsetur Föroya* Johan Henrik Poulsen, fra *Íslensk málnefnd* Bjarni Vilhjálmsson, fra *Norsk språkråd* Reidar

Djupedal, Eyvind Fjeld Halvorsen, Alf Hellevik, Ståle Løland, Egil Pettersen, Arnulv Sudmann, Finn-Erik Vinje, fra *Sverigefinska språknämnden* Osmo Hormia, fra *Svenska språknämnden* Sture Allén, Sonja Carlberg, Catharina Grünbaum, Sven B. F. Jansson, Bertil Molde, Carl Ivar Ståhle, Gun Widmark, fra *Nykysuomen laitoksen kielilautakunta* Osmo Ikola, Terho Itkonen, Esko Koivusalo, Heikki Leskinen, Matti Sadeniemi, Aimo Turunen, Pertti Virtaranta, Osmo Ranta, fra *Svenska språkvårdsnämnden i Finland* Olav Ahlbäck, Harri Edgren, Åke Granlund, Henrik Grönqvist, Lars Huldén, Olav Panelius, Mikael Reuter, Carl-Eric Thors, Ole Torvalds, Sten-Olof Westman.

På saklista stod bl.a. disse emnene:

1. *Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland — organisasjon og oppgaver*

En arbeidsgruppe under ledelse av Esko Koivusalo har utarbeidet et forslag til organisering av en forskningsentral for språkene i Finland, og Lars Huldén gjorde rede for forslaget (se s. 31—35).

2. *Den nye svensk-finske ordboka*

Göran Karlsson orienterte om arbeidet med en ny svensk-finsk ordbok og problemer i samband med det. Arbeidet har pågått i regi av Finska litteratursällskapet siden 1964, og ordboka har nå kommet så langt som til trykking. Karlsson pekte bl.a. på at en spesiell vanskelighet i ordbøker av denne typen er å finne et system for å konstruere fraser i svensk slik at en får med viktige finske uttrykk.

3. *Språkforståelse i Norden*

Poul Lindegård Hjorth holdt foredrag om språkforståelsen i Norden. Han skjelnet mellom de språksamfunn som har eller burde ha lett for å forstå hverandre (dansk, norsk og svensk),

og de som må bruke hjelpespråk for å kunne kommunisere med andre nordboere (finsk, islandsk og færøysk).

For dansker, nordmenn og svensker burde det etter Lindegård Hjorths mening være en realistisk mulighet å snakke sammen på egne språk, men det er nødvendig med en viss trening og motivering. Han etterlyste undersøkelser om hvor godt folk forstår nabospråkene, men mente det var mulig å legge opp en strategi for å bedre språkforståelsen på grunnlag av det vi alt vet. Språknemndene kan arbeide for at det ved rettskrivningsreformer ikke blir innført former som avviker fra de andre nordiske språkene, og de bør medvirke til at vi får samme nye ord for samme nye begreper. Men Lindegård Hjorth trodde at nemndenes direkte muligheter for å medvirke til bedre språkforståelse er små. Da er skolens muligheter langt større, og Lindegård Hjorth understreket at nabospråkundervisningen må styrkes i skolen både ved økt timetall og ved bedre pedagogiske metoder.

Når det gjelder den språklige kommunikasjonen med de språksamfunn i Norden som ikke bruker språk av nordgermansk type, er det forholdet til Finland som utgjør hovedproblemet, sa Lindegård Hjorth. Han var enig med dem som stiller seg skeptisk til tolkeassistanse og til engelsk som hjelpespråk, og fryktet at noe av det nordiske samarbeidets intime karakter ville bli borte om meningsutvekslingen skulle foregå på et språk som ikke tilhører den nordiske kulturkrets. Videre framhevet han at svensk er Finlands nøkkel til det øvrige Norden — og det øvrige Nordens nøkkel til Finland.

Lindegård Hjorth konkluderte med at en bedring av tilstanden er avhengig av at skolen helhjertet og innsiktsfullt påtar seg sin nordiskspråklige forpliktelse, og av at folk får forståelse for og interesse av nordisk samkvem.

I diskusjonen som fulgte foredraget, ble det fra norsk og svensk side pekt på at et nordisk språksekretariat kunne gjøre mye for å bedre den nordiske språkforståelsen. Flere var også inne på den rolle radio og tv spiller, og det ble beklaget at planene om en felles nordisk tv-kanal ikke var kommet lenger.

Fra finsk side ble det gitt uttrykk for bekymring over at

svenskkunnskapene i Finland ble dårligere, ikke minst fordi engelsk blir prioritert på bekostning av svensk i skolen.

4. Centralen för teknisk terminologi i Finland

Osmo Ranta presenterte den nyinnrettede finske sentralen for teknisk terminologi. Sentralen har til oppgave "att befordra opprättandet av svensk- och finskspråkig teknisk terminologi lämpad för Finlands förhållanden". (Foredraget til Osmo Ranta er gjengitt på s. 37—38.)

5. Sverigefinska språknämnden

Osmo Hormia orienterte om Sverigefinska språknämnden som ble konstituert i Stockholm 25. august 1975. I nemnda sitter det bl.a. representanter for finske organisasjoner og institusjoner i Sverige, og alle de tre finske og svenske språknemndene er representert. Nemnda skal samle inn og systematisere materiale av interesse, følge utviklingen på det terminologiske og språklige området i Finland med særlig henblikk på de problemer som må løses i Sverige, svare på språklige og terminologiske spørsmål, arbeide for enhetlige oversettelser av standardtermer og spre muntlig og skriftlig informasjon om det arbeidet nemnda driver med. Motiveringene for å opprette nemnda er at det i Sverige fins et økende antall innflyttere som ikke forstår svensk, eller som i hvert fall har finsk som sitt første språk. Hormia framholdt at nemnda er nødvendig for at man skal kunne skape et funksjonsdyktig finsk språk i det svenske samfunnet.

Nyordsundersøkingen

Nordisk ministerråd bevilget i 1975 i alt 245 000 danske kroner til arbeidet med tre sammenhengende publikasjoner med nye ord i norsk og svensk 1945—1976 og i dansk 1955—1976, og arbeidet har blitt intensivert som en følge av dette. Granskningen av materialet har fortsatt, og det er redigert en rekke prøveartikler. Komiteen som har hovedansvaret for

prosjektet, har diskutert redaksjonsprinsippene, og arbeidet med de etymologiske opplysningene er fordelt mellom de tre nemndene. I artiklene om de enkelte ord vil tilsvarende ord fra de to andre språkene bli innarbeidet. Det vil bli en felles innledning i de tre publikasjonene, og dessuten en egen innledning for hvert språk. Man håper å ha et foreløpig manuskript klart ved årsskiftet 1976—77.

Liste over nordiske slektsnavn med uttaleangivelse

Arbeidet med denne lista er snart ferdig. De navnelister som er utarbeidet i de enkelte land, har blitt forsynt med uttalebetegnelser og er deretter samlet i en stor alfabetisk liste som har vært lagt fram for den enkelte nemnd til kontroll. Det har vært lagt vekt på å unngå unødvendige forskjeller i lydskriften mellom språkene. Framdriftsplanen tar sikte på at lista skal redigeres ferdig i løpet av våren 1977.

Bok på engelsk om de nordiske språknemndene

Nemndene har blitt enige om å gi ut en bok på engelsk om språkplanlegging i Norden og om arbeidet til de nordiske språknemndene. Bertil Molde er redaktør for boka, og han har utarbeidet en foreløpig disposisjon.

Uttalelser om søknader til Nordisk kulturfond

På oppfordring fra Nordisk kultursekretariat har språknemndene sammen uttalt seg om og gitt sin støtte til disse søknadene til Nordisk kulturfond om økonomisk støtte:

1. Til utarbeidelsen av en nordisk kartografisk ordbok (fra de kartografiske selskapene i de nordiske landene).
2. Til en undersøkelse om de nordiske språkenes framtid (fra professor Bengt Sigurd).
3. Til utgivelse av en sørsamisk ordliste (fra fil. kand. Erik Nilsson-Mankok).
4. Til forskningsprosjektet "Nunordiskt lagspråk" (fra professor Sven Benson).

Forskningscentral för språken i Finland

Av Lars Huldén

Den 1 mars 1976 inledde *Forskningscentralen för de inhemska språken* sin verksamhet i Helsingfors. Därmed genomfördes en betydelsefull nyorganisation av den finländska forskningen rörande finskan, samiskan och deras släktspråk samt svenskan. Även språkvården för finskans, finlandssvenskans och samiskans del hör till centralens uppgifter.

Det är ett ganska stort antal institutioner och långtidsprojekt som har sammanförts i centralen. De flesta av dem har tidigare åtnjutit understöd från undervisningsministeriet. Med tiden kom den organiserade forskningen på de inhemska språkens område att uppvisa en tämligen komplicerad bild i fråga om ledning, planering och finansiering. Detta var anledningen till att undervisningsministeriet i slutet av 1960-talet började undersöka möjligheterna att åstadkomma enklare linjer och större överskådlighet bland mängden av engagerade institutioner och forskargrupper.

En första utredning gjordes på uppdrag av ministeriet av professor Matti Sadeniemi. Den slutfördes i maj 1969. Därefter bereddes frågan ytterligare av en statskommitté under ordförandeskap av Matti Aho. Dess betänkande framlades i december 1970.

Undervisningsministeriet förde sedan under flera år fram förslaget om en forskningscentral vid överläggningarna om statsbudgeten, men det föll varje gång på grund av motstånd från finansministeriet, som ansåg att planen i den utarbetade formen skulle bli för dyr för staten. År 1974 tillsatte undervisningsministeriet en arbetsgrupp med uppdraget att utarbeta en billigare lösning. På basen av arbetsgruppens förslag intogs forskningscentralen i budgeten för år 1976, och

ett lagförslag framlades för riksdagen i slutet av 1975. Lagen om forskningscentralen undertecknades av presidenten den 16 januari 1976, och förordningen gavs den 20 februari.

Under riksdagsbehandlingen och vid utarbetandet av förordningen gjordes en del ganska väsentliga förändringar i organisationsplanen jämfört med arbetsgruppens förslag. Huvudlinjerna är nu ungefär följande:

Forskningscentralen är underställd undervisningsministeriet. Direktionen, som tillsätts av ministeriet, består av ordförande och fem andra medlemmar. Dessutom hör forskningscentralens direktör till direktionen. Högskolor och vissa vetenskapliga sällskap skall höras av ministeriet innan direktionen utnämns. Ett av de sällskap som skall höras är Svenska litteratursällskapet, vilket får ses mot bakgrunden av att en stor del av de samlingar som gäller svenska språket och som står till centralens förfogande har insamlats på litteratursällskapets försorg.

Det finns sex olika byråer inom centralen, nämligen en finsk språkbyrå, en finsk namnbyrå, en byrå för svenska språket, ett forskningsarkiv med namnet Suomen suku, en forsknings- och planeringsbyrå samt en förvaltningsbyrå.

Den finska språkbyrån skall insamla material från det finska riks- och skriftspråket, utarbeta ordböcker, ge språkvårdsservice osv. Namnbyrån har till uppgift att samla in namnmaterial från det finska språkområdet, bedriva namnforskning och ge råd i olika namnfrågor, det sistnämnda i samarbete med byrån för svenska språket. Tvåspråkiga orter i Finland har som bekant dubbla namn, och det är särskilt vid fastställande av officiella namn som samarbete behövs. Forskningsarkivet Suomen suku, som har fått bibehålla sitt ursprungliga namn, skall samla material som hänför sig till finskan och dess släktspråk och bedriva forskning rörande samernas språk och namnskick. Till Suomen suku ansluts långtidsprojektet Suomen kielen etymologinen sanakirja (finsk etymologisk ordbok) och en ordbok över voguliskan. Hit hör också Suomen kielen nauhoitearkisto (bandarkivet för finska språket) med sina väldiga samlingar av finskt tal-språk.

Forsknings- och planeringsbyrån skall i samarbete med de övriga byråerna planera forskningscentralens verksamhet och övervaka det tekniska förverkligandet av olika projekt. Bland större projekt som anknytits till denna byrå kan nämnas ordboken över finskans dialekter, den karelska ordboken och ordboken över gammalt finskt skriftspråk. Hit hör också arkiven för finskans form- och satslära samt Finlands andel av det europeiska språkkartverket.

Förvaltningsbyrån har hand om centralens allmänna och ekonomiska förvaltning.

Byrån för svenska språket har uppgifter som på den finska sidan är uppdelade på olika byråer. Den är bildad av tre äldre institutioner: namnavdelningen vid Svenska litteratursällskapets folkkultursarkiv, Folkmålskommissionen och Svenska språkvårdsnämnden i Finland. Namnavdelningen (2 tjänstemän) har de tio senaste åren praktiskt taget helt arbetat med statsmedel och Folkmålskommissionen (3 tjänstemän) har sedan 1927 med statsunderstöd arbetat på en finlandssvensk dialektordbok, vars första häfte kommer ut 1976 (redaktör: Olav Ahlbäck). Förändringen är i dessa båda fall inte påfallande stor. Däremot får den finlandssvenska språkvården tack vare forskningscentralen långt bättre arbetsförhållanden än förr. Den svenska byrån har för detta ändamål fått en heltidsanställd forskare, medan den tidigare språkvårdsnämnden arbetade i privat regi och endast hade en deltidanställd sekretare. Rådgivningen och planeringen kan alltså skötas mycket effektivare än förut, och vissa möjligheter att göra utredningar och studier i finlandssvenskt språkbruk finns. Till byråns uppgifter hör alltså insamling och arkivering av material för namn-, dialekt- och riksspråksforskning, men också den vetenskapliga bearbetningen och publiceringen av resultaten.

I spetsen för varje byrå finns en byråchef. Den svenska byrån leds dock tills vidare av en till byråchef förordnad forskare. I det förslag som regeringen byggde sin lagproposition på var nämligen ingen särskild svensk byrå upptagen och följaktligen var heller ingen byråchefstjänst förutsedd i budgeten. De tre nämnda svenska institutionerna hade gått

med på att överföras till olika tvåspråkiga byråer på facklig bas, men på villkor att de även i fortsättningen fick utgöra en samarbetande lokal enhet. Sedan riksdagen på yrkande av svenska folkpartiet hade infört ett moment om "en särskild svenskspråkig enhet" i lagen, ansåg emellertid justitiekanslern, som konsulterades av undervisningsministeriet, att ordet *enhet* måste betraktas som liktydigt med byrå. I en senare budget torde den svenska byråchefstjänsten tas med.

Som rådgivande organ för språkvård har forskningscentralen tre språknämnder. Den finska och den svenska språknämnden har vardera sju medlemmar av vilka en är tjänsteman vid respektive byrå. Fyra av de övriga sex medlemmarna skall vara språkforskare och två skall representera något specialområde inom språkbruket. Den samiska språknämnden har fyra medlemmar. Vid behandling av namnfrågor har nämnderna möjlighet att inkalla andra sakkunniga. Ett allmänt önskemål från forskarnas sida var att forskningscentralen skulle utrustas med särskilda namnkommittéer, men det beaktades inte i förordningen. Några andra sakkunniggrupper än språknämnderna existerar inte officiellt.

Ingenting hindrar dock att olika stödorganisationer fortsätter att verka vid sidan av forskningscentralen. Folkmålskommissionen kommer till exempel inte att upplösas utan fortsätter som ett rådgivande organ för den finlandssvenska dialektordbokens redaktion. Också Svenska litteratursällskapets språkvetenskapliga kommitté kommer att fortsätta sitt arbete. Den ledde namnavdelningen till den första mars. Nu kan den vid behov anlitas som sakkunnigorgan av svenska byrån. Dessutom kommer den att ta sig an dialektologiska uppgifter vid sidan av det stora ordboksarbetet. Litteratursällskapet anställer på dess förslag från den första september 1976 en dialektologisk assistent på tre år. Denna är alltså inte anknuten till forskningscentralen, men arbetar i nära anslutning till den.

Det är inte meningen att forskningscentralen skall ta över all forskning i Finland som gäller finskan, svenskan och samiskan. För doktorsavhandlingar och projekt av mindre omfattning kan man fortfarande räkna på intresse från Fin-

lands akademi. Också vid universitetsinstitutionerna i finsk-ugriska och nordiska språk kommer forskning naturligtvis att bedrivas. Forskningscentralen skall främst ägna sig åt de bestående arkiven och åt långtidsprojekt. De flesta av de projekt som nu vid starten har anslutits till centralen är förlagda till Helsingfors. I framtiden tillkommer säkerligen projekt som genomförs på andra orter i landet.

Som nämnts har universiteten möjlighet att föreslå medlemmar i forskningscentralens direktion. Fyra av medlemmarna i den första direktionen är universitetsprofessorer, och en av dem representerar svenskan. Det mest konkreta draget i förhållandet till Helsingfors universitet är att forskningscentralen till största delen arbetar i lokaliteter som ägs eller hyrs av universitetet.

För dem som tjänstgör inom forskningscentralen har nyorganisationen medfört större trygghet, garanterad rätt till pension m.m. Endast ett fåtal nya tjänster har inrättats; en sådan är direktörstjänsten, en annan är tjänsten för svensk språkvård.

Tekniikan Sanastokeskus — Centralen för Teknisk Terminologi

Av *Osmo Ranta*

Efter mångåriga strävanden grundades i Finland år 1974 ett samarbetsorgan för det tekniska terminologiarbetet. Detta arbete har under årtionden bedrivits på olika håll, mestadels inom fackliga sällskap och standardiseringsorgan.

Enligt stadgarna har Centralen för Teknisk Terminologi till uppgift att befordra upprättandet av finsk- och svenskspråkig teknisk terminologi lämpad för Finlands förhållanden. Enligt stadgarna fullföljer föreningen sitt ändamål genom att

- insamla, bearbeta och registrera material som hänför sig till det egna verksamhetsområdet
- starta, leda och koordinera terminologiarbete inom teknikens olika sektorer samt medverka till arbetets finansiering
- behandla inlämnade förslag till teknisk terminologi samt ombesörja publicering av godkänd terminologi ifall inte på annat sätt överenskoms
- utarbeta sådana ordlistor, vilka ingen annan sammanslutning är villig att uppgöra
- medverka till att användningen av sådan terminologi, som den godkänt, blir så allmän som möjligt samt bedriva hörande informationsverksamhet
- ge råd och upplysningar i frågor rörande teknisk terminologi
- verka i nära samarbete med de inhemska språkvårdsinstitutionerna och det nationella centralorganet för standardiseringsfrågor
- delta i internationellt och särskilt i nordiskt terminologisamarbete.

Centralen har registrerats som en förening, och ett samarbets-

avtal beslöts med Nufinska Institutionen i juni 1975. Med detta avtal blev det tekniska terminologiarbetet kopplat till den allmänna språkvården på ett sätt som anses vara lämpligt för Finlands förhållanden. Senare har Forskningscentralen för de inhemska språken tagit över avtalets förpliktelser på statens sida, och sålunda kan man upprätthålla en omedelbar och ständig kontakt mellan den allmänna språkvården för de inhemska språken samt det tekniska terminologiarbete som bedrivs av teknikens fackorganisationer.

Tills vidare har man inte kunnat förfoga över de resurser som enligt sagda avtal ombesörjes av staten genom Forskningscentralen för de inhemska språken, dvs. medel för anställning av personal. Centralens verksamhet har dock påbörjats i den mån resurserna tillåter, och nya medlemmar har kommit till så att medlemsantalet nu är ca 40. Man hoppas att få en vittomfattande medlemskår, som representerar olika intressen. Speciellt hoppas man få industri- och affärsföretag som medlemmar. Avsikten är att täcka löpande kostnaderna för verksamheten med medlemsavgifter.

Nordisk retskrivning

— den ideale fordring præsenteret af *Allan Karker*

Oversigt over indholdet

<i>Problemet</i>	40
<i>Reformen</i>	42
Princip nr. 1—5	43
§ 1. v : hv	44
§ 2. af : av	45
§ 3. gj, kj, skj : g, k, sk	46
§ 4. gt : kt	47
§ 5. x : ks	47
§ 6. ck : kk	48
§ 7. och, ock, också : og, også	48
§ 8. nd : nn	48
§ 9. ld : ll	50
§ 10. Enkelt konsonant : dobbelt konsonant	51
§ 11. t(t) : dt	56
§ 12. ä : æ : e	57
§ 13. ö : ø	62
§ 14. Diftongerne ei, ai, øy : ej, aj, öj/øj	63
§ 15. ds : ss/s : ts	64
§ 16. å : att/at	65
§ 17. Kortformer af visse verber	65
§ 18. Fremmedord	66
<i>Konsekvenserne</i>	67
Tekstprøver	70
<i>Initiativet</i>	78
<i>Litteraturhenvvisninger</i>	83

At jeg i ét og alt skulde have truffet det rette, er jeg langt fra at indbilde mig, skönt jeg er mig bevidst, at have anvendt ikke ringe Tid og Granskning på at undersøge og udfinde det; men da jeg, langt fra at tilegne mig nogen ubeføjet Myndighed, overalt anfører mine Grunde, så vil enhver selv kunne dømme om disses Gyldighed, og derefter indrette sit Valg i de enkelte Tilfælde.

Rask 1826: 6—7.

Problemet

Som første bind i sin hæderfulde skriftserie udgav Nämnden för svensk språkvård for 30 år siden Carl Sigfrid Lindstam: Nordisk rättstavning. En utredning och ett program (Sthlm 1946). Udredningen kunne sprogvidenskaben tage til sit hjerte; programmet arkiveredes blandt utopierne. 1948 kom den danske retskrivningsreform, der næppe var influeret af Lindstams bog, men som opfyldte to af de nordiske sprogrøgteres vigtigste ortografiske ønsker: afskaffelsen af de store beyndelsesbogstaver i appellativer og indførelsen af tegnet å i stedet for aa¹. Herefter blev der stille om det nordiske retskrivningsspørgsmål. Sprognævnene koncentrerede sig i deres samarbejde især om ordforrådet (se Sudmann 1970) og indskrænkede sig på det ortografiske område til et passivt standpunkt: ikke at ville medvirke til nogen retskrivningsændring som yderligere fjernede svensk, norsk og dansk fra hverandre (jf. Hellevik 1970: 62—64, Dahlstedt 1974: 178—180, Molde 1974: 200—201, Mattsson 1974: 106). Hundredåret for det nordiske retskrivningsmøde i Stockholm 1869 fejrede man da også rent tilbageskuende (Stähle, Spang-Hanssen, Hellevik 1970). Det må dog blankt erkendes at denne tilbageholdenhed var og er pragmatisk velbegrundet: Noget folkeligt krav om

1 Jf. Molde 1974: 197. — Reformens tredje led, skrivemåderne *skulle, kunne* og *vilde* i præteritum for tidligere *kunde, skulde, vilde* var i første række pædagogisk motiveret, men bragte dansk på linje med norsk (se nærmere Skautrup 1954).

en nordisk retskrivningsreform eksisterer ikke, ja end ikke nogen snæver kreds af nordisk begejstrede filologer eller højskolefolk eller andre vides at være hengivne til ortografiske drømmerier.

I 1973 blev sprognævnene imidlertid overrasket af et udspil fra politisk hold. 11 medlemmer af Nordisk Råd — 3 svenske, 4 finske, 3 norske, 1 islandsk (ingen danske) — fremsatte forslag om et fællesnordisk valg mellem enten bogstavformerne ä og ö eller bogstavformerne æ og ø (Nordiska rådet, 23:e sessionen 1975: 401—404). Ganske vist havde en sådan idé allerede i 1961 været bragt på bane af de nordiske studenterunioner, men den syntes at være manet i jorden ved sprognævnenes frarådning (se Sudmann 1970: 90—92). Og naturligvis gælder stadig det saglige argument at tegnet ä bruges langt oftere i svensk end tegnet æ bruges i norsk og dansk (jf. Spang-Hanssen i *Nyt fra Sprognævnet* nr. 4, 1970: 1—3, Uthorn 1973: 17), hvorfor indførelse af fælles bogstavformer ikke uden videre leder til fælles bogstavering (sml. fx sv. *fält, jämn, sjätte, tjäna, väl, än* med no. & da. *felt, sjette, tjene, vel*, no. *jevn, enn*, da. *jævn, end*). Men at spørgsmålet blev rejst i Nordisk Råd er muligvis et første tegn på politisk interesse for en harmonisering af de nordiske sprogs retskrivning; og selv om man fra et lingvistisk standpunkt må finde at forskel i et par bogstavers udseende betyder langt mindre end principielt forskellige stavemåder (som fx sv. *känna*, no. *kjenne*, da. *kende*), bør man ikke være blind for at en ændring fra ä, ö til æ, ø eller omvendt for den læsende og skrivende almenhed kan te sig som analog med ændringen fra aa til å — for den almindelige dansker var aa indtil 1948 et "bogstav" hvis navn udtaltes /å:/ (jf. Skautrup 1953: 311 =1976: 159).

Af saglige grunde har sprognævnene nødvendigvis måttet fraråde en mekanisk udskiftning af bogstavformerne, men deres hidtidige argumentation har vistnok været for kortfattet (jf. fx *Dansk Sprognævns årsberetninger* 1961/62: 8—9, 1965/66: 10—12, 1973/74: 11—12). Efter alt at dømme har de interesserede politikere brug for en mere udførlig påvisning af forskellen mellem en rent udvendig ændring af bogstavformer

og en egentlig tilnærmelse mellem de nordiske retskrivningssystemer. Hvis forslaget om fælles bogstavformer indvarsler mere omfattende reformforslag vedrørende retskrivningen, er en sådan udredning desto mere påkrævet. Nordisk Råds kulturudvalg har foreløbig stillet forslaget om bogstavformerne i bero, indtil spørgsmålet om et eventuelt fællesnordisk sprognavn (se Løland 1975) er afklaret. I mellemtiden fremkastes her, som grundlag for en videre drøftelse, nogle tanker om principperne for en gennemgribende nordisk retskrivningsreform.

To bemærkninger må forudskikkes: Ved retskrivning skal forstås det rent ortografiske, ordenes stavemåde; alt hvad der vedrører sprogsystemet — bøjningsformer, sætningsbygning, orddannelse osv. — falder udenfor. Der er altså ikke tale om at konstruere et kunstigt fællesnordisk skriftsprog (sml. Knud Jarmsted: Nordisk bokmål, Kbh. u.å. [1956]). Dernæst må nordisk forstås i en til formålet indsnævret bemærkelse, nemlig om sprogene svensk (i Sverige og Finland), norsk og dansk, der står hverandre så nær at de — både i tale og skrift — er indbyrdes forståelige (jf. Haugen 1953, Dahlstedt 1974, Molde 1974). Kun for disse tre sprog har det mening at søge at skabe et fælles retskrivningssystem. Visse hensyn bør dog herved tages til islandsk og færøsk, hvis ortografi — i overensstemmelse med de mere arkaiske sprogstrukturer — står på et sproghistorisk ældre trin. Og finsk, der jo kun i geografisk forstand er et nordisk sprog, må som følge af det særlige, politisk-historisk betingede, forhold til svensk undertiden også inddrages i overvejelserne.

Reformen

Deltagerne i det nordiske retskrivningsmøde i Stockholm 1869 byggede på Rasmus Rasks lære, der vel tog hensyn til "Stamsproget" ∴ (old)islandsk og til "Nabosproget" ∴ svensk, men hyldede udtalen som "Skrivningens højeste Grund trods alle andre Hensyn" (Rask 1826: 17). De anså stavningens overensstemmelse med udtalen for det vigtigste princip, men vedtog

kun sådanne forslag til ændringer i den hidtidige skrivebrug som på én gang nærmede skriftsprogene til hverandre og til det enkelte sprogs udtale (se mødeprotokollen i *Språk och stil* 1903: 227—236, jf. Hazelius 1870—71, Lyngby 1870, Lökke 1870 samt Stähle 1970: 5—15). Forskellen mellem dansk og norsk skriftsprog var dengang så ringe at deltagerne i mødet kunne nøjes med at sysle med to retskrivningssystemer: det svenske og det dansk-norske.

Et århundrede senere må en nordisk retskrivningsreform operere med tre systemer, et svensk, et norsk² og et dansk. Og som retskrivningens "højeste Grund" må udtalen forkastes. Netop en lydret stavning vil på skæbnsvanger måde fremmedgøre skriftsprogene for hverandre: sml. sv. *djur*, *ljus* med no. & da. *dyr*, *lys*; sv. *köpa*, *skära*, no. *kjøpe*, *skjære* med da. *købe*, *skære*; svensk kontra norsk og dansk udtale af *sorg*, *jord*, *land*; osv.³ En teoretisk farbar vej er derimod følgende:

Princip nr. 1. Den nuværende skrivemåde fastholdes i alle tilfælde hvor der allerede er overensstemmelse mellem de tre sprog, eller hvor skrivemåden letter naboernes genkendelse af ordet (som i de nysnævnte eksempler sv. *djur*, *ljus*, no. & da. *jord*, *land*).

Princip nr. 2. Hvor skrivemåden stemmer systematisk overens i to af sprogene imod det tredje, ændrer mindretallet sin retskrivning efter flertallet.

2 Ortografien i bokmål og nynorsk er i princippet den samme.

Indføres diftong i bm. *kjøre*, må det skrives *køyre*, osv. Forskelle som *ikke* : *ikkje*, *tatt* : *teke*, *forutsetning* : *føresetnad* osv. ligger på det fonetiske, morfologiske og leksikalske plan.

3 Jf. "Danskarna är konservativa i ortografiska frågor, vilket kommer den nordiska språkgemenskapen till godo. Ty ett närmande av skriftspråket till talspråket skulle ofelbart leda till införelse även i skrift av särformer, som man kan se av de (svenska och) norska rättskrivningsförändringarna. Gud förbjude att danskarna skulle införa i skrift former som *loi* eller *löi* 'lök', *stai* eller *stei* 'stek', *osse* 'också', *lisse* 'likaså', *fin* 'fikon', *ue* 'vecka' osv." (Erik Noreen: Svensk språkvård, Sthlm 1941: 21). Jf. også Lundeby 1975: 170.

Princip nr. 3. Hvor skrivemåden er systematisk forskellig i alle tre sprog trods ensartet udtale, vælges et fælles princip for stavningen.

Princip nr. 4. Ændringer i henhold til princip nr. 2 gennemføres ikke hvis de strider imod udtalen i det enkelte sprog. At norsk og dansk har *gang, lang, sang* osv. mod svensk *gång, lång, sång* osv. berettiger naturligvis ikke til at kræve a indført i svensk i stedet for å. No. *bru, ku, snu* påvirkes ikke af sv. & da. *bro, ko, sno*. Den danske klusil- og spirant-svækkelse forbliver uberørt: sv. & no. *hop, båt, sak*, da. *hob, båd, sag*; sv. *såg*, no. *sag*, da. *sav*; sv. *väg*, no. *veg/vei*, da. *vej*.

Princip nr. 5. De gældende regler for tillempling af fremmedords skrivemåde opretholdes indtil videre, trods forskellig praksis i de tre sprog.

Medens de konservative principper nr. 1 og 4 ikke kræver yderligere kommentar, må der gives en nærmere redegørelse for konsekvenserne af de revolutionære principper nr. 2 og 3. I den følgende oversigt behandles virkningerne af disse principper i §§ 1—12, og nogle tvivlstilfælde drøftes i §§ 13—17. For fremmedordenes vedkommende (princip nr. 5) opridses problemstillingen ganske kort i § 18.

§ 1. **v: hv.** Ved den svenske retskrivningsreform 1906 afskaffedes f og fv som tegn for lyden /v/: skrivemåder som *gaf, tjuf, golf, kräfde, gåfva, tjufvar, golfvet, kräfva* osv. ændredes til *gav, tjuv, golv, krävde, gåva, tjuvar, golvet, kräva* osv. Denne ændring, som var anbefalet af retskrivningsmødet 1869, bragte svensk på linje med norsk og dansk, men kun som en sidevirkning, for hensigten med reformen var at skabe overensstemmelse mellem skrift og udtale: Følgelig blev også hv ændret til v, således at ord som *hvad, hvar, hvarför, hvarje, hvarken, hvem, hvete, hvila, hvilken, hvit* nu skulle skrives *vad, var* osv. — til forskel fra norsk (bok-mål) og dansk, der beholdt det traditionelle hv. Også islandsk og færøsk har hv i de tilsvarende ord, der dog udtales med

/kv/, medens nynorsk skriver kv efter udtalen: *kva, kven, kvit* osv. Målt med sit eget mål var den svenske reform imidlertid kun en halv foranstaltning, idet skrivemåden hj bevarede: *hjort, hjul, hjælpe* osv., ligesom i de øvrige nordiske sprog.

Svensk retskrivning bør (uanset udtalen) genindføre hv i de ord hvor det historisk hører hjemme. Desuden bør norsk (bokmål) genindføre hv i de få ord hvor der siden 1938/1959 skal skrives v (fx *verken, verv, erverv, virvel*).

§ 2. af: av. Ved den svenske retskrivningsreform 1906 blev præpositionen *af* ændret til *av*, i overensstemmelse med udtalen (jf. § 1). Samme ændring gennemførtes i norsk 1907, ligeledes efter udtalen. Dansk retskrivning beholdt derimod *af*, et enestående levn af skrivebrugen fra før 1700, som dog på grund af ordets store frekvens ikke volder praktiske vanskeligheder. Forholdet mellem skrift og tale i dansk adskiller sig også fra svensk og norsk. Medens præpositionen *av* i svensk og norsk udtales /a:v/ også når den indgår i sammensætninger som *avstå, avmakt* osv., er udtalen i danske sammensætninger /aw/, men som præposition /a/, som adverbium /a:/ (*stå af /a/ toget: stå af /a:/*)⁴. Da lydforbindelsen /aw/ ellers skrives av i hjemlige ord (som *hav, gavn, stavre* etc.; au kun i låneord, fx *pause, august*), måtte en lydret skrivemåde være *av-* i sammensætninger, hvorimod præposition og adverbium måtte skrives uden konsonant: *a*. Ordidentiteten mellem /aw/ i *afslappet, afstå, aftage, /a:/ i slappe af, stå af, tage af* og /a/ i *stå af toget, tage af bordet* osv. er dog så klar for enhver sprogbruger at en fælles skrive-

4 En skriftpåvirket udtale /af, a:f/ kan dog af og til høres hos enkelte; desuden ofte i den militære kommando *tråd af!* /'træ::ð 'af:/. — Rigtigheden af Lindstams bemærkning: "Når ordets andra bokstav hörs, uttalas det i korrekt danska som om det stavades av" (1946: 43) var allerede i 1946 højst tvivlsomt, og udtalen /a(ː)v/ er i dag meget sjælden. Jf. Ordbog over det danske sprog I, Kbh. 1919: 119; Otto Jespersen: Modersmålets fonetik, 3. udg., Kbh. 1934: 89; Aage Hansen: Udtalen i moderne dansk, Kbh. 1956: 71; Lars Brink & Jørn Lund: Dansk rigsmål, Kbh. 1975: 75, 740.

måde er naturlig; og på grundlag af udtalen i sammensætninger vil det være nærliggende at vælge *av*, uanset sammenfaldet med interjektionen *av!* (det gør ondt). — Færøsk har *av* ligesom norsk og svensk, hvorimod islandsk har *af* (jf. *haf* 'hav', *gólf* 'gulv', *krefja* 'kræve' osv.).

Dansk retskrivning bør ændre skrivemåden af præp. *af* til *av*, således at der skrives *stå av toget*, *tage av sted*, *hvor blev han av?* og i sammensætninger *avstå*, *avtale*, *avvides*, osv.

§ 3. **gj, kj, skj : g, k, sk.** Retskrivningsmødet 1869 anbefalede at ændre *gj* til *g*, *kj* til *k* og *skj* til *sk* foran *e*, *æ* og *ø*, svarende til skrivebrugen i svensk. Forslaget blev gennemført i dansk 1889, medens norsk alene har fastholdt skrivemåderne med *j*. Formålet med disse skrivemåder er at markere den særlige udtale af det skrevne *g*, *k*, *sk* foran fortungevokalerne, men systemet er inkonsekvent for så vidt som *gj*, *kj*, *skj* kun skrives foran tre af disse vokaler, de nævnte *e*, *æ* og *ø* (fx *gjerne*, *kjedelig*, *skjebne*, *gjære*, *kjær*, *skjære*, *gjøre*, *kjøre*, *skjøt*), derimod ikke foran de to øvrige, *i* og *y* (fx *gi*, *kirke*, *skinke*, *gyllen*, *kysse*, *skynde*), og normalt heller ikke foran *e* og *ø* når de indgår i diftongforbindelserne *ei* og *øy* (fx *geit*, *keip*, *skeiv*, *gøyme*, *køyre*, *skøyte*). Udtalen /*g*/ respektive /*k*/ fremgår af skrivemåden i ord som *genser* og *kø*, men ikke af fx *gidde*, *gøy*, *kidnappe*, *køye*. En sammenligning med svensk, der har ganske tilsvarende udtaleforhold (*ge*, *kär*, *skön* osv.; undtagelsesvis fx *gerilla* med /*g*/, *kille*, *kö* med /*k*/), viser at *j* er overflødig. Islandsk og færøsk har ligeledes overalt *g*, *k*, *sk* trods særlig udtale foran fortungevokalerne.

Norsk retskrivning bør stryge *j* og indføre skrivemåden *g*, *k*, *sk* også foran *e*, *æ* og *ø*. Dog bør der — svarende til en udtaleforskel — vedblivende skelnes mellem *g*, *k*, *sk* og *gj*, *kj*, *skj* foran *e* i tryksvag stavelse, sml. bokmål *følge*, *kirke*, *ønskelig* : nynorsk *følgje*, *kyrkje*, *ynskjeleg*.

Ann. Skrivemåden *gj*, *kj*, *skj* opretholdes i alle tre sprog foran bagtungevokal (jf. princip nr. 1), fx *gjorde*, *kjoll/kjole*, *skjul*; no. *gjalle*, da. *gjalde*; no. *kjake*; sv. *gjuta*, *skjuta*; osv. Desuden specielt i norsk foran tryksvagt *a*: *bikkja*, *kyrkja*, *lækjar* osv.

§ 4. **gt: kt.** I svensk og norsk skrives kt i ord hvor begge bogstaver hører til ordets stamme, gt kun når der ved bøjning lægges et -t til et ord hvis stamme ender på -g; der skrives altså *makt*, *viktig*, *bukt*, *rykte* osv., men fx *lågt* (til *låg*), *sagt* (til sv. *såga*, no. *si/seie*). I dansk skrives kt kun i nyere låneord (især fra latin) som *akt* (i skuespil), *faktisk*, *korrekt*, *strikte*, *doktor*, *konstruktiv*, og naturligvis hvor -t føjes til et ord hvis stamme ender på -k, fx *strakte* (til *strække*), *smukt*, *tykt*; ellers skrives gt: *agt* 'intention', *magt*, *vigtig*, *bugt*, *rygte* osv.

Dansk retskrivning bør ændre fordelingen af skrivemåderne kt og gt efter samme princip som i svensk og norsk, således at der skrives *akt* (i begge betydninger), *saktens*, *dikte*, *hensikt*, *plikt*, *vokte*, *frukt*, *lukt*, *dyktig*, *frykt*, *røkt* osv.; men *lagt* (til *lægge*), *sagt* (til *sige*), *trygt* (til *tryk*) osv. Skrivemåden gt i bøjede ordformer vil vedblivende være hyppigere i dansk end i svensk og norsk som følge af klusilsvækkelsen (jf. princip nr. 4): *rigt*, *sygt*; *bagte*, *stegte*, *kogte*, *brugte*, *søgte* osv. Af hensyn til udtalevariationen (spirant/klusil) bør *sagte*, *sagte* opretholdes ved siden af *sakte*, *saktne*.

§ 5. **x: ks.** Retskrivningsmødet 1869 anbefalede at ændre x til ks; bogstavet x blev regnet for overflødig, da det ikke svarer til nogen enkelt sproglyd. Medens norsk og dansk indførte ks undtagen i sjældnere fremmedord, holdt svensk retskrivning fast ved x: *axel*, *extra*, *yxa* osv. Også islandsk har x, færøsk derimod ks. Desuden kan det noteres at finsk retskrivning har ks: *yksi*, *kaksi* osv.; tosprogede finlændere må altså gøre sig fortrolige med begge betegnelsesmåder.

Svensk retskrivning bør ændre x til ks på linje med norsk og dansk, således at der skrives *aksel*, *straks*, *taksa* 'takst', *eksempel*, *keks*, *kompleks*, *seks* '6', *tekst*, *fiks*, *mikstur*, *okse*, *boks*, *yksa*, *byksor*, *lyks* osv. Foran c kan x dog beholdes som i dansk: *excentrisk*, *exceptionell* (norsk har her *eksentrisk*, *eksepsjonell*) osv., og ligesom i norsk og dansk beholdes x tillige i visse låneord som *sex* 'seksualitet', *taxi*, *xylofon* foruden naturligvis i citatudtryk som *ex auditorio*, *grand prix* o.l.

§ 6. **ck : kk.** Medens norsk og dansk retskrivning har *kk* efter kort vokal, bruges i svensk *ck*. Til modsætningsparret *no. tak : takk* svarer *sv. tak : tack*, og til *no. & da. takke* svarer *sv. tacka*. Islandsk og færøsk har *kk*, og det samme gælder finsk (fx *tukki* = *sv. stock*); tosprogede finlændere må altså gøre sig fortrolige med begge betegnelsesmåder.

Svensk retskrivning bør ændre *ck* til *kk*, således at der skrives *frakk, stakk, stakkare, tekken, vekka, blikk, gikk, stikka, dokk, stokk, lukka, stukkit, trykka* osv.

Anm. Om *och* se § 7. Om dansk *k* : *kk* se § 10.

§ 7. **och, ock, också : og, også.** Skrivemåden *och* er en anomalie i svensk retskrivning, et levn af lignende art som *af* i dansk; sondringen mellem konjunktionen *och* og adverbiet *ock* er rent praktisk bestemt, da udtalen er den samme når ordene står trykstærkt, nemlig /okk/. Norsk og dansk retskrivning har *og* i begge funktioner af ordet, og det samme gælder islandsk og færøsk.

Udtalen i svensk burde ifølge § 6 medføre skrivemåden *okk*, men da konjunktionen hører til småordene, bør den snarere skrives med enkelt konsonant (i henhold til § 10 nedenfor), altså *ok*; at ordet derved ortografisk falder sammen med substantivet *ok* = *no. åk*, *da. åg*, vil være uden praktisk betydning. Det sammensatte ord *också* bør for analogiens skyld ændres til *okså*.

§ 8. **nd : nn.** I svensk og norsk retskrivning er fordelingen af *nd* og *nn* etymologisk bestemt. Der skelnes således i svensk mellem fx *vinda* 'sno' (jf. eng. *wind*, ty. *winden*) og *vinna* 'sejre, erhverve' (jf. eng. *win*, ty. *gewinnen*) og i norsk tilsvarende mellem *vinde* og *vinne*. Forholdet mellem skrift og udtale volder ingen problemer i svensk, da bogstavforbindelsen *nd* udtales som den skrives. I norsk derimod udtales /nd/ kun i låneord som (en) *bande* og i hjemlige ord foran *i* og *r*: *myndig, undre* osv.; i de fleste ord falder udtalen af det skrevne *nd* sammen med udtalen af *nn*, således i *vinde* og *vinne, hende* og *henne, bønder* og *bønner*. Det sproghistoriske

hensyn afgør den ortografiske skelnen mellem disse ord, ligesom at der skal skrives nd i fx *handle, sende, under* og nn i fx *annen, kjenne, begynne*. I enkelte ord skrives dog nn for oprindeligt nd, således *tenne*, sml. sv. *tända*.

I dansk er forholdet mellem skrift og udtale omtrent som i norsk. Bogstavforbindelsen nd udtales altså /nd/ i fx (substantiverne) *bande, blonde, runde, sonde*, i *mandig, indisk, syndig* og i *andre, mindre, undre, ændre*; i nogle ord indeholdende -ndr- er d imidlertid stumt, fx *dundre, hundrede, søndre*. I øvrigt udtales det skrevne nd ganske som nn, således i *anden, kende, kvinde, unde, begynde, brænde, tønde*, sml. *danne, genne, skinne, kunne, nynne, nænne, stønne*. Som det fremgår allerede af disse eksempler, har dansk retskrivning i mange tilfælde nd hvor svensk og norsk har nn; til sv. *vinde*: *vinna*, no. *vinde*: *vinne* svarer således kun én dansk skrivemåde: *vinde*. Fordelingen af nd og nn i dansk retskrivning er altså etymologisk misvisende; skriftens nn vil ganske vist normalt svare til sv. & no. nn (undertiden nj, sml. da. *vænne*, sv. *vänja*, no. *venne/venje*), men mange ord med oprindeligt nn skrives nu med nd. Det danske skriftbillede afviger herved påfaldende fra det svenske og norske. Islandske og færøske har etymologisk fordeling af nd og nn, og ligesom i svensk stemmer denne retskrivning med en udtaleforskel.

Hvor det skrevne nd i udtalen falder sammen med nn, bør dansk retskrivning ændre fordelingen af nd og nn efter sproghistoriske retningslinjer, således at der skrives fx *annen, banne* (vb.), *blande, danne, fanden, handel, handske, kanne, lande* (vb.), *panne, strande, forvandle, vanne; ende, -ende* (i præsens participium: *stående, kommende, løbende, truende* osv.), *denne, fjende, henne* (adv.), *henne* (pron. akk. til *hun*), *kenne, renne, sende, tvenne, vende; inne, -inne* (i *løvinne, skuespillerinne* osv.), *innen, innerlig, binde, blinde, finne* (sb.), *finne* (vb.), *hinne, kvinde, minne, alminnelig, besinne, skinne, spinne, spinnelvæv, svinne, svindel, tinning, vinde* 'sno', *vinne* 'sejre, erhverve'; *onde* (sb.), *bonde, dronning, honning, nonne; unne* (vb.), *under* (sb. & præp.), *bunne, blunde, dundre, hundrede, kunde* (sb.), *kunne* (vb.), *munning*,

runde (vb.), *sunne*; *ynde*, *begynne*, *hynde*, *mynde*, *nyne*, *synde*, *synderlig*, *skynde*, *tynde* (vb.); *bendel*, *brenne*, *frende*, *spenne* etc. (se videre om æ : e § 12); *bønder* (plur. til *bonde*), *bønne*, *dønning*, *frønnet*, *rønne*, *rønnebær*, *sønder* 'itu; syd', *sønner* (plur. til *søn*), *søndre*, *skønne*, *stønne*, *tønne*; *ånde*, *hånde*, *vånde*.

Den ændrede fordeling af *nd* og *nn* gennemføres i bøjningsformer, således at der skrives *sende—sendte—sendt*, men *kenne—kente—kent*; *binde—bandt—bundet*, men *finne—fant—funnet*, osv.

Anm. Paragraffen omhandler kun flerstavellesord. Om *nd* : *n* i enstavelsesord se § 10.

§ 9. **ld** : **ll**. I norsk retskrivning er fordelingen af *ld* og *ll* etymologisk bestemt på samme måde som fordelingen af *nd* og *nn* (se § 8). Mellem skrift og udtale er forholdet tilsvarende: /*ld*/ udtales i *gyldig*, *eldre* osv., men i de fleste ord falder udtalen af det skrevne *ld* sammen med udtalen af *ll*. Det sproghistoriske hensyn afgør den ortografiske skelnen mellem *gjelde* 'være gyldig' og *gjelle* 'ånderåtsorgan hos fisk', ligesom at der skal skrives *ld* i fx *alder*, *holde*, *skyld* 'være skyldig' og *ll* i fx *kalle*, *toller*, *skylle* 'strømme etc.'

I svensk retskrivning er skellet mellem *ld* og *ll* bestemt af udtalen; /*ld*/ udtales i ord som *ålder*, *skildra*, *enfaldig*. Men i mange ord med oprindeligt *ld* skrives der i overensstemmelse med udtalen *ll*, således i *gälla* 'være gyldig', *hålla*, *skylla* 'være skyldig; beskyld'.

I dansk er forholdet mellem skrift og udtale omtrent som i norsk. Bogstavforbindelsen *ld* udtales /*ld*/ i fx *aldrig*, *ældre*, *fyldig*, *heldig*, men i nogle ord indeholdende *-ldr-* er *d* stumt, fx *aldrende*, *kildre*, *buldre*. I øvrigt udtales det skrevne *ld* ganske som *ll*, således i *kalde*, *melde*, *spilde*, *holde*, *ulden*, *hylde*, *kælder*, sml. *alle*, *hellere*, *spille*, *bolle*, *bullen*, *hylle*, *fælles*. Som det fremgår, har dansk retskrivning i mange tilfælde *ld* hvor svensk og norsk har *ll*. Fordelingen af *ld* og *ll* er altså etymologisk misvisende; *ll* vil ganske vist normalt svare til sv. & no. *ll* eller (ret ofte) *lj*, sml. da. *skille*, *hylle*,

sv. *skilja, hólja*, no. *skille/skilje, hylle/hylje* (undertiden dog til anden konsonant plus l, sml. da. *valle, kilde* (vb.), *kylling*, sv. *vassle, kittla, kyckling*, no. *vasle, kitle, kylling/kjukling*); men mange ord med oprindeligt ll skrives nu med ld. Det danske skriftbillede afviger herved påfaldende fra det svenske og norske. Islandsk og færøsk har etymologisk fordeling af ld og ll, og ligesom i svensk stemmer denne retskrivning med en udtaleforskel.

Hvor det skrevne ld i udtalen falder sammen med ll, bør dansk retskrivning ændre fordelingen af ld og ll efter sproghistoriske retningslinjer, således at der skrives fx *alle, alder, rabalder, falle, gjalle, kalle, knalle, ralle, skalle, skallet, skralle, skvaldre, valle*; *eller, celle, frikadelle, helle* 'fristed; flise', *hellere, melde, selleri; ille* 'dårligt', *ildne, bille* (sb.), *bilde* (vb.), *briller, drille, gilde, grille, hille* (interj.), *hilde* (vb.), *hvilling, kilde* (sb.), *kille* (vb.), *killling, lille, pille, rille, silde, skille, skilderhus, skilderi, spille* 'lege etc.; tabe', *stille, trille, ville, forville; bolle, folde, fjollet, holde, jolle, knollet, lollik, rolle, skolde, tolle, volde; ullen, bullen, buldre, kulde, kulret, lulle, mullen, rulle, skulle, smuldre, svullen, tulle; fylle, gyllen, hylle* (sb.), *hylle* (vb.) 'hilde; svøbe', *hylllest, kylling, pylre, skyld* 'være skyldig', *skylle* 'strømme etc.', *tylle, trylle; elde, felles, keller, sjelden* etc. (se videre om æ:e § 12); *bølle, kølle, krølle, mølle, pølle, sølle*.

Den ændrede fordeling af ld og ll gennemføres i bøjningsformer, således at der skrives *melde—meldte—meldt*, men *kalle—kalte—kalt; holde—holdt—holdt*, men *falle—falt—fallet*, osv.

Anm. Paragraffen omhandler kun flerstavesord. Om ld : l i enstavelsesord se § 10.

§ 10. **Enkelt konsonant : dobbelt konsonant.** Når en trykstærk vokal efterfølges af én konsonantlyd, gælder for svensk og norsk retskrivning det princip at konsonantbogstavet skrives enkelt efter lang vokal og dobbelt efter kort vokal, sml. sv. & no. *same : samme, ful : full, mat : matt*; sv. *hyla : hylla, bok : bock, väg : vägg*; no. *hyle : hylle, buk : bukk, veg : vegg*. Bog-

stavet m fordobles dog ikke: sv. & no. *fram, fem, dom, stum* osv. — undtagen i visse svenske ord som adskilles alene ved lang/kort vokal, fx *dam* 'dame': *damm* 'støv'. I norsk retskrivning kan nd, ld og dt på grund af sammenfaldet i ud-talen have samme funktion som henholdsvis nn, ll og tt, sml. *viner* (plur. af *vin*): *vinner/vinder, sann* (adj.): *sand* (sb.), *voll* 'befæstning; slette': *vold* 'magt', *søtt*: *rødt*, osv. Svensk retskrivning har i hened en snes ord enkelt n efter kort vokal, således *man—män, mun, vän*, hvorimod norsk har regelmæssigt nn: *mann—menn, munn, venn*. En række småord skrives med enkelt konsonant efter kort vokal i begge sprog: *an, han, kan, man* (pron.), *den, igen/jigjen, men, din, min, sin, hon/hun*; i svensk desuden *in* og *än* (mod norsk *inn* og *enn*), i norsk også *at, et, skal, vil, til, mis-, nok* (mod svensk *att, ett, skall, vill, till, miss-, nog*) samt *hvis* (pron. i genitiv & konj.).

Når en kort trykstærk vokal efterfølges af mere end én konsonantlyd der hører med til ordstammen, gælder som hovedregel at også den første konsonant skrives enkelt: både svensk og norsk retskrivning har fx *holme, krans, rustning* (ikke "hollme, kranns, russtning"). I svensk skrives dog dobbelt konsonant foran l, n og r, fx *rassla, tjockna, klättra*, til forskel fra enkelt konsonant i norsk: *rasle, tykne/tjukne, klatre*; og desuden har svensk dobbeltskrevet p, t og s foran j, fx *läppja, vittja, ryssja*. Dobbeltskreven konsonant beholdes i almindelighed foran afledningsendelser i begge sprog, fx *sträckbar/streckbar, trolldom, trygghet, nattlig, villsam/villsom*, sv. *grannskap*, no. *vennskap*; i svensk også foran -ling og -ning, fx *avkoppling, mässling, ättling, byggning, hållning, sättning*, men med enkelt konsonant i norsk: *avkopling/avkobling, meslinger, ætling, bygning, helning/helling, setning*, idet dobbelt konsonant her kun anvendes for at adskille ellers sammenfaldende ordpar som *forvisning*: *forvissning*.

Foran bøjningsendelse som er eller begynder med en vokal skrives enkelt respektive dobbelt konsonant ligesom i det ubøjede ord: *mat-en*: *natt-en, sak-en*: *stock-ar/stokk-er*, osv. Når bøjningsendelsen er eller begynder med en konsonant, gælder den samme regel foran s, fx (genitiv) *mats, natts*; men foran d og t følger svensk og norsk forskellige regler for

de ordstammer der ender på dobbelt konsonant: Norsk retskrivning reducerer her til enkelt konsonant, dvs. at *kjekk* i neutrum skrives *kjekt*, at *bygge* og *felle* i præteritum skrives *bygde* og *felte*, osv.; reglen fraviges kun for at adskille ellers sammenfaldende ordpar, fx *full—fullt* : *ful—fult*, *vite—visste* : *vise—viste*. Svensk retskrivning fastholder derimod dobbelt konsonant: *käckt*, *byggde*, *fällde*, dog med den undtagelse at mm og nn reduceres til enkelt bogstav: *drömma—drömde—drömt*, *känna—kände—känt*, *sann—sant* osv.

Trods en del uoverensstemmelser i praksis må svensk og norsk retskrivning siges at bygge på samme teoretiske princip: efter trykstærk lang vokal skrives enkelt konsonant, efter trykstærk kort vokal skrives dobbelt konsonant. For den danske retskrivning er grundlaget et andet; her gælder det svensk-norske princip kun for konsonant mellem to vokaler, derimod ikke for udlydende konsonant. Der skelnes altså mellem *spile* og *spille*, *hvæse* og *hvæsse*, osv.; og på grund af sammenfaldet i udtalen kan ld have samme funktion som ll og nd samme funktion som nn (ligesom i norsk), sml. *hyle* : *hylle/hylde*, *kunne* : *kunde*. Men af stavemåder som *lab*, *brod*, *ryg*, *kæk*, *hal*, *søm*, *ven*, *top*, *par*, *kys* og *træt* fremgår det ikke at vokalen er kort, sml. *stab*, *flod*, *syg*, *præk*, *gal*, *sen*, *rar*, *lys*, der alle har lang vokal; og retskrivningen skelner ikke mellem fx substantivet *os* og pronomenet *os* (sv. & no. *oss*). Ganske vist tjener et skrevet ld eller nd i mange tilfælde til at vise at den foregående vokal er kort (og at l/n udtales med stød), sml. *mil* : *mild*, *ful* : *fuld*, *hæl* : *hæld*, *ran* : *rand*, *syn* : *synd*, *hån* : *hånd*; men der er kun tale om en tendens, ikke om et princip, jf. fx *bal*, *grel*, *mol*, *skræl*, *kan*, *løn*, der alle har kort vokal og stød på l/n. Først når de enstavede ordstammer forbindes med en efterfølgende vokal i bøjnings- eller afledningsendelse, træder reglen om dobbeltskrivning i funktion: *labber*, *brodden*, *rygge*, *kække*, *haller*, *sømmet*, *venner*, *toppen*, *parret*, *kyssene*, *trætte*; *femmer*, *småtteri*, *forskellig*, osv. Dobbelt konsonant er dog ikke entydigt signal for kort vokal, idet nogle ordformer med dobbelt konsonant har lang vokal: *næbbet*, *æggene*, *skægget*, *vægge*, *sjette*, *otte* mfl.

Islandsk og færøsk retskrivning svarer i princippet til den svenske og norske, jf. fx *vegur* 'vej': *veggur* 'væg', *fýla* 'stank': *fylla* 'fylde', *fullt* 'fuldt', *kennði* 'kendte', *nóttin* 'natten', *setning* 'sætning'.

Dersom skrivemåderne *nd* og *ld* mellem to vokaler i dansk retskrivning ændres til *nn* og *ll* efter reglerne i §§ 8—9, vil det ikke være heldigt om u d l y d e n d e *nd* og *ld* ændres til enkelt *n* og *l*, da resultatet vil blive en lang række sammenfald mellem hidtil adskilte ordpar (fx "ren" = nuværende *ren* og *rend*, "vin" = *vin* og *vind*, "hyl" = *hyl* og *hyld*, "ful" = *ful* og *fuld*). Dansk retskrivning bør tage skridtet fuldt ud og ændre fordelingen af enkelt og dobbelt konsonant således at den i princippet svarer til den svensk-norske, dvs. at skrivemåder som *kvikk*, *hal*, *ven*, *kys*, *småt* da må ændres til *kvikk*, *hall*, *venn*, *kyss*, *smått*.

For visse konsonanters vedkommende vil en sådan ændring dog — også fra et svensk-norsk synspunkt — være uheldig. Det gælder først og fremmest *d*. I adskillige ord har dansk kort vokal foran *d*, medens svensk og norsk har lang vokal, og forholdet kompliceres yderligere af at den korte vokal i dansk ændres til lang vokal når bøjningsendelser kommer til, sml. *blad* /blað/ : *bladet* /bla:ðet/, *blade* /bla:ðe/, osv. Det vil derfor være uhensigtsmæssigt at indføre *dd* i ord som *bad* (sb.), *blad*, *glad*, *rad*, *stad*, *bed* (sb.), *fred*, *led* (sb.), *bud*, *gud*, *hud* (der kan udtales både /hu:ð/ og /huð/). Problematiske er også de talrige tilfælde hvor *d* som følge af den danske klusilsvækkelse svarer til *t* eller *tt* i svensk og norsk; der vil intet være vundet ved at indføre *dd* i danske ord som *fad* (sb.), *had*, *mad*, *fjed*, *bid*, *slid*, *vid* (sb.), *spyd*, *kød*, *lød* (sb.), *nød* (frugten), *skød*, *stød*; de ord der i norsk bokmål kan have en danskpåvirket form — som *vidd*, *brudd*, *skudd* — er for få til at gøre udslaget, jf. også (ny)norsk og svensk *vett*, *brott*, *skott*. I ord med lang, stødbærende vokal foran spirantisk *d* — fx *rød* /rø:ð/ = sv. *röd*, no. *rød*, eller *ud* /u:ð/ = sv. & no. *ut* — er der desuden en udbredt tendens til at flytte stødet over på spiranten, hvorved vokalen bliver kort: /røð/, uð/. — Lignende vanskeligheder melder sig, om end i mindre omfang, ved *g*. Dansk har her, til forskel fra svensk og

norsk, kort vokal i *dog, drog* (sb.), *fog, skrog, trug*, i nogles udtale også i *slag, tag* (sb.) og *tog* (sb.), men lang vokal i *æg, læg* (sb.), *skæg* og *væg*. Hertil kommer at langt a og o foran g ofte forkortes når ordet indgår i sammensætning eller afledning, fx *dagbog, dagsbefaling, faglig, lagdelt, slagfast, tagflade, sprogbrug, togplan*. Ligesom ved d er der i ord med lang, stødbærende vokal foran spirantisk g — fx *bog* /båːq/ = sv. & no. *bok* — en udbredt tendens til at flytte stødet over på spiranten, hvorved vokalen bliver kort: /båqʰ/, osv. — Endelig møder tilsvarende problemer ved r, idet de (ret få) danske ord med kort vokal foran r næsten alle svarer til ord med lang vokal i svensk og norsk: (et) *kar, par, var* (præt.), *er* (præs.), *ir*, (på) *snur, fyr* (= sv. *tall, fura*, no. *furu*), *bær, bør* (præs.), *gør* (præs. af *gøre*), *tør* (præs. af *turde*). Det vil derfor ikke være formålstjenligt at indføre rr i disse ord.

Konklusionen af ovenstående bliver at bogstaverne d, g og r bør holdes uden for en retskrivningsændring i dansk, således at den hidtidige stavning opretholdes: *glad—glade, nød—nødder, tog—toget—togene, skæg—skægget—skæggene, par—parret—parrene*, osv. Ændringen vil heller ikke berøre j og v, der (ligesom i svensk og norsk) aldrig skrives dobbelt: *vej—vejen, høj—høje, hav, lov* osv.

For de øvrige konsonantbogstavers vedkommende vil reformen føre til nye skrivemåder som *labb, skubb, straff, bøff, stakk, kvikk, teknikk, politikk, sokk, smukk, tall, skell, spill, hull* (: *hul*, adj.), *venn, lønn, slapp, opp, kupp, hvass, viss, oss, buss, kyss, hatt, lett, ditt, blott, nytt, smått*, osv. En del ord på nd og ld vil i henhold til §§ 8—9 få nn og ll, fx *sann* (adj.), *vann, skinn, bunn, tynn, brønn; fall, kall, fjell, hell, vill* (adj.), *toll, ull* — men uændret fx *sand* (sb.), *blind, ond, hund, hånd; ild, kold, muld, skyld*. Ved uoverensstemmelse mellem svensk og norsk må dansk retskrivning normalt følge den norske, fx i skrivemåderne *gull* og *vill*, hvor svensk har *guld* og *vild* (med udtalt /ld/) under påvirkning fra tysk.

Også på de øvrige punkter hvor svensk og norsk ortografi er indbyrdes afvigende — i småord, bøjningsformer osv. — må der træffes et valg, som da tillige gælder for dansk. Løsningen kan her være følgende:

Svensk retskrivning indfører enkelt konsonant i en række småord ligesom i norsk (og dansk): *at, et, skal, vil, til, mis-*. Norsk og dansk retskrivning indfører skrivemåden *in* ligesom i svensk (i stedet for no. *inn*, da. *ind*).

Svensk retskrivning ændrer *n* til *nn* på linje med norsk, fx i *mann* (sb.), *enn* (for sv. *än*, da. *end*), *venn* (for *vän*), *munn*; men ikke i småord som også i norsk skrives med enkelt *n*: *man* (pron.), *men*, *hon* mfl., ej heller i *in* (se ovenfor). Dansk retskrivning følger samme mønster.

Svensk retskrivning tillemper fordelingen af enkelt og dobbelt konsonant foran anden konsonant efter norsk mønster, således at der skrives fx *rasla, tjokna, sitra, vitja, avkopling, bygning* (men *förvissning* til forskel fra *förvisning*); *snabt, trygt* (men *fullt* til forskel fra *fult*), *klipte, fylde, trykt*, osv.; typerne *natts* og *nattlig* beholdes uændret. Idet dansk retskrivning ligeledes følger det norske mønster, indføres som nye typer netop *natts* og *nattlig, vennskab, trygghed* osv., hvorimod *tykne, sitre, kobling, bygning, trygt, fylte* bevares uændret (*fygte* dog med 1 for nuværende *ld*, jf. § 9); også i dansk kan der efter undtagelsesreglen skelnes mellem *forvissning* og *forvisning*, mellem *fullt* og *fult*, osv.

§ 11. **t(t) : dt.** Ved den svenske retskrivningsreform 1906 blev skrivemåden *dt* ændret til *t* eller (hvor reglerne om dobbelt-skreven konsonant krævede det) til *tt*. Adjektiver som *god, rød, hård*, participier som *vänd, född, kastad* skulle herefter i neutrumsform skrives *gott, rött, hårt, vänt, fött, kastat*. Den sidstnævnte type af svagtbojede verber — *kastat* — kom derved til at stemme med dansk-norsk skrivemåde: *kastet* (norsk har siden 1917 også *kasta*), men i de øvrige tilfælde satte reformen et skel, sml. no. & da. *godt, rødt, vendt, født*, no. *hardt*, da. *hårdt*; som følge af klusilsvækkelsen er der flere tilfælde af *dt* i dansk end i norsk, fx *hvid—hvidt, sød—sødt, skyde—skudt, lede—ledt*, sml. no. *hvit—hvitt, søt—søtt, skyte—skutt, lete/leite—lett*. Islandske og færøske retskrivning bygger på samme princip som den svenske: *hardur—hart, senda—sent*, osv.

Svensk retskrivning bør genindføre skrivemåden *dt* i de

neutrumsformer af adjektiver og participier hvor norsk har dt, således at der skrives *gladt* (til forskel fra *glatt* 'slät, hal'), *bredt*, *blindt*, *ondt*, *rundt*, *godt*, *hårdt*, *dödt*, *rödt*; *sändt*, *tändt*, *vändt*, *födt* (om ä : e se videre § 12).

§ 12. ä : æ : e. Et valg mellem ä og æ er strengt taget ikke et retskrivningsspørgsmål; der er tale om to forskellige udformninger (varianter) af ét og samme bogstav, jf. de to varianter af bogstavet r i håndskrift: *r* og *ʀ*. Forholdene er dog ikke helt parallelle; medens de to varianter af r kan bruges af samme individ, i flæng eller afhængigt af de omgivende bogstavers form, altså rent grafisk bestemt, er fordelingen af ä og æ i typografien et nationalt anliggende: ä bruges i svensk, æ i norsk og dansk sprog. Bogstavets frekvens er dog meget forskellig i de tre sprog, i dansk ca. 1 %, i norsk næppe 1/4 %, men i svensk henved 11 % (jf. Spang-Hanssen i *Nyt fra Sprognævnet* nr. 4, 1970: 2, Uthorn 1973: 17). Færøsk og islandsk har æ, dog med anden udtale, og isl. æ skrives også i ord med oprindeligt langt ø fx *færa* = sv. *föra*, no. & da. *føre*). Finsk har ä ligesom svensk.

Allerede i de ældste tekster der er skrevet med det latinske alfabet har alle de nordiske sprog bogstavformen æ. Gennem hele middelalderen skrev man altså æ også i svensk, men med bogtrykkerkunsten optog man i Sverige (og dermed også i Finland) tegnet ä fra tysk.

I henhold til princip nr. 2 skulle et valg mellem bogstavformerne ä og æ falde ud til fordel for æ. Men da svensk retskrivning som sagt har ä i langt flere tilfælde end norsk og dansk har æ (sv. *älska*, *häst*, *använda*: no. & da *elske*, *hest*, *anvende*, osv.), vil skriftbilledet vedblivende være forskelligt, selv om ä ændres til æ. Det vigtigste moment er ikke forskellen i bogstavform, men forskellen på fordelingen af bogstaverne ä/æ og e i de tre retskrivningssystemer.

Et flertal af deltagerne i retskrivningsmødet 1869 anbefalede at indskrænke brugen af bogstavet e som betegnelse for lyden /æ/, men virkningen heraf blev højst uensartet: I svensk retskrivning, som i forvejen gjorde udstrakt brug af ä, indførtes dette bogstav i endnu mange flere ord i stedet

for e, medens man i Danmark kun foretog beskedne ændringer i samme retning og i Norge foreløbig blev stående ved det tilvante. Med reformen 1917 undergik den norske retskrivning imidlertid en radikal ændring, idet den korte /æ/-lyd fra nu af som regel skulle skrives e (fx *verre*) og kun den lange /æ/-lyd betegnes med æ (fx *være*). I fordelingen af bogstaverne ä/æ og e står svensk og norsk retskrivning nu som principielle modsætninger, medens dansk retskrivning indtager et temmelig uklart mellemstandpunkt (sml. *begge, skel, temmelig, vende, snerre, hest, let: lægge, skæl, tæmme, vænne, spærre, gæst, mæt*, osv.).

I denne ortografiske forbistring er den norske løsning at foretrække. Den indebærer at bogstavet æ betegner lang /æ/-lyd, som i *bære* og *mæle*, og omlydsvokalen til å, fx *væpne* (jf. *våpen*) og *sæd* (jf. *så*); i sidste fald kan æ også stå for kort vokal, fx *færre* (jf. *få*) og *væske* (jf. *våt*). Den korte /æ/-lyd betegnes i øvrigt med e, som *legge, sende, veske* 'taske' osv.; i et mindre antal ord står e dog traditionelt for lang /æ/-lyd, fx *her, jern, på ferde*.

Overføres dette system på svensk retskrivning (som foreslået af Uthorn 1973: 14—15) og dansk retskrivning, vil resultatet blive en vidtgående overensstemmelse mellem de tre skriftsprog; skrivemåder som *legge, velge, fængsel, tenke, nesten, sette, jevn* vil blive fælles for norsk og dansk og vil i svensk modsvares af *legga, velja, fengelse, tenka, nestan, setta, jemn*. Full overensstemmelse kan ikke opnås, da der må tages hensyn til udtaleforskelle (jf. princip nr. 4). Medens den danske skrivemåde *tæt* kan ændres til *tett* som i norsk, må svensk beholde *tät*, da vokalen her er lang (og neutrum må analogt skrives *tätt*, så at ordidentiteten bevares); den svenske skrivemåde *ägg* kan ændres til *egg* som i norsk, men dansk har lang vokal og må beholde *æg* (analogt også, trods vokalforkortelse i sammensætning, *æggekage* osv.). Reglen om æ/ä som tegn for omlyd af å bør dog i nogle tilfælde kunne fraviges: trods *lång, många, ålder* o.l. bør der i svensk skrives *lengre, mengd, äldre* på linje med no. *lengre, mengde, äldre*, osv.; trods sing. *hånd* bør plur. i dansk skrives *hender* som i norsk (og svensk, med sing. *hand*).

Uanset enkelte sådanne tillempninger for fællesskabets skyld vil ä/æ vedblivende have højere frekvens i svensk og dansk, eftersom norsk har lang /e/-lyd og følgelig skrivemåden e i mange ord hvor svensk og dansk har lang /æ/-lyd og derfor må fastholde skrivemåden ä/æ, sml. sv. *knä, trä, glädja, prägel, läkare, stjäla, dräpa, näsa, kräva*, da. *knæ, træ, glæde, præg, læge, stjele, dræbe, næse, kræve* : no. *kne, tre, glede, preg, lege, stjele, drepe, nese, kreve*, osv. I de tilfælde hvor dansk har e for lang /æ/-lyd — fx *her, der, fjerde, sjette, tjene, udstede, chef, pjece* — bør denne skrivemåde fastholdes.

Når det gælder bogstavets form — ä eller æ — må det konstateres at der er grafiske ulemper forbundet med ä/Ä, idet prikkerne kan falde af, så at tegnet bliver til a/A, og i håndskrift må pennen løftes fra papiret for at sætte prikkerne eller tøddelen, hvorimod æ kan skrives i ét træk. Foruden disse forhold taler den historiske hævde imod at norsk og dansk skulle gå over til ä, der for nordmænd og danskere er en afgjort fremmedartet bogstavform. Hvis bogstavets frekvens i svensk retskrivning reduceres så radikalt som foreslået ovenfor, skulle svensk derimod kunne gå over til æ, der i forvejen kendes fra enkelte svenske slægtsnavne som *Andræ, Friedländer, Gumælius, Thunæus*. På den anden side kan det ikke negligeres at finsk har ä; den tosprogede befolkning i Finland er vant til bogstavformen ä i både finsk og svensk, og ä er et hyppigt bogstav i finsk (*hyvää päivää* 'goddag', *määrätä* 'bestemme', osv.). Om der skrives ä eller æ har uægtelig en vis betydning for skriftbilledet, men ortografisk set er bogstavets form mindre væsentlig. For så vidt kan norsk og dansk fastholde æ og svensk blive stående ved ä.

De ovenfor anførte få eksempler på omfordelingen af ä/æ og e suppleres (dog naturligvis langtfra udtømmende) i nedenstående liste; herved kommer også virkningerne af de øvrige reformforslag ofte til syne. Ordningen er alfabetisk efter den (justerede) norske ordform.

Norsk	Dansk	Svensk
anmelde	anmelde	anmäla
anvende	anvende	använda
avvekslende	avvekslende	omvekslande
benk	benk	benk
blekk	blekk	blekk
brenne	brenne	brenna
dekke	dekke	tekka
der	der	där
djerv	djerv	djerv
dverg	dverg	dverg
ekte	ekte	ekta
ekteskap	ekteskab	ektenskap
eldre	eldre	eldre
elske	elske	elska
ende	ende	enda
ender (plur. af and)	ender	ender
endre	endre	endra
enn	enn	enn
enke	enke	enka
eple	æble	epple
er	er	er
felle	felle	fella
felles	felles	(÷)
ferd	ferd (jf. flg.)	färd
ferdes	ferdes	färdas
ferdig	ferdig	färdig
ferje	ferge	ferja
fjell	fjell	fjell
flesk	flesk	flesk
færre (af adj. få)	færre	färre
gelde	gelde	gella
gest	gest	gest
grense	grense	grens
heder	hæder	heder
hedre	hædre	hedra
hefte	hefte	hefte

Norsk	Dansk	Svensk
hende 'ske'	hende	henda
hendelse	hendelse	hendelse
hente	hente	hemta
hest	hest	hest
hjelp	hjelp	hjälpa
i hjel	ihjel	ihjäl
intekt	intekt	intekt
kekk	kekk	kekk
keller	keller	kellare
kempe	kempe	kempa
kenne	kenne	kenna
kepp	kepp	kepp
kerring	kelling	käring
kledd (jf. kle)	klædt (jf. klæde)	klädd (jf. kläda)
kvesse	hvesse	hvessa
kærlig (jf. kær)	kærlig	kärlig
lenge	lenge	lenge
lett	lett	lett
mektig	mektig	mektig
melk	melk	mjök
menn (plur. af mann)	menn	menn
merke (sb.)	merke	merke
-messig	-messig	-messig
mett	mett	mett
nett (sb.)	nett	nät
nettopp	nettopp	nettopp
nesle	nelle	nesla
penn	penn	penna
prest	prest	prest
redd	ræd	redd
redsel	rædsel	redsla
redde	redde	redda
rett	rett	rett
selv	selv	sjelv
selge	selge	selja
setning	setning	setning

Norsk	Dansk	Svensk
sett (sb.)	sett	sett
sjelden	sjelden	sellan
skegg	skæg	skegg
skremme	skremme	skremma
slekt	slekt	slekt
spenne (vb.)	spenne	spenna
strekke	strekke	strekka
sjette	sjette	sjette
telle	telle	telja
tenne	tenne	tenda
vegg	væg	vegg
vel	vel	väl
veldig	veldig	veldig
venn	venn	venn
vente	vente	venta
venne	venne	venja
verre	verre	verre
verst	verst	verst
vert	vert	värd
væske	væske	vätska
væte	væde	väte
ætt	æt	ätt
ætling	ætling	ätling

§ 13. **ö:ø.** Mellem ö og ø er forholdet principielt som mellem ä og æ (se § 12); ö bruges i svensk, ø i norsk og dansk. Bogstavets frekvens er omtrent den samme i alle tre sprog, dvs. ca. 1 %, dog vel en smule højere i svensk med *för(-)*, *före(-)* over for norsk (bokmål) og dansk *for(-)*, *fore-*. Færøsk har ø, islandsk derimod ö. Finsk har ö ligesom svensk.

Allerede i de ældste tekster der er skrevet med det latinske alfabet har alle de nordiske sprog bogstavformen ø. Gennem hele middelalderen skrev man altså ø også i svensk, men med bogtrykkerkunsten optog man i Sverige (og dermed også i Finland) tegnet ö fra tysk.

Hvis der skulle træffes et valg mellem de to bogstavformer

ö og ø, måtte det i henhold til princip nr. 2 falde ud til fordel for ø, som da måtte indføres i svensk i stedet for ö. Den omstændighed at finsk har ö kan imidlertid ikke negligeres, idet den tosprogede befolkning i Finland er vant til samme bogstavform i både finsk og svensk, og ö er et ret ofte forekommende bogstav i finsk (*hyödytön* 'nytteløs', *löytö* 'fund', osv.). Desuden er ö ikke nogen fremmedartet bogstavform for nordmænd og danskere; i håndskrift bruges ö ved siden af ó og ø, på en del skrivemaskiner i Norge findes kun formen ö, og ö har indtil for nylig været så godt som enerådende på norske og danske landkort. Endvidere har det tidligere været en ret udbredt praksis i Danmark at skelne mellem ø og ö af fonetiske grunde, fx *øge* : *öje* (således i Folkehøjskolens Sangbog). For så vidt kunne norsk og dansk gå over til ö i stedet for ø, men herimod taler (foruden den historiske hævde) at der er grafiske ulemper forbundet med ö og endnu mere med Ö, idet prikkerne kan falde af, så at tegnet bliver til o/O.

Hvis en ændring gennemføres, hvad enten af ö til ø eller omvendt, vil der fortsat være uoverensstemmelse med enten finsk og islandsk ö eller med færøsk ø. Alt i alt synes en ændring unødvendig.

§ 14. **Diftongerne ei, ai, øy : ej, aj, öj/øj mfl.** Et flertal af deltagerne i retskrivningsmødet 1869 gik ind for at ændre den daværende dansk-norske skrivemåde ei, ai, øi osv. til ej, aj, øj osv. efter svensk mønster. Ændringen gennemførtes i dansk retskrivning allerede 1872, men norsk fastholdt den traditionelle skrivemåde, med den ene undtagelse at øi i 1938 blev ændret til øy. Over for sv. *ej, feja, mejsel, maj, vaja, böja, höjd, flöjt, koj, huj* og da. *ej, feje, mejsel, maj, vaje, bøje, højde, fløjte, køje, huj* står da no. *ei, feie, meisel, mai, vaie, bøye, høyde, fløyte, koie, hui*. Af sproghistoriske årsager forekommer ej og øj dog ikke så ofte i svensk som de tilsvarende skrivemåder optræder i dansk og norsk (bokmål), sml. da. *eje, lejr, sejle, øje, møje, tøj*, no. *eie, leir, seile, øye, møye, tøye* : sv. *äga, läger, segla, öga, möda, tyg*, osv. Islandsk retskrivning har ei og ey, færøsk ei og oy.

Ifølge princip nr. 2 burde norsk retskrivning ændre skrive-måderne ei, ai, øy, oi, ui til ej, aj, øj, oj, uj, hvorved adskillige ord ville få (næsten) samme stavemåde som i svensk og endnu flere falde sammen med dansk. Bortset fra ai, oi, ui, der kun forekommer i ganske få ord (ligesom sv. & da. aj, oj, uj), har norsk imidlertid langt flere ord med diftong end svensk og dansk, sml. sv. *ben, bred, fet, get, lera, ren, sten*, da. *ben, bred, fed, ged, ler, ren, sten*: no. *bein, brei* (og *breð*), *feit, geit, leire, rein, stein*; og sv. *hö, klyva, lösa, mö, rök, ö*, da. *hø, kløve, løse, mø, røg, ø*: no. *høy, kløyve, løyse, møy, røyk, øy*; etc. Fra et svensk og dansk synspunkt vil der næppe være noget vundet ved at ej, øj indføres i disse særnorske ordformer ("brej, lejre, stejn, høj, løjse, øj" osv.); ordene bliver ikke lettere at genkende, snarere tværtom.

Det forekommer derfor ikke rådeligt at ændre den norske retskrivnings diftongbetegnelser ei og øy, og da heller ikke de mindre frekvente ai, oi og ui.

§ 15. **ds : ss/s : ts.** Hvor dansk retskrivning har ds efter vokal, er d i adskillige tilfælde stumt, og forbindelsen udtales altså /s/. De tilsvarende norske ord skrives næsten alle med ss (eller s), medens svensk, i overensstemmelse med udtalen, har ts. Til da. *plads, kradse, spids, hidsig, trods, pudse, smudsig* — alle med kort rodvokal — svarer no. *plass, krasse, spiss, hissig, tross, pusse, smussig*, sv. *plats, kratsa, spets, hetsig, trots, putsa, smutsig*; i nogle få ord har svensk ss eller s ligesom norsk, sml. da. *bedst, sidst, klods, kryds* med no. & sv. *best/bäst, sist, kloss, kryss*, og til da. *struds* svarer både no. & sv. *struts*. Hvor dansk udtale har lang vokal foran det skrevne ds, har norsk retskrivning gerne s, sml. da. *stillads, stads, lods* med no. *stillas, stas, los* (men sv. *lots*); til da. *kreds* svarer både no. & sv. *krets*. I enkelte tilfælde modsvarer det danske ds af samme bogstavforbindelse i norsk og svensk retskrivning, således i *gods* og *tilfreds*.

Udtaleforholdene forbyder at ændre svensk og norsk retskrivning, hvorimod ds i dansk kunne ændres til ss efter kort vokal (fx *plass*) og s efter lang vokal (fx *los*), jf. herved § 10. I et vist omfang ville dansk retskrivning da blive identisk

med den norske, men ikke med den svenske, der jo oftest har ts: *plats, lots* osv.; af hensyn til norsk og svensk måtte ord som *gods* og *tilfreds* undtages, rimeligvis også *kreds* og *struds*. Eventuelt kunne ændringer i dansk retskrivning begrænses til de tilfælde hvor der kan opnås overensstemmelse med både norsk og svensk, dvs. *best, sist, kloss, kryss*, men ud fra en systematisk betragtning ville reformen da være højst uklar.

Alt i alt er en ændring næppe tilrådelig.

§ 16. **å : att/at.** Efter forslaget i § 10 bør svensk retskrivning ændre skrivemåden *att* til *at*; dette gælder både konjunktionen *att*, der indleder bisætninger (fx *det var bra att du kom*), og infinitivmærket *att* (fx *han föredrog att stanna*). Skrivemåden *at* bruges i begge tilfælde også i dansk, men ikke i norsk, der skelner mellem konjunktionen *at* (fx *det var bra at du kom*) og infinitivmærket *å* (fx *han foretrakk å bli*). Islandsk har i begge funktioner *að*, færøsk *at*.

Indtil 1917 skrev man også i norsk *at* foran infinitiv; ændringen til *å* var en indrømmelse til udtalen. Samme udtale /å/ er almindelig i daglig tale i svensk og dansk, men konkurrerende med /at/; der er således ikke grundlag for at ændre infinitivmærket sv. *att*, da. *at* til *å*. Ifølge princip nr. 2 burde norsk retskrivning genindføre *at*. Da en sådan ændring imidlertid kan siges at stride imod princip nr. 4, for så vidt som udtalen /å/ er enerådende i norsk, må man nok affinde sig med denne — relativt betydningsløse — forskel.

§ 17. **Kortformer af visse verber.** Afhængigt af udtalen kan der i svensk retskrivning vælges frit mellem en (ældre) lang og en (nyere) kort form af visse verber, med forskellig stilvalør; kortformen er nu den normale. Det gælder *be/bedja, bli/bliva, ge/giva, ha/hava, ta/taga*. I norsk bokmål har flere af disse verber kun kortform: *be/bede, bli, gi, ha, ta*; dertil kommer *la/late*. De tilsvarende ord har i dansk retskrivning kun den lange form (med undtagelse af præs. *har*), skønt kortformer er almindelige i udtalen; der skrives altså *bede, blive, give, have, lade, tage*.

I forbindelse med en nordisk retskrivningsreform efter de her foreslåede linjer vil det være naturligt at der i dansk retskrivning gives valgfrihed mellem lange og korte former af disse verber, nærmest efter svensk mønster, således at følgende infinitiv- og præsensformer tillades: *be, ber; blir; gi, gir; ha; la, lar; ta, tar*; og i tilslutning til inf. *ha*, præs. *har* må skrivemåden af præteritum *havde* ændres obligatorisk til *hade*. Se nærmere Karker 1976.

§ 18. **Fremmedord.** Retskrivningsmødet 1869 anbefalede at "främmande ord, som kunna anses såsom fullt införlifvade med modersmålet, skrivas på inhemskt vis" (Språk och stil 1903: 235). Dette princip stemte med skrivebrugen i Sverige, hvor det havde været praktiseret siden århundredets begyndelse, og det kunne uden vanskelighed accepteres også i Norge og Danmark. I den første ministerielle bekendtgørelse om den danske retskrivning (1889) indførtes således følgende generelle bestemmelse: "Fremmede Ord, der ere fuldt optagne og indgaaede i Sproget og i Udtalen have tabt de fremmede Lyde, skrives efter Sprogets almindelige Regler." Men spørgsmålet om hvilke typer af fremmedord der kunne anses for fuldt optaget i modersmålet blev i tidens løb afgjort på meget forskellig vis i de tre sprog. Eksemplerne i nedenstående korte liste viser hvorledes den svenske retskrivning i dag indtager en mellemstilling mellem den konservative danske og den radikale norske:

Dansk	Svensk	Norsk
acceptere	acceptera	akseptere
atelier	ateljé	atelier
benzin	bensin	bensin
bouillon	buljong	buljong
bureau	byrå	byrå
check	check	sjekk
chef	chef	sjef
creme	kräm	krem
cykel	cykel	sykkel

Dansk	Svensk	Norsk
diskussion	diskussion	diskusjon
excentrisk	excentrisk	eksentrisk
facade	fasad	fasade
hetz	hets	hets
interview	intervju	intervju
jaloux	jalu	sjalu
kostume	kostym	kostyme
manchet	manschett	mansjett
mayonnaise	majonnäs	majones
nation	nation	nasjon
refleksion	reflexion	refleksjon
ressourcer	resurser	ressurser
ræsonnement	resonemang	resonnement
succes	succé	suksess

Også for fremmedordene gælder at en lydret stavning i mange tilfælde fjerner sprogene fra hverandre, som når det engelske *juice*, der på norsk udtales /ju:s/ og på dansk /dju:s/, bliver forsvensket til *jos*. Tillem্পningen af fremmedords skrivemåde er et problem for sig, som vil kræve en særskilt undersøgelse og vurdering.

Konsekvenserne

I den skandinaviske sammenhæng er det norske bokmål sproget i midten. Det indtager med hensyn til både udtale, bøjning og ordforråd i alt væsentligt en mellemstilling mellem svensk og dansk. I den foregående udredning har det vist sig at det samme gælder om retskrivningen: det norske retskrivningssystem (nynorsk såvel som bokmål, jf. ovenfor note 2) stemmer på de fleste punkter overens med enten det svenske eller det danske, således at fuldstændig harmoni ifølge princip nr. 2 må opnås ved ændring i enten dansk eller svensk; og i de få tilfælde hvor der er ortografisk uoverensstemmelse mellem alle tre sprog, vil den enkleste løsning være den norske (se § 10). Bortset fra det specielle spørgsmål om fremmedordene (§ 18) står norsk retskrivning kun på to

punkter alene over for svensk og dansk: ved betegnelsen af diftongerne og ved skrivemåderne gj-, kj- og skj- foran e, æ og ø. Medens den første af disse forskelle kan regnes for uvæsentlig (se § 14), bør den sidstnævnte medføre ændring til g-, k- og sk- (se § 3); men ud over forslaget om at genindføre hv- i nogle få ord (§ 1) og at ændre *inn* til *in* (§ 10) bliver dette det eneste krav til Norge (jf. også Lindstam 1943: 88).

De største ofre på det nordiske alter må altså bringes af Sverige og Danmark.

For svensk retskrivning indebærer dette på nogle punkter en tilbagevenden til en ældre skrivebrug (fra 1800-tallet): i stedet for v genindføres hv, hvor det har historisk hjemmel (§ 1), det samme gælder med visse begrænsninger om dt i stedet for t eller tt (§ 11), og som betegnelse for kort /æ/-lyd genindføres (eller nyindføres) e i stedet for ä (§ 12). På andre punkter opgives en skrivebrug som set fra dansk og norsk side ter sig som forældet: i hjemlige ord ændres x til ks (§ 5) og ck til kk (§ 6), og det abnorme *och* ændres til *ok* (§ 7)⁵. Endelig reguleres fordelingen af enkelt og dobbelt konsonant-bogstav efter norsk mønster (§ 10).

Fra dansk retskrivning fjernes en ejendommelig arkaisme, idet præpositionen *af* ændres til *av* (§ 2). Hvor gt hører til ordets stamme, skrives i stedet kt (§ 4), og nd, ld ændres, hvor der er historisk hjemmel for det, til nn, ll (§§ 8—9). Efter kort trykstærk vokal indføres med enkelte undtagelser

5 Efter Rasks lære er c og x at betragte som overflødige bogstaver; de svenske deltagere i retskrivningsmødet 1869 godtog ks, men hævdede at ck alene måtte anses som en grafisk betegnelse af to sammenskrevne k'er (!) (Språk och stil 1903: 234). Det bør noteres at skrivemåden ck — trods velkendte paralleller i engelsk og tysk (eng. *black*, ty. *decken*, osv.) — gør et væsentlig mere fremmedartet indtryk på nordmænd og danskere end x. Forklaringen er nok at ck gik af brug i dansk-norsk allerede tidligt i 1700-tallet, medens x først efter 1870 blev afløst af ks i officiel retskrivning (i Norge 1870, i Danmark 1889) og endnu bruges af enkelte danske skribenter. Som en art modydelse for ændring af det i Norden enestående svenske ck til kk kunne norsk og dansk retskrivning da muligvis genindføre x.

dobbeltskreven konsonant i udlyd (§ 10). Og som betegnelse for kort /æ/-lyd (gen)indføres e i stedet for æ (§ 12).

Om de fleste af disse retskrivningsændringer gælder at de tillige skaber bedre overensstemmelse med islandsk og færøsk. Både islandsk og færøsk retskrivning har hv (§ 1), g, k, sk foran alle fortunegevokaler (§ 3), kk (§ 6), etymologisk fordeling af nd : nn og ld : ll (§§ 8—9) og omtrent samme fordeling af enkelt og dobbelt konsonant (§ 10) og af e og æ (§ 12) som i norsk. I nogle få tilfælde afviger islandsk og færøsk indbyrdes: isl. *af*, fær. *av* (§ 2), isl. *x*, fær. *ks* (§ 5); og på et enkelt punkt ophæves en eksisterende lighed mellem islandsk-færøsk og svensk skrivebrug (§ 11). Til de konservative bestemmelser kan bemærkes at både islandsk og færøsk bruger bogstavformen æ (§ 12) og diftongbetegnelsen ei (§ 14); derimod har islandsk bogstavformen ö, færøsk ø (§ 13), og til den norske diftong øy svarer isl. *ey*, fær. *oy* (§ 14). Endelig fører ændringerne i svensk af *x* til *ks* (§ 5) og af *ck* til *kk* (§ 6) til overensstemmelse med finsk retskrivning, og en allerede eksisterende overensstemmelse opretholdes idet svensk bevarer bogstavformerne ä og ö (§§ 12—13).

Eftersom svensk, norsk og dansk på den ene side og islandsk, færøsk og finsk på den anden side ikke er indbyrdes forståelige, kan disse overensstemmelser synes ligegyldige. Men da kommunikationen mellem de to grupper normalt foregår på et af de skandinaviske sprog, vil det for de læsende islændere, færinger og finner være af stor værdi om retskrivningssystemet principielt er det samme i dansk, norsk og svensk, og at det afviger mindst muligt fra det som de er fortrolige med fra deres modersmål.

Hermed er nu den ideale fordring præsenteret. Af sammenfatningen ovenfor fremgår det tydeligt at reformforslaget berører mange ord, navnlig i svensk og dansk. Men hvor stor bliver forandringen i skriftbilledet, og hvor stærkt vil den føles? Til belysning af dette spørgsmål følger nogle tekstprøver i ny retskrivning, hentet dels fra de tre versioner af arbejdsordningen for Nordisk Råd, dels fra fiktionsprosa af Pär Lagerkvist, Sigurd Hoel, Tarjei Vesaas og Martin A. Hansen.

Nordisk Råds arbeidsordning 1955 §§ 13—14

Svensk tekst

§ 13. Utskott veljer, i den mån så finnes påkallat, talesmann for sak, som har hænvisats dit. Okså mindretal i utskott kan velja talesmann.

Utskott kan inbjuda utomstående medlem av rådet, så okk regeringsledamot som ikke er medlem av rådet, at utan røstrett deltaga i dess överlegningar i viss sak. Utskott kan okså eljest inbjuda person utanför rådet at lemna opplysninger ok uttala sin mening inför utskottet.

Medlem av utskott, som enligt 10 § andra stykket stadgan ikke kan deltaga i beslut i en sak, kan ikke heller inom utskott deltaga i beslut i saken.

Falla røsterna lika inom utskott, æger førmannen utslagsrøst. Enhvar utskottsmedlem har rett at stella forslag, som avviker från utskottets forslag.

Utskotts forslag til beslut jemte dertil hørande reservationer (mindretalsforslag) tilstellas rådet skriftligen.

§ 14. Under rådets förhandlingar få medlemmarna ordet i den ordning de anmält sig. Med rådets samtykke kan dokk presidenten frångå denna ordningsføljd.

På forslag av presidenten kan rådet för särskild debatt besluta at begrensa ytrandenas lengd. På forslag av presidenten eller av fem valda medlemmar kan rådet okså med två tredjedelars flertal besluta, at debatten om en viss sak skal avslutas. Om sådana forslag kan debatt ikke æga rum.

Norsk tekst

§ 13. Et utvalg velger i den monn det finnes påkrevd, en talsmann for saker som er henvist til det. Også et mindretall i utvalget kan velge talsmann.

Et utvalg kan inby et utenforstående medlem av rådet, og likeså et regeringsmedlem som ikke er medlem av rådet, til uten stemmerett å delta i utvalgets behandling av en sak. Et utvalg kan også ellers inby personer utenfor rådet til å gi opplysninger og uttale sin mening til utvalget.

Et utvalgsmedlem som etter § 10 annet ledd i vedtektene ikke kan delta i beslutning i en sak, kan heller ikke i et utvalg delta i beslutning i saken.

Står stemmene like i et utvalg, gjør formannens stemme utslaget. Ethvert utvalgsmedlem har rett til å stille forslag som avviker fra utvalgets forslag.

Utvalgets instilling og dertil knyttede reservasjoner (mindretallsforslag) tilstilles rådet skriftlig.

§ 14. Under rådets forhandlinger får medlemmene ordet i den rekkefølge de har meldt sig. Med rådets samtykke kan likevel presidenten fravike denne rekkefølge.

Etter forslag av presidenten kan rådet vedta å begrense taletiden i en debatt. Etter forslag av presidenten eller av 5 valte medlemmer kan rådet med to tredjedelers flertall vedta å avslutte debatten om en sak.

Forslag som er nevnt i annet ledd kan ikke debatteres.

Dansk tekst

§ 13. Et utvalg velger, i den udstrekning det finnes påkrævet, en talsmann for sager, som er henvist til det. Også et mindretall i udvalget kan velge en talsmann.

Et utvalg kan inbyde et udenforstående medlem av rådet og ligeså et regeringsmedlem, som ikke er medlem av rådet, til uden stemmerett at deltage i udvalgets behandling av en sag. Udvalget kan også ellers inbyde personer udenfor rådet til at give oplysninger og udtale sig til udvalget.

Et udvalgsmedlem, som efter vedtekternes § 10 stk. 2 ikke kan deltage i beslutning i en sag, kan heller ikke i et udvalg deltage i beslutning i sagen.

Står stemmerne lige i et udvalg, gjør formannens stemme udslaget. Ethvert udvalgsmedlem har rett til at stille forslag, som avviger fra udvalgets forslag.

Udvalgets instillinger med dertil knyttede reservationer (mindretallsforslag) tilstilles rådet skriftligt.

§ 14. Under rådets forhandlinger får medlemmerne ordet i den rekkefølge, de har meldt sig. Med rådets samtykke kan presidenten dog fravige denne rekkefølge.

Efter forslag av presidenten kan rådet vedtage at begrense taletiden i en debatt. Efter forslag av presidenten eller 5 av rådets valgte medlemmer kan rådet med to tredjedeeles flertall vedtage at avslutte debatten om en sag.

De i stk. 2 nevnte forslag kan ikke debatteres.

Pär Lagerkvist: Ahasverus död

(Albert Bonniers Förlag, Sthlm 1960: 7—9)

I et härberge för pilgrimer til Det heliga landet kom det en kvell in en mann som tyktes jagad av bliksten, när han rykte opp dörren flammade hela himlen up bakom ok regnet ok blåsten kastade sig över honom, det var med knapp nöd han kunde få igen dörren efter sig. När det entligen lykkats vende han sig inåt det halvskumma rummet, bara opplyst av några osande oljelampor, ok tyktes fråga hvar han befann sig. Det var et stort, kalt rum, lengst bort var där så mørkt at han inte kunde urskilja någonting alls. Men så långt han kunde se låg det fullt med folk på knä i den smutsiga, til-sölade halm som var utbredd över hela golvet, det såg ut som de låg ok bad, et otydligt mumlande hördes från dem men några ansikten kunde han inte se, alla låg med ryggen åt honom, bortvenda. Luften var tung ok instengd, när man kom utifrån kendes den nestan kveljande, svår at andas. Hvar befann han sig egentligen?

Vid grova träbord et stykke från dörren satt några menn med råa ansikten ok spelade tärning ok drakk. Et par kvinnor satt där også, hengde med armarna om halsen på mennene ok verkade berusade liksom de. En såg med simmiga ögon upp et slag på fremlingen som kom in, som tyktes jagad av bliksten. Annars feste sig ingen vid honom.

Någon ledig plats fanns inte utom vid ett av borden. Där satt en mann aldeles ensam. Med frånvarande blick såg han rett framför sig, tyktes inte upptagen av någonting annat

enn sig sjelv. Han var medelålders, senig ok mager, benen var utstrekta under bordet i hela sin lengd, vid fötterna låg en hund hopkrupen. Den fremmande gikk fram ok satte sig där, et stykke ifrån mannen.

Han såg inte upp, tyktes inte merka at någon satte sig bredvid honom. Fremlingen låtsades inte heller om honom, bara sneglade något åt hans håll. Hans ansikte med den hvassa, rödaktiga skeggstubben ok den hopbitna munnen var knotigt ok instengt, slepte ingen inpå sig. På bordet framför honom låg hans långa magra hender, hårige på översidan, den lilla lågan i oljelampan lyste på dem, rörde sig fladdrande för draget från dörren. Den var som et litet engsligt levande väsen i det stora ödsliga rummet.

Sigurd Hoel: Stevnemøte med glemte år

(Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1954: 9—10)

Det begynte den sjette april 1954, med den middagen som Vera Bang holdt for Sander Paulsen og meg. Vi to var de eneste gester; men Kåre, sønnen hennes, var med, det er klart. Han er godt og vel 13 år gammel, men moden langt forut for sin alder og allerede litt av en verdensmann.

Egentlig var det slett ikke oss to hun holdt den middagen for; vi var bare to statister som kom in med et brev på et brett og sa en replikk; som Sander uttrykte det. Æresgjesten var Sven Arneberg, vår felles venn. Sjette april var hans fødselsdag. Vi visste på forhånd at det ville være dekket til ham, med en enslig rose stående foran kuverten hans. Sander og jeg var bedt fordi vi var de to nærmeste vennene, og fordi vi var Kåres faddere.

Og egentlig begynte det slett ikke denne kvelden heller. Jeg kunne like gerne sagt at det begynte den 9. april 1940 — eller for eksempel den novemberkvelden i 1939, da jeg tok Sven Arneberg med meg til Vera. Men det er nå en annen historie.

Det vil si, samme historien, bare et tidligere kapittel. Og hvis du koker til kjøttet faller fra knoklene, er vel det hele

den samme evige og uforanderlige historien, som har gentatt og atter gentatt seg fra verdens grunnvoll ble lagt. Bare ny hver gang, ikke til å kenne igen for ham som har hørt om den ti ganger før, og så kommer ut for den selv.

Tarjei Vesaas: Fuglane

(Gyldendal Norsk Forlag, 4. opplag 1968: 40—41)

— Denne hakka er eg ikkje van med, fortalde han til mannen, skaftet er for langt.

— Ja, la henne ligge du, sa mannen, det er like bra du brukar fingrane. Ein ger det meir ordentleg òg, når ein brukar fingrar.

— Det var godt du sa, sa Mattis hjarteleg. Han kende ein venleg liten stønad i orda av mannen, ein stønad som trongst imot dei to unge.

Han heldt fylgje med dei unge òg, dei første metrane. Han hadde då ti fingrar å klype ugras med. Genta og guten fylgdest så det var svært. Moro hadde dei det til og med, trass i det fortærande arbeidet. Mattis hadde lange skøna at det var eit kærastpar. Det var tregaleg, men moro å sjå på òg, spennande. Mattis trudde ikkje han hadde vori så nær eit kærastpar før.

Genta såg bort på Mattis med glade auga. Han trong ikkje vera redd *henne*, ho var drukken i auga likefram, så glad var ho i guten ved sida av seg. Ho lo til alt han sa. Endeleg vendte ho seg òg til Mattis, som venta sårt. Det gjorde så godt i han, at det kunne ikkje seiast. Eit slikt rundt, leande genteandlet var vendt mot han i glede.

Martin A. Hansen: Ventesalen

(Martsnat, et udvalg ved Thorkild Bjørnvig, Gyldendal, Kbh. 1965: 67—68)

Skal De med neste tog? spurgte hun.

— Nej, jeg sidder bare og venter.

Sådan svarede den fremmede kvinde. Og den trette, bekenkende kvinde lyttede intenst til klangen av hendes stem-

me. Ordene smuttede jo hurtigt bort, lydene opløstes, det gikk dem, som det gikk tobakksrøgen henne ved døren ud til perronen. Der stod et slud in ad den dør, hver gang nogen gikk igennem den, som var det ikke strid luft, men tunge vannmasser, der bruste forbi derude. Kom nogen in udefra, sagde de "ouw", når døren skrigende var fallet i bag dem. Så rystede de vann av klæderne og blev forlegne, mens de så sig om i ventesalen. Og døren stod og klaprede. Nogle bevarede forlegenheden i ansiktet, når de gikk videre igennem eller kikkede efter en siddeplads eller listede hen til disken, hvor servitricen hade udsolgt alt, aviser, brød, tobakk og ikke hade annet igen enn forkogt surrogatkaffe, en oppvartende kvinne, der lignede det annet inventar i ventesalen og ventesalen selv, sur, klam, slidt, trøstesløs, en ventesalens ånd. Og disse enkelte stadigt forlegne, som i deres forlegenhed — ennu rystet over, at de hade sagt "ouw" så højt og påfallende — nemt kom av sted med at købe en kopp forpjasket slamdrikke, som de slett ikke hade lyst til, men som de måtte bestille, lavmælt og med sky rygge for at gøre bod mod ventesalsånden for deres forlegenheds skyld, de var som sanne mennesker, tenkte den bekennende kvinne, som ikke en eneste gang vendte sine øjne mod disken for at betrakte sådan et menneske, men vidste, hvordan de var, de var som sanne mennesker. Sanne mennesker er de måske ikke, tenkte hun, men man kan se sannheden på dem. De bliver hjemløse, når de kommer in i ventesalen, de er hjemløse i deres eget tøj, de er fremmede for deres egne klæder, kan man se. De bliver så forlegne og hjemløse her i ventesalen, fordi de er hjemløse alle vegne, selv om de måske har alt, hvad der hører til. På dem ser man, hvad mennesker er for ynkelige væsner, hjemløse, ventere i en ventesal. Sådan ser de ud. Og så melder toget.

Så korte disse tekstprøver end er, giver de vistnok et pålideligt billede af reformforslagets konsekvenser. Udvides eksperimentet til at omfatte hele arbejdsordningen for Nordisk Råd (hvoraf §§ 13—14 kun udgør ca. en ottendedel) og omkring 5 gange så store udsnit af de skønlitterære tekster, og

tælles omstavningen af fx *indtægt* til *intekt* som 3 ortografiske ændringer, fås følgende kvantitative resultater:

Den svenske version af arbejdsordningen tæller i alt 1 615 ord; det samlede antal af ortografiske ændringer er 315, dvs. 19—20 per 100 løbende ord. Hos Lagerkvist modsvares 2 007 ord af 373 ændringer, dvs. 18—19 per 100 løbende ord.

Den norske version af arbejdsordningen omfatter 1 754 ord; de ortografiske ændringer er 49, dvs. knap 3 per 100 løbende ord. På 1 007 ord hos Hoel går 23 ændringer, svarende til godt 2 per 100 løbende ord, og på 1 034 ord hos Vesaas 20 ændringer eller knap 2 per 100 løbende ord.

Den danske version af arbejdsordningen består af 1 724 ord; de ortografiske ændringer er 230, dvs. 13—14 per 100 løbende ord. Til 2 014 ord hos Martin A. Hansen svarer 229 ændringer eller 11—12 per 100 løbende ord.

I alle tre sprog ligger antallet af retskrivningsændringer en smule højere i sagprosaeksten end i de skønlitterære prøver. Om dette vil gælde generelt skal være usagt, men det er vel forsvarligt på grundlag af optællingerne i de to teksttyper at anslå følgende gennemsnitlige antal ændringer per 100 løbende ord i hvert af de tre sprog: i svensk ca. 19, i norsk ca. 3 og i dansk ca. 13.

Det lave antal omstavninger i norsk kan ikke overraske (jf. ovenfor s. 67). At tallet for svensk er så højt som 19 per 100 løbende ord er derimod egnet til at vække betænkelighed, for selv om den danske retskrivningsreform af 1948 medførte ca. 20 ændringer per 100 løbende ord (Spang-Hanssen 1970: 38), dækker disse næsten identiske talstørrelser over betydelige kvalitative forskelle: Medens reformen i dansk bestod i relativt mekaniske ændringer på 3 punkter i retskrivningen, vil reformforslaget føre til ændringer på 7 punkter i svensk retskrivning, og af disse må i hvert fald de tre siges at sætte de skrivende på en hård prøve: hv for v, e for ä og den ændrede fordeling af enkelt og dobbelt konsonant. Antallet af omstavninger er ifølge forslaget en del lavere i dansk, ca. 13 per 100 ord. Alligevel må det skønnes at reformen vil stille mindst lige så store krav i Danmark som i Sverige. For ikke blot vedrører reformen 6 punkter i retskrivningen, men

de fleste af ændringerne kræver omskoling af de skrivende: det gælder kt for gt og e for æ, og i ganske særlig grad den ændrede fordeling af nn og nd, ll og ld, og indførelsen af et hidtil ukendt princip for brugen af enkelt og dobbelt konsonant.

De vanskeligheder som reformen volder vil uden tvivl være større for de skrivende end for de læsende. Erfaringen tyder på at de fleste hurtigt vænner sig til et nyt skriftbillede uden derfor at blive fremmedgjort i forhold til ældre litteratur med afvigende ortografi (Spang-Hanssen 1970: 46, Lundeby 1975: 168; mere skeptisk Hultman 1969: 145—146). Det største problem for læseren melder sig ved opslag i alfabetiske registre af enhver art — ordbøger, emnekartoteker, databaser osv. — hvor en mængde ord vil skifte plads. Mest iøjnefaldende og for så vidt lettest at operere med er omstavning i ordets begyndelse, som når *vilken* ændres til *hvilken* eller *æske* til *eske*; nok så besværlige er forandringer på 2. eller 3. plads i ordet, der kan afstedkomme anselige røkeringer inden for samme bogstav i alfabetet, som når *gjøre* ændres til *gøre*, *skjære* til *skære*, *käck* til *kek* osv. Ved sådanne opslag bliver læseren aktiv i samme grad som den skrivende og må kunne huske eller ræsonnere sig til den nye stavemåde for hvert enkelt ord, herunder også navne — for reformen må jo på længere sigt få konsekvenser også for stednavne, i Sverige med skrivemåder som *Mårbakka*, *Vesterås* og *Engelholm*, i Norge *Gendesheim*, *Køpmanskær* og *Skeberg*, i Danmark *Holbekk*, *Kerteminne* og *Rytterknekten*. At holde rede på forskellige ortografiske systemer i ældre og nyere registre er for de fleste mennesker en uoverkommelig opgave, og reformen må derfor blive skæbnesvanger for adskillige opslagsværker, som vil være hjemfaldne til forældelse og usælgelighed, hvis de ikke omarbejdes. Også økonomisk har reformen altså sin pris (jf. Spang-Hanssen 1970: 46—47)⁶.

6 Dersom reformen gennemføres, vil det være naturligt at tildele bogstavet å én og samme plads i alfabetet, enten den tredje-sidste som i svensk (... å ä ö) eller den sidste som i norsk og dansk (... æ ø å) (jf. Dansk Sprognævns årsberetning 1973/74: 11—12; Dahlstedt 1974: 180—181).

Initiativet

Med publiceringen af Carl Gustaf af Leopolds Afhandling om svenska stafsättet (1801) satte Svenska Akademien en norm for svensk retskrivning som ved sin fasthed og konsekvens vakte beundring i Danmark og Norge. Selv om Rasmus Rask i sit Forsøg til en videnskabelig dansk Retskrivningslære (1825—26) ville lægge udtalen til grund for stavningen, tog han visse hensyn til skrivebrugen i svensk, og da det nordiske sprogfællesskab senere blev en del af skandinavismens program, kunne N. M. Petersen med nogle få justeringer af grundsætningerne hos Rask lancere en ny retskrivning "hvorved den danske brug kunde bevæge sig over imod og slutte sig til den svenske. En ringe eftergivelse fra dennes side", tilføjede han, "vil gøre dem begge ensformige"⁷. Detaljerede forslag til en fællesnordisk retskrivningsreform blev fremsat af Edwin Jessen, Knud Knudsen og Lucianus Kofod⁸, og bevægelsen kulminerede i retskrivningsmødet i Stockholm 1869, i hvis vedtagelser de to strømninger flød sammen: tillemplingen efter udtalen og tilnærmelsen mellem sprogene, det sidste især ved ændringer i den dansk-norske retskrivning.

Adskillige af mødets reformforslag blev med myndighedernes velsignelse snart gennemført i Danmark og Norge. I Sverige var man mere tilbageholdende. Og efterhånden fik ideen om den lydrette stavning overhånd over den nordiske tanke. I 1889 blev således gj-, kj-, skj- foran e, æ og ø ændret til g-, k-, sk- i dansk, men ikke i norsk retskrivning, og samme år indførte Svenska Akademiens ordlista (6. oplagan) skrivemåden ä i en mængde ord som tidligere havde e, uanset at dansk og (især) norsk retskrivning kun i meget begrænset omfang havde realiseret dette programpunkt. Den svenske

7 N. M. Petersen: Den nordiske oldtids betydning for nutiden, *Annaler for nordisk Oldkyndighed* 1844—45: 118—132 (=Samlede afhandlinger 3, Kbh. 1872: 215—230); citatet s. 118 (215).

8 E. Jessen: Om tilnærmelse mellem svensk og dansk retskrivning, *Tidskrift for Philologi og Pædagogik* 4, 1863: 83—84. K. Knudsen: Om tilnærmelse mellem Norsk, Dansk og Svensk, *Kristiania* 1866. Lucianus Kofod: Om Nordens sproglige enhed, *Stockholm* 1866: 20—27.

ministerielle retskrivningsreform af 1906 — et år efter unionsopløsningen — tilsidesatte fuldstændig det nordiske hensyn ved ændringen af hv- til v-, og de norske reformer af 1907, 1917 og 1938 var, skønt de på nogle punkter førte til overensstemmelse med svensk, i princippet ligegyldige over for det nordiske. Først i årene omkring den anden verdenskrig blev det nordiske argument på ny draget frem, navnlig af Elias Wessén og Karl Gustav Ljunggren, Sven Clausen og Dansk Forening til Nordisk Sprogrøgt⁹; af denne forenings tre ortografiske mærkesager — små begyndelsesbogstaver i appellativer, å for aa og av for af — blev de to første vundet med den danske retskrivningsreform af 1948.

Langt videre sigtede Carl Sigfrid Lindstam med sin bog Nordisk rättstavning (1946). Efter en almindelig historisk oversigt over udviklingen siden 1801 holder han revy over alle principielt unødige ortografiske forskelle mellem svensk, norsk og dansk og drøfter for hvert enkelt punkt muligheden af at ophæve uligheden. Men hans arbejde "vill tjäna endast som en orientering och en tankeställare", derfor afstår han fra at fremsætte et endeligt og i enkeltheder udarbejdet forslag til en fællesnordisk retskrivningsreform; et sådant forslag "måste både av sakliga och psykologiska skäl utarbetas gemensamt av representanter för alla fyra språken, danskan, landsmålet, riksmålet och svenskan" (Lindstam 1946: 101).

Nu foreligger imidlertid et detaljeret forslag, på de foregående sider præsenteret som den ideale fordring til nordisk retskrivning, dog udsprunget af ét menneskes overvejelser. Den kommission som Lindstam tænkte sig er aldrig blevet til, men den er det nødvendige næste led, dersom sagen skal fremmes; dens opgave vil være at underkaste forslaget en kritisk granskning og om nødvendigt handle i akkordens ånd. Kommissionen kunne være selvbestaltet, som deltagerne i

9 Elias Wessén: Hur vårda vi den nordiska språkgemenskapen? Nordisk Tidskrift utg. av Letterstedtska Föreningen 14, 1938: 357. K. G. Ljunggren: Språkvård och språkforskning, Lund 1946: 41—42. Om Sven Clausen og sprogrøgtforeningen se H. Galberg Jacobsen 1973: 119—122; foreningen blev stiftet 1941 og virkede til omkr. 1952.

retskrivningsmødet 1869 var det, privatpersoner hvis ord havde vægt i den offentlige debat. Eller den kunne udstyres med et officielt mandat. Den sidste løsning vil være den naturlige i dag da der findes sprognævn i alle de nordiske lande. Både Norsk språkråd og Dansk Sprognævn har i forvejen, på det nationale plan, bestemte opgaver vedrørende retskrivningen; og at det i Sverige er Svenska Akademien og ikke Svenska språknämnden som har hånd om ortografien, bør ikke kunne vanskeliggøre sammensætningen af en sådan kommission, der naturligvis ikke vil være bemyndiget til at træffe beslutninger, men kun til at afgive en indstilling. Selvsagt kan sprognævnene når som helst af egen drift tage spørgsmålet op til diskussion, men et politisk mandat må udgå fra regeringerne gennem vedkommende ministerium. I alle tre lande kan ændringer i retskrivningen gennemføres administrativt, således som det formelt var tilfældet i Sverige 1906, i Norge 1907 etc. og i Danmark 1948. Men ligesom Stortinget regelmæssigt har drøftet reformforslagene i Norge, ligesom den danske undervisningsminister i 1948 sikrede sig Folketingets tilslutning til reformen, og ligesom Sveriges Riksdag i 1969—70 tog stilling til nogle forslag om en mere lydret stavning (se nærmere Ståhle 1970: 30—35), således må det antages at den store retskrivningsreform der her er tale om i givet fald må forelægges parlamenterne til godkendelse¹⁰.

Så sandt som dansk, norsk og svensk er indbyrdes forståelige sprog, kan de betragtes som dialekter af ét og samme tungemål; afstanden mellem de tre nationalsprog er ikke større end afstanden mellem folkemålene i adskilte egne af det enkelte rige, for Danmarks vedkommende fx mellem vestjysk og bornholmsk. Var Kalmarunionen blevet opret-

10 Uthorn peger på "att de folkvalda aldrig har blivit tillsporda om någonting som rör svenska språket, vare sig ortografi eller annat, ett märkligt faktum i ett samhälle som kallar sig demokratiskt" (Uthorn 1973: 7). Sml. Bertil Molde: "the Academy ... cannot by itself undertake a real spelling reform. If a spelling reform should be made in Sweden, a special reform bill must be passed by the Swedish parliament" (Language Planning Newsletter, Vol. 1 No. 3, August 1975: 1).

holdt, havde vi ganske sikkert i dag kun haft ét skriftsprog som fællesnævner for mangfoldigheden af talemålsformer. I den ældre middelalder kunne de nordiske sprog endnu gå under en fælles betegnelse, "dansk tunge", trods visse forskelle i sprogsystemet som ikke undgik opmærksomheden: Saxo taler et sted om et par nordmænd som "kunne dansk"¹¹. Orto-grafisk fremtrådte de skrevne sprog fra første færd med regionale forskelle, men dog temmelig ensartede; i 1400-årene blev den svenske skrivebrug stærkt influeret af dansk, og dansk blev tilmed officielt skriftsprog i Norge¹². Men med opløsningen af Kalmarunionen skiltes vejene på ny, og afstanden mellem svensk og dansk-norsk retskrivning var i de følgende århundreder påtagelig; gensidig påvirkning fandt ikke sted, og ændringer forløb ikke parallelt: i 1700-tallet var den svenske skrivebrug således påfaldende gammeldags, i det meste af 1800-årene påfaldende avanceret sammenlignet med den dansk-norske. Den store harmoniseringsplan af 1869 slog for en stor del fejl, trods norsk og dansk tilnærmelse til det svenske mønster. De følgende 60—70 års retskrivningsændringer i Sverige og Norge stod i separatismens tegn, og først den danske reform af 1948 har (foreløbig?) vendt strømmen.

Men som allerede nævnt: En nordisk retskrivningsreform er ikke noget folkekrav. Er det overhovedet tænkeligt at en så omfattende regulering af skrivebrugen, et så dybt indgreb i det tilvante, kan gennemføres med just det nordiske fællesskab som argument? I indeværende århundrede har det norske folk ganske vist accepteret en hel række reguleringer ikke blot af retskrivningen, men også af bøjningsformer m.m.; alt hvad der her kræves af Danmark blev faktisk gennemført i Norge 1907—17. Men dels har nordmændene for retskrivningens vedkommende haft det ældre landsmål som rettesnor, dels har den store drivkraft bag alle reformerne været det nationale krav om fornorskning af det traditionelle dansk-

11 *duos Danicæ facundos linguæ, Saxonis Gesta Danorum*, Hafniæ 1931: 111. Jf. Peter Skautrup i *Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder II*: 662—664.

12 Jf. Gustaf Lindblad i *Kulturhist. Leksikon XIII*: 29—38.

norske skriftsprog. Det her fremsatte forslag rummer ingen national appel, tværtimod. Selv om man i Norge så småt er begyndt at anlægge et nordisk perspektiv — i læreboknormalen 1959 blev fx *ga* og *sto* ændret tilbage til *gav* og *stod* (jf. Hellevik 1970: 59, 63) — så er det ikke givet at man vil kunne tilslutte sig de foreslåede ændringer i norsk retskrivning — skønt de for resten kan begrundes ud fra det norske sprogsystem alene. Den danske retskrivningsreform af 1948 var uomtvisteligt nordisk inspireret, men bag den lå tillige en antitysk tendens samt pædagogiske, praktiske og “demokratiske” motiver (se H. Galberg Jacobsen 1973: 131—139), der ikke vil kunne påberåbes til gunst for de ændringer som her er foreslået i dansk. Hidtil har ingen retskrivningsændring i svensk været begrundet med nordiske hensyn — reformen af 1906 brød tværtimod på flere punkter et eksisterende nordisk fællesskab — og den udbredte tendens til at indføre talesprogsformer ikke blot i replikgengivelse, men også i normalprosa (*ska, mej, nåt* osv.) er i sin virkning antinordisk (jf. Molde 1974: 207—208). Om der i Danmark og Sverige kan skabes en opinion for en radikal retskrivningsreform med det nordiske sprogfællesskab som eneste motiv, må derfor også bedømmes som usikkert.

Summa summarum: Mest sandsynligt forekommer det at man i hvert af de tre lande vil finde de foreslåede retskrivningsændringer i de to nabosprog overordentlig tiltalende, men være uvillig til selv at bringe lignende ofre (jf. Wessén 1961, Skautrup 1961, Dahlstedt 1974: 179—181). Og i så fald må man nok sande at øjemedet blev forspildt allerede for hundrede år siden. Evigt ejes kun det tabte.

Litteraturhenvísninger

- Karl-Hampus Dahlstedt*: Den nordiska språkgemenskaben (Språkvårdsstudier, Sthlm 1974: 171—187).
- Einar Haugen*: Nordiske språkproblemer — en opinionsundersøkelse (Nordisk Tidskrift utg. av Letterstedtska Föreningen 29, 1953: 225—249); også i engelsk bearbejdelse: Semicommunication: The language gap in Scandinavia (Sociological Inquiry 36, 1966: 280—297).
- Artur Hazelius*: Om svensk rättstafning (Sthlm 1870—71).
- Alf Hellevik*: Utviklinga i norsk rettskriving etter Stockholmsmøtet 1869 (Sprog i Norden 1970: 49—65).
- Tor G. Hultman*: Skriftspråk och ortografi (Språket i blickpunkten, Lund 1969: 132—149).
- Henrik Galberg Jacobsen*: Sprogøgt i Danmark i 1930erne og 1940erne (Kbh. 1973).
- Allan Karker*: Blir det til noget? Om ortografiske kortformer af nogle verber i dansk (Nordiska studier i filologi och lingvistik tillägnade Gösta Holm, Lund 1976: 239—249).
- Carl Sigfrid Lindstam*: Förslag till nordisk rättstavning (Årbog for nordisk målstræv VI, Kbh. 1943: 85—96).
- samme*: Nordisk rättstavning (Sthlm 1946).
- Einar Lundeby*: Om prioritering i norsk språknormering (Nordiske studier. Festskrift til Chr. Westergård-Nielsen, Kbh. 1975: 163—172).
- K. J. Lyngby*: Det nordiske retskrivningsmøde i Stokholm 1869 (Kbh. 1870).
- Jakob Løkke*: Beretning om det nordiske retskrivningsmøde i Stockholm 1869 (Kristiania 1870).
- Ståle Løland*: Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene i 1974 (Sprog i Norden 1975: 21—35).
- Gösta Mattsson*: Ordlistans tionde upplaga (Ture Johannisson & Gösta Mattsson: Svenska Akademiens ordlista under 100 år, Sthlm 1974: 55—116).
- Bertil Molde*: De nordiska språkens ställning — nuläge, framtidsperspektiv (Språkvårdsstudier, Sthlm 1974: 189—209).
- Protokoll, hållna vid Nordiska rettskrifningsmötet 1869 (Språk och stil 3, 1903: 227—236).
- R. Rask*: Forsøg til en videnskabelig dansk Retskrivningslære (Kbh. 1826).
- Peter Skautrup*: Å-ets historie (Seksten Århusrids tilegnede Svend Unmack-Larsen, Århus 1953: 291—315; optrykt P. Skautrup: Dansk sprog og kultur, Kbh. 1976: 141—162).
- samme*: Af den danske retskrivningsreforms forhistorie (Festskrift tillägnad Elias Wessén, Lund 1954: 194—204; optrykt P. Skautrup: Dansk sprog og kultur, Kbh. 1976: 170—178).

- Peter Skautrup*: Nordisk retskrivning (Aalborg Stiftstidende 4.8. 1961, kronik; optrykt P. Skautrup: Dansk sprog og kultur, Kbh. 1976: 216—218).
- Henning Spang-Hanssen*: Den retskrivningsmæssige udvikling i Danmark siden det nordiske retskrivningsmøde i Stockholm 1869 (Sprog i Norden 1970: 37—48).
- Carl Ivar Ståhle*: Det nordiska rättstavningsmötet 1869 och hundra års svensk rättstavning (Sprog i Norden 1970: 5—36).
- Arnulv Sudmann*: Nordisk språksamarbeid (Sprog i Norden 1970: 66—106).
- Nils Uthorn*: Svenska eller svänska? (Nils Uthorn, Åke Thulstrup & Sture Allén: Tre uppsatser om stavning. Ord och stil 5, Lund 1973: 5—26).
- Elias Wessén*: Nordisk rättskrivning (Aalborg Stiftstidende 18.7. 1961, kronik).

Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet

PUBLIKATIONER FRA SPROGNÆVNENE

At færdes i sproget. Iagttagelser og synspunkter. Dansk Sprognævns skrifter 9. Gyldendal, København 1975. 154 s.

Bogen, der er udsendt i anledning af tyveåret for Dansk Sprognævns oprettelse, indeholder 12 artikler om spørgsmål i moderne dansk:

Lennart Holten: Hvem bestemmer over sproget?

Allan Karker: Tyve års dansk sproghistorie (1955—75)

Marie Bjerrum: Rigsmålets grænser

Henning Skaarup: Nogle "uvidenskabelige" betragtninger

Arne Hamburger: Et akvarie på et podie

Pia Riber Petersen: Bedepiger, styrkvinder og formandinder

Henrik Galberg Jacobsen: Pardannelser — i sproget og i virkeligheden

Chr. Westergård-Nielsen: "Islændinge i Island" eller "Islændere på Island"?

Jørgen Eriksen: "Mere end" eller "flere end"?

Poul Lindegård Hjorth: Et pragtfuldt mål — men som burde være undgået. Om nogle asymmetriske sideordningskonstruktioner

Erik Hansen: Noget om intet

Niels Åge Nielsen: Om anvendelse af to forskellige modeller på dansk sætningsbygning

Forfatterne til artiklerne er medlemmer af Dansk Sprognævn eller amanuenser i nævnets sekretariat.

Dansk Sprognævn. Årsberetning 1974/75. Gyldendal, København 1975. 35 s.

Som i de tidligere årgange består ca. halvdelen af årsberetningen af et udvalg af de svar som Sprognævnet har givet skriftligt.

Forkortelser. Vejledning udgivet af Dansk Sprognævn. Gyldendal, København 1975. 95 s.

Bogen er udsendt som et supplement til Retskrivningsordbogen. Den indeholder to alfabetiske lister. Den ene giver besked om hvad forkortelserne betyder, og den anden giver anvisning på hvordan ord og ordforbindelser forkortes. Begge steder er det tydeligt angivet hvilken eller hvilke af flere mulige forkortelser Sprognævnet anbefaler. Sidst i bogen er der en artikel af *Allan Karker* om principper for hvordan man danner forkortelser og hvordan man bruger dem i løbende tekst.

Hald, Kristian: Danske stednavne med udtaleangivelse. 2. udg. Dansk Sprognævns skrifter 3. Gyldendal, København 1976, 56 s.

Den ny og reviderede udgave (1. udgave kom i 1960) angiver udtalen af danske sogne-, købstad- og herredsnavne samt navne på jernbanestationer og posthuse.

Nyt fra Sprognævnet. Nr. 15—16. 1975—1976. 8 s. + 12 s.

Foruden et udvalg af svar som Sprognævnet har givet, indeholder hvert nummer af bladet en længere artikel om et mere alment dansksprogligt emne. I nr. 15 skriver *Marie Bjerrum* om brugen af *og* efter punktum (“*Og? — efter punktum??*”), og i nr. 16 skriver *Allan Karker* om nogle nyere konstruktioner med akkusativ med infinitiv (“*En usikker prognose*”). Bladet udkommer to gange om året.

Skolordlista, utg. av Svenska Akademien och Svenska språknämnden, 2 (något reviderade) tryckningen. 1975.

Serien *Skrifter utgivna av Svenska språknämnden*:

Nr 57 *Fackspråk.* En antologi redigerad av Bertil Molde. (Anmäls på s. 122.)

Nr 14 *Jöran Sahlgren och Gösta Bergman, Svenska ortnamn med uttalsuppgifter.* 2 upplagens andra tryckning. 1975.

Nr 29 *Roland Otterbjörk, Svenska förnamn.* 2 upplagens tredje tryckning. 1975.

Språknytt, meldingsbladet for Norsk språkråd, har kommet med fire nummer i 1975, hvert på seksten sider. Av innholdet kan nevnes to ordhistoriske artikler. Finn-Erik Vinje behandler "Ordet kringkasting" (nr. 1, s. 2—4), og Jan Ragnar Hagland skriver om "Moderne ordhistorie — døme på ei språkhistorisk problemstilling" (nr. 4, s. 9—12). Han viser her hva for tradisjon ordene arbeidsgiver/arbeidskjøper har i norsk politisk språkbruk. I nr. 2, s. 3—5 gjør Ivar Tryti seg noen tanker om bokmålsrettskrivningen ("Aktuell språkpolitikk"), og Einar Lundeby kommer med et motinnlegg ("Uaktuell språkpolitikk", s. 5—9). Kolbjørn Heggstad greier ut om "Datamaskinelle ordarkiv" (nr. 1, s. 6—9).

Svenska språknämndens tidskrift *Språkvård* har som tidligere utgivits i fyra nummer. Från och med nummer 1 1976 har tidskriften fått en ny och mera överskådlig typografisk utformning med bl.a. större stil. Samtidigt har omfånget ökat till 32 eller 24 sidor mot tidigare normalt 16, ibland 20 sidor. Register till årgångarna 1965—1969 finns i nr 4 1969, till årgångarna 1970—1974 i nr 4 1974.

Svarregister 1955—75. Ord- og emneregister til Dansk Sprognavns årsberetninger 1955—75 og Nyt fra Sprognavnet, nr. 1—15. Gyldendal, København 1976. 63 s.

DANMARK

Af *Henrik Galberg Jacobsen (HGJ)* og *Pia Riber Petersen (PRP)*

ARIPUC. Annual Report of the Institute of Phonetics, University of Copenhagen. Nr. 1—9. København 1967 ff. Stencil.

Disse årlige forskningsrapporter udgives af Københavns Universitets Institut for Fonetik. Den sidste, nr. 9, udkom i januar 1976. Enkelte af artiklerne har interesse i denne sammenhæng: Bind 1 (1967):

Børge Frøkjær-Jensen: The Danish Long Vowels.

Bind 2 (1968):

- Hans Basbøll: Is Danish 'sj-' One or Two Sounds?*
Bind 3 (1969):
Hans Basbøll: The Phoneme System of Advanced Standard Copenhagen
Jørgen Rischel: Notes on the Danish Vowel Pattern.
- Bind 4 (1970):
Hans Basbøll: Notes on the Phonology of Danish Imperatives with a Digression on Vowel Quantity
Jørgen Rischel: Morpheme Stress in Danish.
- Bind 6 (1972):
Eli Fischer-Jørgensen: Perceptual Studies of Danish Stop Consonants
Hans Basbøll: Some Conditioning Phonological Factors for the Pronunciation of Short Vowels in Danish with Special Reference to Syllabification
Jørgen Rischel: Compound Stress in Danish without a Cycle.
- Bind 7 (1973):
Hans Basbøll: Notes on Danish consonant combinations
Pia Riber Petersen: An instrumental investigation of the Danish "stød".
- Bind 8 (1974):
Hans Basbøll: The phonological syllable with special reference to Danish. PRP

Austin (jr), John Southern: Topics in Danish Phonology. A Thesis Presented to the Faculty of the Graduate School of Cornell University for the Degree of Doctor of Philosophy. 1971. 142 s. Stencil.

Denne doktordisputats giver en fonetisk beskrivelse af vokaler og konsonanter, opstiller en trækmatrix for disse lyd på basis af Chomsky & Halles teorier, og søger at give regler for transformationer fra den underliggende struktur. Således diskuteres fx [ð] og [ɣ] som manifestation af underliggende /d/ og /g/, og der gives regler for vokalforandring i forbindelse med /r/.

Den grundigste behandling får stødet. Det beskrives fonetisk, og dets historiske oprindelse diskuteres. Forfatteren kommer ind på stødets sammenhæng med norsk og svensk tonal accent

og søger at give udtømmende regler for stødets placering ud fra morfologiske strukturer. *PRP*

Blinkenberg, Andreas og Høybye, Poul: Dansk-fransk ordbog/ Dictionnaire Danois-Français. Tredje reviderede og forøgede udgave. Bind 1, a—l. Arnold Busck, København 1975—76. 1 043 s.

Ordbogens 1. udgave kom 1930—37 (*Blinkenberg og Thiele: Dansk-fransk Ordbog*). Som 2. udgave regner forfatterne nytrykket (1964) af 1. udgave sammen med *Blinkenberg og Høybye: Dansk-fransk suppleringsordbog* (1969). Allerede 2. udgave indeholdt mere end 200 000 opslagsord, dvs. flere end nogen anden ordbog med danske opslagsord. Den ny udgave udsendes i 4 halvbind; udgivelsen ventes afsluttet i efteråret 1977. *HGJ*

Brink, Lars og Lund, Jørn: Dansk Rigsmål 1—2. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København. Gyldendal, København 1975. 823 s.

Så kom omsider redegørelsen for "Den lydlige Udvikling i københavnsk Rigsmål 1840—1955". Siden den først blev offentligt annonceret bag på Danske Studier 1971, har den været ventet med spænding. Og den har før sin fremkomst nået at danne grundlaget for de to forfatters mindre bog om udtale. Denne mindre bog, *Udtaleforskelle i Danmark* (1974), er anmeldt i *Sprog i Norden* 1975, s. 87—90. Hvad der dér er sagt om den lille bog gælder i stor udstrækning for det foreliggende værk; her er naturligvis materialet større, og gennemgangen af lydudviklingen i de sidste 115 år er imponerende grundig.

I behandlingen af materialet fortsætter forfatterne i den filologiske tradition, men nyt og værdifuldt er den nøje dokumentation af lydudviklingerne ved hjælp af det indsamlede materiale.

Der er to slags rigsmål, et højkøbenhavnsk der er korreleret med høj social status, og et lavkøbenhavnsk der er korreleret med lav social status. Højkøbenhavnsk er emnet for 1. del af værket. På traditionel måde gennemgås de generelle lydudviklinger — eller lydlove som forfatterne også kalder dem — ved vokalismen og konsonantismen. Dernæst er der et afsnit der

handler om de udviklinger der ikke kan kaldes generelle; her kan man fx finde stødet behandlet. Lavkøbenhavnsk omtales i en afdeling for sig, og et mindre afsnit drejer sig om bøjning, syntaks, orddannelse og ordforråd. Endelig er der generelle betragtninger om udtaleændringer og om skriftens indflydelse på udtalen.

For hver lydændring der er sket i perioden, redegøres der for de kommutative konsekvenser ændringen kan have. Det dokumenteres hvornår lydudviklingen begynder og hvornår den er gennemført, og det oplyses hvilke ord og ordtyper lydudviklingen rammer. Udbredelsen søges kortlagt og årsagerne til den pågældende lydudvikling diskuteres.

I et lille afsnit aflives fonemteorien fordi den ikke beskæftiger sig med "grundproblemet". Forfatterne siger herom at grundproblemet ikke er at klassificere talens lyde, men "at begrunde den klassifikation, intuitionen allerede *har* foretaget, og som ligger bag alfabetets skabelse, bag rimkunst (stavrim og enderim) og bag enhver gængs lydskrift". Forfatterne vil ikke her gå ind på en diskussion om dette, men benytter dog kommutationsprøven bogen igennem.

I et andet afsnit diskuteres skriftens påvirkning af udtalen. Størsteparten af de lydudviklinger der er sket i perioden er sket på trods af skriften. Skriften kan højst "*forhale*, ikke *undertrykke* en generel lydovergang".

Fremkomsten af dette digre værk må betegnes som en begivenhed, det er den største samlede beskrivelse af nyere dansk udtale. Bogen udmærker sig i øvrigt også ved sin klare opbygning (både som helhed og i de enkelte afsnit), og det gør den nem af finde rundt i. Der er et fyldigt stikordsregister og en kommenteret bibliografi. *PRP*

Børn, sprog og undervisning. Redigeret af Frans Gregersen, Kirsten Rejsby og Hans Vejleskov. Gyldendal, København 1975. 208 s.

Hensigten med denne antologi er if. forordet "at præsentere børnehavepædagoger, dansklærere og sproglærere for en række synspunkter fra psykologi, sociologi, sprogvidenskab og pædagogik, således at deres overvejelser over og diskussioner om

sprogundervisning, især på begynderniveau, kan blive mere nuancerede og præcise”.

Bogen indeholder bl.a.:

Hans Vejleskov: Nogle psykologiske synspunkter på sprogudviklingen

Agnete Diderichsen og Jesper Jensen: Den marxistiske psykologis forståelse af sprogets udvikling og funktion

Frans Gregersen: Sociolingvistik i USA og Vesttyskland; en diskussion af sprogets rolle i skolen

Svend Hesselholdt: Forebyggelse af indlæringsvanskeligheder hos arbejderklassens børn gennem en sprogstimulering, der ikke medfører middelklassens svaghed

Kirsten Reisby: Sproget i undervisningen — undervisning i sprog.

Bogen rummer en kommenteret bibliografi over dansksproget og fremmedsproget litteratur. *PRP*

Fischer-Jørgensen, Eli: Trends in Phonological Theory. A Historical Introduction. Akademisk Forlag, København 1975. 474 s.

Eli Fischer-Jørgensen, der er professor i fonetik ved Københavns universitet, har med denne bog givet en beskrivelse af de forskellige videnskabelige skoler inden for lingvistik og fonologi i det 20. århundrede. De enkelte skoler behandles meget grundigt, der er mange eksempler, og forfatteren lægger vægt på de historiske forbindelser mellem skolerne. Til læsere der er mere interesserede i enkelte emner er der en omfattende bibliografi (50 s.), og for den der vil bruge bogen som opslagsværk er der et stort stikordsregister og navneindeks (28 s.). *PRP*

Hansen, Elisabeth: Syntaksen i børnesprog. Faglig-pædagogiske småskrifter om dansk sprog. 4. Gyldendal, København 1975. 106 s.

Forfatteren har med Paul Diderichsens feltgrammatik som beskrivelsesmodel undersøgt syntaksen hos 20 børn i alderen 4, 6 og 8 år. Det indsamlede materiale er bearbejdet ved hjælp af edb; enkeltresultaterne fremgår af en række skemaer og

diagrammer med oversigter over udnyttelsesgrad m.m. af sætningsskemaets forskellige pladser, forholdet mellem hel-sætningslængde og feltudfyldning mv. Undersøgelsen er anlagt som et forforsøg med det formål at afprøve den valgte metodes anvendelighed. Det er forfatterens plan at følge undersøgelsen op med et mere omfattende projekt.

Et offsettrykt arbejdshæfte er udsendt separat (*Elisabeth Hansen: Syntaksen i børnesprog. Arbejdshæfte. Tillæg til Faglig-pædagogiske småskrifter om dansk sprog. 4. Gyldendal 1976. 86 s.*).

Heger, Steffen: Tale og Tegn. Elementær Dansk Fonetik 2. Gjellerup, København 1975. 93 s.

Denne bog er en fortsættelse af forfatterens Sprog og Lyd, Elementær Dansk Fonetik 1, som er anmeldt i Sprog i Norden 1975, s. 93. Bogen her er, som den første, letforståelig, aktiverende og pædagogisk tilrettelagt. Bogen indeholder en artikulatorisk beskrivelse af danske lyde og prosodiske fænomener. Beskrivelsen af taleorganerne er integreret i beskrivelsen af enkeltlydene. Der er et afsnit om grundbegreberne for fornemanalyse, og der er et afsnit om Danias lydskrift og den internationale lydskrift.

Når forfatteren inddeler enkeltlydene i klasser af vokaler og konsonanter, vokoider og kontoider, sonoranter og obstruenter, fremgår grundlaget for inddelingen ikke helt tydeligt, og definitionen af stavelsen (og dermed adskillelsen mellem stavelsesdannende og ikke-stavelsesdannende lyd) virker heller ikke klar.

Men bogen er trods indvendingerne god til sit formål: en lærebog for danskstuderende på universiteter og seminarier. Der er mange opgaver, en god litteraturliste, et fyldigt stikordsregister, et register over de anvente lydskrifttegn og mange gode illustrationer. *PRP*

Kjøller, Klaus: Analyser af sprogbrug. Sprogbrugsbegreber. Borgen, København 1975. 176 s.

Analyser af sprogbrug er den fælles titel på 4 bøger, hvoraf foreløbig 2 er udkommet (om bindet *Argumentation*, se ne-

denfor). Formålet med serien er at tilvejebringe en samling af sprogbrugsanalyser til undervisningen "fra og med gymnasieniveau og videre frem". *Sprogbrugsbegreber* indeholder en række alfabetisk ordnede leksikonartikler om begreber til brug i sprogbrugsanalysen. I de tilfælde hvor fagterminologien ikke ligger fast eller hvor den efter forfatterens mening er misvisende, er begrebsbestemmelsen præskriptiv; men ellers er leksikonartiklerne overvejende deskriptive. En del af artiklerne er relativt fyldige (2—6 sider); det gælder bl.a. følgende — der samtidig kan illustrere spændvidden i emneudvalget: argumenttyper, bevidsthed, grammatiske grundbegreber, handling, kommunikationsmodel, læselighed, materialisme, stil, syllogisme, tolkning. Flere af artiklerne indeholder figurer og diagrammer. Med en alfabetisk liste (4 s.) over nævnt litteratur. *HGJ*

Kjøller, Klaus (red.): Analyser af Sprogbrug. Argumentation. Borgen, København 1975. 152 s.

Bogen, der er det første af 3 bind med eksempler på analyser af ikke-fiktive tekster, indeholder følgende 5 argumentationsanalyser:

Klaus Kjøller: Makværket. Analyse af en politisk tale.

Ole Togeby: Sådan lever weekendgenerationen. Analyse af en annonce.

Uwe Geist: Når det udsigelige skal siges. Analyse af en anmeldelse.

Erik Hansen: Den hemmelige præmis. Argumenter og skinargumenter i sprogrigtighedsspørgsmål. (Indeholder bl.a. en kritisk behandling af argumentationen i nogle svar fra Dansk Sprognævn.)

Klaus Kjøller: Profeten og æslet. Om filosofisk argumentation.

Foruden analyseeksemplerne indeholder bogen nogle opgaveforslag med tekstmateriale (tilsammen 23 sider). Desuden er der et register over fagtermer, hvorfra der henvises dels til bogens analyser, dels til leksikonartiklerne i bindet *Sprogbrugsbegreber* (se ovenfor). *HGJ*

Meddelelser fra Dansk lærerforening. 14. årgang, hæfte 1. Gyldendal, København 1976. 128 s. — Enkeltnumre kan købes hos Dansk lærerforenings sekretariat, Boulevarden 14, 2800 Kgs. Lyngby.

Hæftet er et temanummer om sprogrigtighed og sproglig vejledning. Foruden to mindre bidrag (af *Henrik Hagemann* og *Vagn Steen*) om kommatering, rummer hæftet følgende 6 artikler af særlig interesse for sprognævnenes arbejde:

Henrik Hagemann: Dansk læreren som sproglig vejleder

Lars Henriksen: Om Rigtighed i Sproget

Jørgen Gimbel: Sprogrigtighedsproblemer set under en social og pædagogisk synsvinkel

Allan Karker: Dansk Sprognævns rolle i dag

Claus Westh: Har vi de stavefejl vi fortjener?

Ivar Tryti: Normproblemer i Norge. *HGJ*

Mikkelsen, Kr.: *Dansk ordføjningslære med sproghistoriske tillæg*. Genudgivet af Erik Hansen, Ole Tøgeby, Otto Glismann og Lars Heltoft. Hans Reitzel, København 1975. 800 s.

Mikkelsens store og vigtige syntaks fra 1911 har længe været næsten uopdrivelig. Der er derfor grund til at hilse det nu foreliggende fotografiske optryk af originalen med glæde. Et næsten 40 sider stort indeks med indgange fra såvel traditionel som nyere grammatik og lingvistik har forøget bogens brugsværdi betydeligt. *HGJ*

Mål & Mæle. 2. årgang, nr. 1—4. Redigeret af Erik Hansen og Ole Tøgeby. Arena, Viborg 1975. Hvert nummer er på 32 s.

Tidsskriftets 2. årgang viderefører den linje der er lagt med 1. årgang (omtalt i *Sprog i Norden* 1975, s. 96). Ud over den faste sprogbrevkasse indeholder årgangen bl.a. artikler om sprogbrug og lønarbejde, om oversættelsesproblemer, om sovjetisk sprogvidenskab, om mulighederne for at føre en samtale med en datamaskine, om kvindesprog og mandesprog; et af numrene (nr. 3) er et temanummer om plansprog (dvs. esperanto, interlingua o.l.). *HGJ*

Nordiske studier. Festskrift til Chr. Westergård-Nielsen på 65-årsdagen den 24. november 1975. Rosenkilde og Bagger, København 1975. XVI+259 s.

Festskriftet indeholder bl.a.:

Poul Lindegård Hjorth: Svecismer i Thit Jensens sprog

Einar Lundebj: Om prioritering i norsk språknormering
(se omtalen s. 111—112)

Knud Sørensen: Om anglicismer i moderne dansk (i forlængelse af forfatterens bog *Engelske lån i dansk* (1973), jf. *Sprog i Norden* 1974, s. 129). *HGJ*

NyS. Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori. Nr. 8. Redigeret af John Edelsgaard Andersen, Lars Heltoft og Erik Hansen. Akademisk Forlag, København 1975. 112 s.

Nummeret har titlen "Deiksis". Det indeholder 5 artikler, hvoraf de tre første har tilknytning til deiksisbegrebet:

Ib Poulsen: Deixis. En oversigt over deixisbegrebet og en beskrivelse af ytringens deixis

Ole Togeby: Grammatik og deiksis

Peter Harms Larsen: Om administrationen af ordet i samtaler

Torben Andersen: Ytringsbeskrivende verber, gengivelse af ytringer, og sprogbrugens indeksikalitet

Peter Harder: Prædikatsstruktur og kommunikativ funktion. Bindet indeholder desuden et forord med resumeer af de enkelte artikler. *HGJ*

Papir. Tidsskrift for sprogforskning. 1. årgang, nr. 4 og 2. årgang nr. 1. Redigeret af Frans Gregersen, Jesper Hermann, Jan Katlev, Simo Køppe og Svend Erik Olsen. GMT, Kongerslev 1975 og 1976. 99 s.+101 s.

Tidsskriftet var planlagt til at udkomme 4 gange om året men udkommer nu uregelmæssigt, hvad redaktionen da også beklager. Temaet i den første årgangs 4. nummer er psykoanalyse, fx skriver *Simo Køppe* om psykoanalyse og sprog og *Per Aage Brandt* om lingvistik og psykoanalyse.

I tidsskriftets anden årgang meddeler redaktørerne at man

nu vil lægge vægt på debat- og diskussionsartikler, og man lægger ud med temaet dansk-kritik: "Spilleregler for dansk-undervisning på forskellige niveauer i uddannelsessystemet."
PRP

Petersen, Søren Ryge: Dansk eller tysk? En undersøgelse af sprogforholdene i en flersproget sydslesvigsk kommune i 1973. Studiefælle ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Flensborg 1975. 132 s.

Agtrup (det sted der er genstand for undersøgelsen) "er et i sproglig henseende fantastisk, interessant og forvirrende område" siger forfatteren. Agtrup ligger i Sydslesvig, omkring 20 km syd for Tønder. I Agtrup tales 5 sprog: højtysk, plattysk, rigsdansk, sønderjysk og i mindre omfang frisisk. Sprog er her defineret som det meddelelsen selv opfatter som et sprog, og der tages ikke hensyn til blandingsprog, selv om mottoet for bogen kunne tyde på at det var nok så interessant: "Hast du gesehen meine Küh, som liefen mit die Hal in die Hüh nach die byh?"

Forfatteren har spurgt beboerne i Agtrup om hvilke sprog de taler og hvilke de forstår, hvor de har lært de forskellige sprog, og han har korreleret disse oplysninger med alder og fødested. Der er et væld af kombinationer som forfatteren redegør for i skematiske opsætninger, og der er et oplysende anekdotisk afsnit. Der står fx om en kvinde der er født i 1921 at hun har lært både højtysk, plattysk og sønderjysk af forældrene og om en mand født i Agtrup i 1929 at han talte sønderjysk med bedsteforældre, plattysk med faderen og højtysk med moderen. *PRP*

Rasmussen, Jens og Stetting, Karen: Almen grammatik. Schönberg, København 1975. 155 s.

Formålet med bogen, der først og fremmest sigter mod undervisningen af sprogstuderende ved handelshøjskolerne, er "at give en begrebsramme for grammatisk iagttagelse og analyse". Fremstillingen er som følge heraf ret kortfattet, og forfatterne har bevidst undgået problematiseringer af stoffet.

Bogen indeholder bl.a. kapitler om følgende emner: lydssystemet — ord, morfemer og ordklasser — nominalsystemet — verbalsystemet — forbindelsesarterne — sætninger og sætningsled — betydning og ordforråd. Efter de enkelte kapitler er der øvelser og forslag til supplerende læsning. Eksemplerne i bogen er for det meste danske, men fremmedsproget materiale (især engelsk, fransk og tysk) inddrages løbende i fremstillingen.

Også andre end handelsskolestuderende kan have nytte af *Almen grammatik*, ikke mindst fordi dens klare og overskuelige opbygning i forening med et fyldigt stikordsregister gør den særdeles anvendelig som opslagsbog. Med en systematisk liste (5 sider) over international og dansk grammatisk terminologi. *HGJ*

Robinson, W. P.: Sprog og social adfærd. Oversat og bearbejdet til dansk efter "Language and Social Behavior" af Jørgen Schøtt Kristensen og Hans Vejleskov. Gyldendal, København 1976. 125 s.

Bogen hører ikke til blandt den efterhånden ret lange række af bøger om sprogets betydning for intellektualiseringsprocessen; om sprogets afhængighed af social klasse, som man skulle tro ud fra titlen, men den anlægger en socialpsykologisk synsvinkel på sproget. Forfatteren ser på hvilke funktioner sproget har i forskellige samværsformer. I hovedkapitlet gennemgår forfatteren 14 forskellige funktioner, fx hvordan man med sproget kan regulere egne og andres adfærd, hvordan man ved hjælp af sproget kan give udtryk for relationer mellem personer, fx ved brug af fornavn-efternavn eller du-De, hvordan den verbale adfærd er forbundet med samvær, hvordan de såkaldte ekstralingvistiske træk som øjenbevægelser, mimik, gestus, pauser i talen virker sammen med sproget i kommunikationssituationen. Bogen er bredt skrevet og underholdende, og den indeholder referater og kritisk stilningtagen til en række værker inden for sociolingvistikken og socialpsykologien. Der er 9 sider med henvisninger til litteratur på engelsk og 3 med henvisninger til dansksprogede værker. *PRP*

SAML. Skrifter om anvendt og matematisk lingvistik. Nr. 1 og 2. Redigeret af Henning Spang-Hanssen. Københavns Universitets Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik. København 1974 og 1975. 84 s.+172 s. Stencil. — Kan rekvireres hos SAML, Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Njalsgade 96, 2300 København S.

Af indholdet i nr. 1 kan nævnes:

Karen Risager: En klassifikation af emner i forbindelse med sprogstyring

Henning Spang-Hanssen: Om inddeling af stavfejl

Hanne Ruus: Forsøg med datamatisk sætningsanalyse af moderne dansk

Jesper Hermann og Steen Folke Larsen: "Forståelse" som sprogspsykologisk begreb

Indholdet i SAML 2 er blandt andet:

Frans Gregersen: Rapport fra en undersøgelse af stavfejl i en 3. klasse

Mette Kunøe: Sociolingvistik og sprogundervisning

Olaf Thomsen: Om anvendelsen af hyppighedsordlister til bestemmelse af gloseforråds størrelse og vækst

Bente Mægaard og Henning Spang-Hanssen: Automatiseret navnesøgning ud fra udtalen. PRP

Skautrup, Peter: Dansk sprog og kultur. Udvalgte afhandlinger og artikler 1921—1971. Gyldendal, København 1976. 234 s.

Bogen, der er redigeret af Allan Karker i samråd med Peter Skautrup, er udsendt i anledning af dennes 80-årsdag den 21.1.1976. Den består af 26 afhandlinger og artikler, hvoraf følgende er af særlig interesse for sprognævnens arbejde: Hvem raader over vort Sprog? (1943), Å-ets historie (1953), Af den danske retskrivningsreforms forhistorie (1954; om *kunde/kunne, skulde/skulle, vilde/ville*), Dansk Sprognævn (1956), Nordisk retskrivning (1961). *HGJ*

Skyum-Nielsen, Peder: Sprogbrugshåndbogen. Gyldendal, København 1975. 111 s.

Dansklærerforeningen påbegyndte i 1975 udgivelsen af

Sprogbrugsserien, som redigeres af Peder Skyum-Nielsen og Claus Detlef. Serien er beregnet for 6.—10. klassestrin, og foruden *Sprogbrugshåndbogen* er hidtil udsendt *Lisbeth og Peter Harms Larsen: Spørg bare* (1975, 57 s.; om spørgsmål og svar) og *Torben Weinreich: Brugsdigte* (1975, 32 s.; om konfirmationssange, lokumsdigte, sanglege m.m.).

Sprogbrugshåndbogen er anlagt som lærerens håndbog til Sprogbrugsserien. Formålet med den er på én gang at give et overblik over sprogbrugsbeskrivelsens værktøj (terminologi, begrebsapparat) og dens metode. De to synspunkter er sammenarbejdet i bogens hovedafsnit, en 40 sider lang systematisk oversigt over begreber til beskrivelse af tekster — litterære og ikke-litterære. Oversigten er delvis normativ, idet forfatteren foruden at tage hensyn til almindelig terminologisk praksis ved valg af opslagsord, også har taget hensyn til om de enkelte termer har kunnet opfylde de krav til "en anvendelig benævnelse" som han har opstillet. For de grammatiske begrebers vedkommende er oversigten næsten rent normativ: Forfatteren gør her "et (måske omsonst) forsøg på at sønderbryde grammatikkens adelsmærke: det terminologiske dobbeltbogholderi". Der er et alfabetisk register til den systematiske oversigt, og desuden en fyldig litteraturfortegnelse.
HGJ

Søndergaard, Georg: Hvad hedder barnet — og hvorfor? 5000 dreng- og pigenavne. Billesø og Baltzer, København 1975.

Denne bog beskæftiger sig med nyere navngivningstradition i Danmark. "Af alle faktorer ved navnevalg er smagen den afgørende", siger forfatteren. Og de vigtigste faktorer for smagen bestemmes som miljø, tid og sted. Forfatteren sammenligner derefter navnevalg hos forældre med forskelle i social status, bosted og alder og søger at give forklaringer på det forskellige navnevalg.

Det er uklart om anden del af bogen skal tilskrives forfatteren eller forlaget. Anden del består af alfabetisk opstillede lister af dreng- og pigenavne og dertil et tillæg. Tilsyneladende er det blot et optryk af navnelisten i Kirke-

ministeriets cirkulære om fornavne fra 15.8.73 og af Kirke-
ministeriets tillæg fra 16.6.75. Forlaget har tidligere (*5000
dreng- og pigenavne*, Billesø og Baltzer, København 1973)
udgivet et fotografisk optryk af Kirkeministeriets liste over
godkendte navne. Der står der dog lidt om hvor listen stam-
mer fra. PRP

FINLAND

Af Mikael Reuter

*Kirri, Arto: Studier över passivkonstruktioner i nysvenskt
skriftspråk.* Meddelanden från institutionen för nordisk filo-
logi vid Helsingfors universitet, serie A nr 2, Helsingfors
1975. 370 s.

I denna doktorsavhandling ges en översikt av olika passiv-
konstruktioner i svenskan från 1500-talet framåt, med spe-
ciellt beaktande av konkurrensen mellan s-passiv och om-
skriven passiv.

Med hjälp av en omfattande exempelsamling tar förfat-
taren ställning till olika uttrycksnyanser hos konstruktionerna,
och framhåller att s-passiven i flera fall vinner terräng
på de andra konstruktionernas bekostnad.

Saari, Mirja: Talsvenska. En sociolingvistisk studie över syn-
taktiska drag i intervjusvar. Studier i nordisk filologi 60,
Helsingfors 1975. 233 s.

Avsikten med denna doktorsavhandling, som ingår i pro-
jektet Talsyntax i Lund och baserar sig på intervjuer inspe-
lade i Borås, Helsingfors och svenska Tornedalen, är att stu-
dera vilka syntaktiska helhetstyper talet består av och vilken
betydelse talarnas sociala och regionala bakgrund samt kön
har för fördelningen mellan dem. Den regionala variabeln
innebär samtidigt också språkmiljöer av tre olika slag: in-
formanterna i Borås lever i en nästan helt svenskspråkig
miljö, Helsingforsinformanterna har svenska som modersmål
men lever i en miljö där majoritetens språk är finska, och

informanterna i Tornedalsmaterialet har finska som modersmål men de har fått sin utbildning på svenska och omgivningen på det officiella planet är svensk.

Undersökningen visar att talspråket mot det allmänna antagandet kännetecknas av en hög andel fullbordade och rättkonstruerade meningar. Enhetligheten i fråga om de redovisade frekvenserna är relativt stor i hela materialet, men variationen visar i varje fall ett visst samband med de utomspråkliga faktorerna hemort, socialgrupp och kön. Bl.a. värdena för meningslängd och antal underordnade satsar är i regel högre i de högre socialgrupperna än i de lägre och högre för män än för kvinnor, framför allt i socialgrupp 1 och 2 i Borås och Helsingfors. Dessa värden är vidare klart lägre i Tornedalsmaterialet än i serierna från Borås och Helsingfors. Variationen berör dock endast den kvantitativa nivån, och samtliga påträffade syntaktiska drag förekommer i alla informantgrupper, varför man inte kan tala om något egentligt gruppsspråk.

Selenius, Ebba: Helsingforssvensk ettordsaccentuering. Publications of the Institute of Phonetics, University of Helsinki, Helsingfors 1974. 111 s.

Boken inleds med ett avsnitt där författaren på basen av en undersökning med Kloster Jensens self testing-metod vetenskapligt visar det som också tidigare tagits för givet, nämligen att Helsingforssvenskan saknar opposition mellan akut och grav accent och att heller inga kompensatoriska fenomen kan påträffas. I en instrumentell undersökning påvisas därefter att ettordsuttalet i Helsingforssvenskan kännetecknas av en stor prosodisk labilitet, troligen på grund av varierande dialektal bakgrund och inflytande från finskan. De försökspersoner vilkas accentuering i ett antal lyssnartest bedömdes som mest genuin var rutinerade talare av högre socialgrupp med rent svenskspråkig bakgrund. En preliminär undersökning med två försökspersoner tyder på att tvåspråkiga, som uttalar isolerade svenska och finska ord med likartad ljudgestalt, använder ungefär samma ordmelodi i båda språken. Detta innebär dock inte att Helsingforssvenskans accentue-

ring är identisk med finskans; tvärtom bedömdes åtminstone den ena av dessa försökspersoner i det tidigare nämnda lyssnartestet som klart icke-genuin.

Skutnabb-Kangas, Tove: Om tvåspråkighet och skolframgång. Svenska Litteratursällskapet i Finland nämnd för samhällsforskning. Forskningsrapport nr 20, 1975. Stencilerad. 120 s.

Denna studie, som utgör en del av en licentiatavhandling i nordisk filologi, tar upp problematiken kring tvåspråkighet och tvåspråkighetsforskning, och författaren går kritiskt igenom de flesta teorier och forskningsresultat som hittills publicerats i detta ämne. Först behandlas olika definitioner och aspekter av tvåspråkighet, sedan olika sätt att mäta tvåspråkighet och slutligen tvåspråkighetens betydelse för skolframgång. Det faktum att de flesta tvåspråkiga barn i världen enligt olika undersökningar har klarat sig dåligt i skolan ger oss inte enligt författaren skäl att anta att tvåspråkigheten i sig själv skulle orsaka dålig framgång — man har inte beaktat att barnen under de sociala förhållanden som de lever i med all sannolikhet skulle ha klarat sig dåligt också som enspråkiga.

Litteraturförteckningen på 34 sidor tar upp närmare 500 arbeten.

Solstrand, Helena: Ordindex till J. L. Runebergs lyrik. Meddelanden från Arkivet för litterär svenska 1, Helsingfors 1974. 168 s.

Ordindexet är den första i en serie bearbetningar av ett fullständigt ordregister över Runebergs litterära produktion, och hänför sig till Runebergs tre samlingar *Dikter 1830, 1833 och 1843*. Materialet utgörs av 40 506 löpard. Ordindexet kommer att följas av en konkordans som redan föreligger i korrektur.

Orden i indexet är uppdelade i betydelseord och formord, och dessutom redovisas rimorden särskilt. Materialet är uppdelat på de tre olika diktsamlingarna för att möjliggöra inbördes jämförelse. Orden är sorterade alfabetiskt och numeriskt och rimorden dessutom finalalfabetiskt. För bety-

delseordens del ges de olika sublemmaformerna i den alfabetiska sorteringen. Metodiskt bygger ordindexet på principerna i Jan Thavenius projekt Konkordanser till svensk lyrik i Lund.

Ett ordindex som detta måste givetvis främst betraktas som ett hjälpmedel för forskningen. En viss direkt bild av Runebergs lyrik kan man trots det få genom att till exempel studera de mest frekventa substantiven: diktsamlingarna topas av respektive *hjärta*, *flicka* och *dag*, och alla dessa tre ord finns med bland de fem mest frekventa substantiven i varje diktsamling.

ISLAND

Af Jakob Benediktsson

Baldur Jónsson: Tíðni orða í Hreiðrinu. Tilraunaverkefni í máltölvun. 1. Orð í stafrófsröð eftir upphafi þeirra. 2. Orð í stafrófsröð eftir niðurlagi þeirra. 3. Orð í röð eftir lækandi tíðni. Rannsóknastofnun í norrænum málvísindum. Reykjavík 1975.

Forfatteren har indkodet Ólafur J. Sigurðssons roman *Hreiðrið* på datamaskine og udarbejdet tre ordlister med frekvensangivelser: 1. en liste i alfabetisk orden; 2. en liste ordnet alfabetisk bagfra; 3. en ordliste ordnet efter faldende frekvens.

Árni Böðvarsson: Hljóðfræði. Prentað sem handrit. Reykjavík 1975.

En håndbog i islandsk fonetik.

Jón Gunnarsson: Málmyndunarfræði. Reykjavík 1973.

Et første forsøg på at udarbejde en generativ grammatik for islandsk.

Halldór Halldórsson: Old Icelandic heiti in Modern Icelandic. Institute of Nordic Linguistics. Reykjavík 1975.

NORGE

Av Alfred Jakobsen

Bruaas, Einar: Adverb som adledd til nomen. Maal og Minne 1975, s. 190—206.

Frasene /kan hende/ og /kanskje/ blir i ordbøkene kategorisert som adverb. Ved hjelp av en strukturanalyse av frasenes distribusjon og syntaktiske realiseringsmuligheter viser Bruaas at de kan ha både verbals funksjon (som del av en redusert helsetning med leddsetning) og adverbials funksjon, men aldri adverbs funksjon som adledd til et nomen.

Adverb med framhevende betydning kan utenom sin vanlige funksjon som adverbialer også inngå som adledd til nomen og pronomen med enten pluss- eller minuspresisering av kjerneleddet i helheten. Eks.: I formuleringen “i går ville ikke noen gå” er /ikke/ adverbial bestemmelse, mens det i setningen “i går ville noen ikke gå” utgjør selvstendig adverbial.

Bruaas påviser også at et adverb plassert som andreleddet i forfeltet ikke nødvendigvis står attributivt til forfeltets øvrige del(er), men i stedet har adverbials funksjon. I en setning som “utover høsten formelig hopet det seg opp episoder” godtgjør forfeltprøven at vi har to setningsledd (adverbialer) i forfeltet. Denne konstruksjonstypen må holdes ut fra setninger som “den gutten der gidder ingen ting” og “adgang dit fikk jeg nok ikke” hvor vi har å gjøre med bare ett setningsledd i forfeltet, og hvor adverbene “der” og “dit” inngår som del av henholdsvis subjekt og objekt.

Ei bok om Ivar Aasen. Redigert av Magne Myhren. Oslo 1975. 221 s.

Den som skal studere språkgranskeren og målreiseren Ivar Aasen, vil ha vansker med å finne fram til litteratur om ham. Riktignok er det mange som har gitt faglige vurderinger av hans verk, men artiklene fins spredt i til dels vanskelig tilgjengelige publikasjoner.

For å komme alle dem i møte som gjerne vil vite mer om

denne mest sentrale personen i norsk språkhistorie og målreising, har universitetslektor Magne Myhren samlet et utvalg av de viktigste artiklene fra samtid og ettertid om det språkvitenskapelige arbeidet hans. Bidragene, som stort sett er ordnet kronologisk, illustrerer hvordan vitenskapsmannen Ivar Aasen har vært verdsatt i lys av skiftende teorier og metoder fra grammatikken og ordboka utkom i 1848—50, og til i dag. Artiklene i utenlandske tidsskrifter er oversatt til norsk.

I antologien er P. A. Munchs ofte siterte anmeldelser av *Det norske Folkesprogs Grammatik* og *Ordbog over det norske Folkesprog* tatt med. Vi finner også Halvdan Kohts omtale av Aasen i *Ord och Bild* 1913. Det kan i denne forbindelse være verdt å sitere en merknad fra redaksjonen av tidsskriftet: "För första gången meddelar Ord och Bild en artikel på norska folkmålet, skrifven af en af dess förnämsta förkämpare. Den får här äfven tjäna till språkprof. Säkerligen skall mången af våra läsare med öfverraskning finna hur nära målet ligger vårt eget språk i dess alderdomligare former."

Einar Haugen skriver om Ivar Aasen som språkplanlegger. Han viser hvordan landsmålet er rekonstruert etter metodene fra den komparative språkvitenskapen. Aasens puristiske innstilling skyldtes først og fremst at det fremmede ordtilfanget skippet de fonologiske reglene og reglene for avledning og gjorde veien til kunnskap vanskeligere enn nødvendig for vanlige folk.

I denne sammenhengen er det interessant å merke seg hva Aasen sier om engelske lånord i norsk: "Engelske Ord kunne ogsaa paa Grund af Udtalen være besværlige nok; men heldigvis er det dog kun faa af disse, som ere blevne bekjente her i Landet." Tidene har skiftet; i dag utgjør de angloamerikanske lånordene en av de største truslene mot vår språklige selvstendighet.

De andre artikkelforfatterne er Ole Vig, Marius Nygaard, Moltke Moe, Sigurd Kolsrud, Gustav Indrebø, Alf Hellevik, Alf Sommerfelt, Ingeborg Hoff, Trygve Knudsen og Dagfinn Worren.

Haugen, Einar: *Norsk i Amerika*. Annen utgave. Oslo 1975. 124 s.

I anledning av 150-årsjubileet for den norske utvandringen til Amerika er Einar Haugens bok fra 1939, "Norsk i Amerika", kommet i ny utgave.

Forfatteren har justert språket i retning av moderne norsk, rettet og ajourført en del data og lagt til et Etterord. Men ellers står boka temmelig uforandret.

Den inneholder seks essays og noen målprøver. Av essayene vil særlig følgende interessere språkfolk: Bondemål og bygdefolk, Fra bygdemål til verdensspråk, Navneskikk i nybygda og Skrift og tale.

Hellevik, Alf: *Den langvarige dragkampen om hokjønn*. Syn og Segn 1975, s. 589—597.

Riksmålsorganisasjonene krever at hunkjønnformen skal holdes mest mulig ute fra bokmålet. I denne artikkelen påviser Hellevik at representantene for disse organisasjonene er mer avvisende mot bruk av hunkjønnformen enn riksmålsrepresentantene var i 1935, og mer avvisende enn de som satt i komiteen som utarbeidde 1917-rettskrivningen, og faktisk mer avvisende enn Riksmålsforbundets rettskrivningskomité i 1913. I 1913 foreslo denne komiteen å åpne riksmålet for former som *kua*, *musa*, *anda*, *døra* osv. "Motstanden mot *a*-former har i røynda auka proporsjonalt med aukande bruk i litteratur og presse" (s. 596).

Hellevik peker også på at innføringen av hunkjønnformer på *-a* i bokmålet helt fra 1917-rettskrivningen har hatt som forutsetning at også nynorsken skulle satse på *-a* i stedet for den tradisjonelle *i*-formen. I dag kan en si at overgangen til *-a* er et faktum i størstedelen av nynorsk litteratur og presse. "Og når ein vil registrere og vurdere bruken av *a*-formene i norsk skriftmål i dag, bør ein også ta med i rekninga det som er skrive på nynorsk. Også det er med og skaper det ein kunne kalle ei felles norsk målkjensle når det gjeld bruken av *a*-former" (s. 597).

Hellevik, Alf: Fagmål og folkemål. Syn og Segn 1975, s. 450—459.

Hellevik peker her på en fare som truer språket vårt, nemlig den flom av fagtermer som stadig strømmer inn i dagligspråket, og som de fleste ikke forstår skikkelig. Behovet for en stadig større spesialisering fører til en mer og mer ufolkelig yrkessjargong som lekmannen ikke skjønner. Dermed oppstår det kommunikasjonssvikt — med de ulemper og farer dette innebærer.

Men heldigvis er det i dag en økende interesse for å gjøre noe med de problemene som norsk fagspråk strir med. Det gjelder også de problemene som oppstår i skjæringspunktet mellom fag- og allmennspråk. Ansvarlige fagfolk er blitt klar over at det er nødvendig med et systematisk samarbeid mellom eksperter på ulike områder og språkfolk. Det har da også i de siste åra vært et godt samarbeid mellom Norsk språkråd og sentrale faglige organer som Rådet for teknisk terminologi og Norges Standardiseringsforbund.

Karlsen, Bjørn og Torvik, Arne: Språket i bruk. Universitetsforlaget 1975. 136 s.

Formålet med boka er å gi en teoretisk innføring i hvordan språket fungerer i ulike kommunikasjonssammenhenger. En rekke tekster hentet fra ulike områder illustrerer det teoretiske stoffet, og for å trene brukerne i å nytte språket funksjonelt har forfatterne også laget en mengde forslag til øvingsoppgaver.

Boka er først og fremst beregnet på studenter som skal ta grunnkurset i norsk ved de pedagogiske høyskolene, men framstillingen er så grei og lettfattelig at den også kan studeres med utbytte av lesere uten særlige forkunnskaper i grammatikk og språkteori.

Kleivane, Sone: Reklamespråkets argumentasjon. Oslo 1974. 127 s.

Reklamens mål er å oppnå økt salg av varer eller tjenester. For å nå dette målet gjelder det at den finner det best egnede reklamemiddel, at reklamens innhold er psykologisk hensikts-

messig, og at utformingen er vellykket. Reklamespråket er en viktig faktor i denne påvirkningsprosessen, først og fremst gjennom annonser i dags- og ukepressen, men også på plakater, skilter, film osv.

I sin bok tar Kleivane for seg noen av de viktigste virkemidler som reklamespråket benytter seg av.

Framstillingen faller i tre hoveddeler. Først analyserer han noen av de midler reklamespråket anvender for å tiltrekke seg mottakerens oppmerksomhet. Avsenderen prøver gjerne å legge an en fortrolig holdning overfor den annen part. Denne fortroligheten, som kommer til uttrykk i annonsenes "teksthoder", kan gi seg forskjellige utslag, f.eks. som tilsynelatende velmente råd — som smiger av forskjellig slag. En annen vanlig måte å fange mottakerens oppmerksomhet på er å vekke hans nysgjerrighet og dermed få ham til å lese videre i teksten for å finne svaret: Hva er det som går og går og aldri kommer på verksted?

I den andre delen blir ulike sider ved argumentasjonsteknikken drøftet. Forfatteren går nøye inn på hvilke midler reklamespråket benytter eller unnlater å bruke når det skal knytte argumentene sammen i en argumentasjonsprosess. Avsenderen vil ofte være tjent med å ordlegge seg slik at mottakeren får følelsen av å stå overfor en logisk argumentasjon. Da kan f.eks. konjunksjonen "fordi" være god å ty til etter som mottakeren ut fra sin språklige erfaring regner med at den normalt viser logisk årsakssammenheng: Bilen som måtte komme. Den måtte komme fra Fiat. Fordi Fiat skaper bilhistorie.

I reklamespråket er det naturligvis de positive egenskapene ved en vare som blir framhevet. En må derfor være klar over at det kan være holdt tilbake opplysninger som kunne ha forandret helhetsbildet og gjort en annen konklusjon mer nærliggende. Også valget av enkeltord i annonsene avspeiler avsenderens strev etter å påvirke mottakeren til å innta en bestemt vurderingsholdning til det som skal selges. I stor grad blir det nyttet ord som i vanlig språkbruk skaper positive, behagelige assosiasjoner: Sapp er et naturprodukt laget av appelsiner eller sitroner.

Reklamespråket benytter seg ofte av forskjellige stilistiske virkemidler som sammenlikninger, metaforer og besjeling: Solbrun kjendis på frierfötter. (Det er tale om en ostetype.)

Utenlandske sitater og utsagn på fremmede språk, særlig engelsk, forekommer hyppig. Slike utsagn kan gi mottakeren fornemmelsen av at produktet er populært og mye brukt i alle deler av verden. Eksakte tallangivelser og bruk av ord som er hentet fra teknikkens og vitenskapens område, støter en også ofte på i reklamespråket. Hensikten med denne anvendelsen er vel å gi inntrykk av presisjon og tillitvekkende ekspertise.

Reklamespråket argumenterer bl.a. med å gi løfter om en bedre framtid for den som følger anvisningene i annonsene. Disse løftene minner stadig mottakeren om visse idealer han ikke bør gi slipp på. I den siste delen av avhandlingen belyser Kleivane de verdiene som synes å stå sentralt i reklamens verdensbilde. Det livssyn som ligger til grunn for dette, er sterkt materialistisk preget. For reklamemennesket spiller statussymboler en viktig rolle — det er motebevisst, og det lytter gjerne til autoritetenes råd. Kjønnssrollemønsteret er det tradisjonelle. Reklamemennesket er innstilt på å gjøre karriere, og effektivitet utgjør et sentralt begrep i denne verden av livskraftige og travle folk.

Kleivanes bok er en analyse av reklameteksternes konkrete materiale. Men som det vil ha gått fram av det foregående, forsøker han også å tolke de motiver avsenderen kan ha hatt for å formulere uttrykkene slik de er presentert i teksten. Samtidig prøver han å få fram noen av de reaksjonene en kan vente hos mottakeren. Det må sies til hans ros at han her hvor han beveger seg på mer hypotetisk grunn, er meget forsiktig med å felle dommer og dra for bomsikre konklusjoner. Han reserverer seg hele tida og lar heller selve reklameteksten tale for seg.

Det er som nevnt først og fremst språket i tekstene Kleivane har satt seg som mål å belyse. Dermed er illustrasjonene og oppsettingen av teksten blitt skjøvet noe i bakgrunnen. Men illustrasjonene og oppsettingen er integrerende deler av den helhet en reklameannonse utgjør. Boka ville uten tvil

ha blitt enda mer verdifull dersom alle sider ved annonsene var blitt behandlet under ett.

Den språklige form et budskap er ikledd, virker i stor grad strukturerende på mottakerens oppfatning av det. På den måten blir språket et effektivt virke- og maktmiddel. I en dialog kan naturligvis mottakeren også påvirke avsenderen. Men ved reklamespråket går kommunikasjonen stort sett bare den ene veien. Det utgjør derfor en sterk maktfaktor i det moderne samfunn.

Konferanse innen nordisk språkvitenskap. Ås 17.—18. april 1975. Rapport. 188 s.

Den 17. og 18. april 1975 ble det holdt en konferanse i nordisk språkvitenskap på Ås. Deltakerne, i alt 80 personer, kom fra universiteter, distriktshøgskoler og lærerskoler over hele landet.

Hensikten med konferansen var først og fremst å diskutere fagets grunnlagsproblemer og fagets innhold. Det ble holdt orienterende foredrag om nyere disipliner (psykolingvistikk, sosiolingvistikk, pragmatikk og tekstlingvistikk). Spørsmålet om TG-grammatikkens plass i norskstudiet ble også drøftet. Jan Terje Faarlund gav en kort generell orientering om semantikkens rolle og betydning innenfor moderne språkvitenskap, og foretok en semantisk faktoranalyse av en gruppe norske verb.

Et annet tema på konferansen var talemålsforskning. Av de emnene som ble tatt opp, nevner jeg: generasjonsskilnader i målførene, talemålsundersøkelsen i Oslo, fonetisk transkripsjon i norsk dialektgransking og utviklingstendenser i trøndsk.

Ellers orienterte Kolbjørn Heggstad om arbeidet med å opprette et datamaskinelt tekstarkiv ved Nordisk institutt i Bergen.

Foruten foredragene inneholder rapporten også referat av de viktigaste innleggene i diskusjonen.

Samlet gir rapporten et godt oversyn over nyere retninger, teorier og metoder innen språkvitenskapen. Den viser også klart hvilke problemer en står overfor når det gjelder å inn-

passer alt det nye i studieplanene for norsk ved universitetene og høyskolene.

Leira, Vigleik: Dublering av setningsledd. Maal og minne 1975, s. 67—81.

Leira gir først noen eksempler på dublerte setningsledd: I går, *dalså* var jeg hjemme hele dagen. Bollar, *det* kjøpte eg i går. Bollane, *dei* kjøpte eg i går. Ola, *han* er galen. Også apposisjonen regner han med under begrepet dublering av setningsledd: Ragnhild, *ungkona på Stavsund*, gjekk og såg etter mannen sin. Like ens regner han med tilfeller som: du er altfor gammeldags, *du*; lutefisk, det er god mat, *det*. Han stiller opp følgende problemer som han drøfter:

1. Hva slags setningsledd er det mulig å dublere?
2. Når skal vi ha "ho", "det", "så" osv. som andreledd?
3. Hva slags samband får vi? Parataktisk eller hypotaktisk?
4. Hvorfor dublering? Er andreleddet å se på som "fyllekalk" i ytringen?

Når det gjelder p. 4, finner Leira at dublering av setningsledd tjener til: 1. Å skille mellom innføringen av en størrelse, og det å plassere den i en syntaktisk og semantisk sammenheng: Ola, han er galen. 2. Å ramme inn et syntagma som en syntaktisk helhet, og 3. Å sørge for syntagmatisk kontakt mellom ord som står i nært syntaktisk samband: Intrigefloken, som i de gamle romanene av og til er nesten uoverskuelig, den forsvinner.

Lundeby, Einar: Om prioritering i norsk språknormering. Nordiske studier. Festskrift til Chr. Westergård-Nielsen. København 1975, s. 163—172.

Etter at forfatteren har presisert hva han mener med språknormering: ("bevisste og planmessige inngrep i språkets kodifiserte system, i 'la langue'"), gir han et oversyn over de allmenne prinsipper for språknormering som har vært stilt opp av lingvister. Han drøfter deretter den rolle de forskjellige prinsippene har spilt i norsk språknormering i statlig regi fra den første språkreformen i 1862 og fram til i dag.

De ulike prinsippene kommer ofte i konflikt med hverandre. Språknormeringen blir derfor stadig stilt overfor et prioriteringsproblem: Hvilken rangstige skal han etablere mellom de forskjellige kriterier eller omsyn? Dette er et av språknormeringens kjerneproblemer, og Lundeby hevdar med rette at det ikke er blitt grundig nok diskutert i Norge eller i Norden. Det er mulig at det ikke lar seg gjøre å sette opp en fast prioriteringsskala. Likevel må en kunne stille opp som et ønskemål "at det framtidige normeringsarbeid i Norge i sterkere grad enn hittil må være seg bevisst hvilke prinsipper som er aktuelle, og vurdere dem alle i relasjon til hverandre."

Lundeby's artikkel har stor prinsipiell interesse.

Mål og Makt. Flogskrift utgitt av Studentmållaget i Oslo. Nr. 3. 1975. 48 s.

Dette nummeret av *Mål og Makt* tar opp fagspråkproblematikken. Av innholdet nevner jeg en artikkel av Arnulv Sudmann, der han gjør rede for arbeidet i Norsk språkråd med fagspråk og terminologi. I en annen artikkel — av Erling Indreide — blir fagspråket vurdert ut fra klassekampteorien. Han mener det blir brukt til aktiv manipulering og til "å bygge opp og halde ved like fasttømra tankebygningar som styrkjer dei herskande klassane sin ideologi og dermed makta til desse klassane over dei undertrykte" (s. 6).

Norske språkdata. Rapport nr. 3/75. Bokmål baklengsordliste. Bergen 1975. 209 s.

I de siste årene har databehandling av språkmateriale kommet til å spille en stadig større rolle. Moderne EDB-teknikk gjør normeringsarbeidet både mye raskere og sikrere enn før.

Ved Prosjekt for datamaskinell språkbehandling, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, blir det gitt ut en serie forskningsrapporter under tittelen "Norske språkdata". I 1975 kom "Bokmål baklengsordliste". Den svarer til en tidligere rapport (se *Språk i Norden* 1973, s. 110), men bygger på et økt ordtilfang (i alt 53 844 ord).

En rekke moderne språk har etter hvert fått "baklengs alfabetiserte" ordbøker. Særlig for ordlagingsstudier er lister

med ord systematisert etter endingene et ypperlig hjelpemiddel.

Norske stedsnavn/stadnamn. Redigert av Botolv Helleland. Oslo 1975. 200 s.

I denne artikkelsamlingen gir noen av våre fremste navnegranskere en framstilling av stedsnavn og personnavn.

Per Hovda skriver om øynavn, elvenavn, innsjønavn og fjellnavn. Botolv Helleland drøfter spørsmålet: "Korleis har stadnamna oppstått?" Den samme har også en artikkel om opphavet til bynavnene. Oddvar Nes tar oss med på en ferd langs "Nordvegen" og forklarer etymologien til de viktigste fjord- og landskapsnavnene. Jørn Sandnes gjør bl.a. rede for sammenhengen mellom gamle gudedyrkings-steder og seinere bygdesentrer og kirkesteder. Lars Ekre orienterer om navn i Jotunheimen og noen andre fjell i turistleia. Alv Muri og Kjell Bondevik forteller om "skjemt og alvor" og "truer og førestellingar" i stedsnavn. "Samiske stedsnavn" er emnet for en artikkel av Thor Frette, og Magne Oftedal behandler "Norske namn på framand grunn". Endelig har Eyvind Fjeld Halvorsen en artikkel om person- og slektsnavntradisjoner i Norge, og Eivind Buanes en om innsamling og arkivering av stedsnavn.

Forfatterne har lagt vinn på en ledig og muntlig stiltone. De spekker framstillingen med levende og interessante detaljer. "Norske stedsnavn/stadnamn" er populærvitenskap i beste forstand.

Norskraft. Universitetet i Oslo. Institutt for nordisk språk og litteratur. 1975.

Norskraft er et arbeidsskrift for nordisk språk og litteratur, som utgis av Nordisk institutt ved Universitetet i Oslo. Formålet med skriftserien er: 1) i en upretensiøs form å gi ut artikler og forskningsresultater som ikke er fullt ut gjennomarbeidd for endelig trykning, 2) å skape et forum for faglig debatt i tilknytning til de innsendte artiklene.

I første nummer av skriftet behandler Ernst Håkon Jahr l-fonemet i Oslo bymål. Dette fonemet blir i Oslo realisert

ved fire ulike allofoner, og han viser at distribusjonen av dem er regulert ikke bare av reint språkhistoriske og strukturelle forhold, men også i høg grad av sosiale tilhøve. Eskil Hanssen trekker fram noen kvantitative forhold ved ordforrådet i naturlig talemålsmateriale (hentet fra Talemålsundersøkelsen i Oslo), og analyserer de mest frekvente ordene fra morfologisk og semantisk synspunkt. I en annen artikkel (i nr. 4 av skriftet) foretar han en semantisk faktoranalyse av personlige pronomener i norsk. Nevnes kan også en artikkel i samme nr. av Einar Bruaas om verbalvalens, der han viser hvordan teorien kan anvendes også på norsk språkstoff.

Sandøy, Helge: Språk og politikk. Oslo 1975. 192 s.

Det siste året har vi hatt flere hissigje måldebatter i Norge. I Dag og Tid ble det ført et langt ordskifte om sentrale spørsmål i språkstriden. Stalins artikkel om marxismen og språkvitenskap ble også trukket inn i diskusjonen.

I Arbeiderbladet tok Jostein Nyhamar opp temaet makt-språket. Denne artikkelen ble opphavet til en mer tradisjonell språkstrid. Her dreide det seg om hvilken linje Arbeiderpartiet hadde stått for i språkstriden, og hvilken linje et sosialistisk parti bør følge.

Et tredje ordskifte gjaldt talemålsnormering. Den er blitt sett i sammenheng med den allmenne språkundertrykkingen, og målungdommen har reist krav om større respekt for dialektene.

I "Språk og politikk" har Sandøy samlet en del av innleggene i de nevnte debattene.

Boka blir innledet med en utgreiing om de skiftende syn på språket i språkvitenskapen fra romantikken til i dag. Dessuten inneholder den en del drøftende oversiktsartikler av Sandøy og andre forfattere. I disse er temaet bl.a. Stalins språkanalyse og den norske språksituasjonen, arbeiderrørsla og språkstriden og den politiske linjen i målarbeidet.

Språket i bruk. En antologi ved Olaf Øyslebø. Oslo 1975. 126 s.

Stilforskning var lenge et nokså forsømt felt i Norge. En av

årsakene til dette kan være at det av en stilgransker kreves både lingvistisk og litterær skolering, en annen at det har hersket mye uklarhet og uenighet om grensene for denne vitenskapsgreinen og om dens mål og metoder. Men i de seinere år har interessen for språkbruksstudier økt sterkt. Ved Universitetet i Oslo er det opprettet et dosentur i stilistikk, og innehaveren av det, Olaf Øyslebø, har betydd mye for utviklingen av faget.

Antologien "Språket i bruk" er et resultat av Øyslebøs veiledervirksomhet. Den består av utdrag av hovedoppgaver. Undersøkelsene dekker mange forskjellige språkbruksområder. Kjell Røed og Leif Røneid tar for seg visse trekk ved reklamespråket. Kåre V. Nilsen skriver om stilen i norske høgmesseprekener og Håvald Slåtten om språklig anskuelighet i en av Anne-Cath Vestlys barnebøker. Olav Rykkja viser hvordan Cora Sandel i sin Albertetrilogi ved hjelp av ord med høy illusjonsskapende effekt makter å bygge opp en fiksjon der både personene og deres omgivelser virker meget livaktige. Et par norrøn-inspirerte syntaktiske fenomener i Sigrid Undsets "Olav Audunssøn" er emnet for en artikkel av Nina Fritzner Skadberg.

I en interessant liten studie går Harald Hellum nærmere inn på en av de faktorer som medvirker til å gi Tarjei Vesaas' prosastil dens sterkt assosiasjonsskapende, fantasieggende kraft. Vesaas bruker ofte et pronomen demonstrativt, dvs. utpekende, uten at teksten selv inneholder noe ord som kan utgjøre korrelat, eller i beste fall ord som bare kan fungere som svært upresise korrelater. Dermed kan pronomenet bare fylles med et innhold som konteksten mer generelt antyder. På liknende måte nytter han ofte ubestemte pronomener på en slik måte at referenten vanskelig lar seg presisere. Karakteristisk for Vesaas er det også at han hyppig anvender det ubestemte *ein* i tilfeller der det like gjerne kunne ha stått *han* eller *ho*. Dermed distanserer han personene fra det fortalte. Det de opplever, angår ikke bare dem sjøl, de opplever på vegne av noe bakenforliggende, allmenngyldig. Hellum understreker at de nevnte stiltrekkene må være utslag av den livsholdning som preger mye av det Vesaas har skrevet: "En

respekt og en tilbakeholdenhet overfor det mysterium som menneskelivet er ... Det å formidle så vare følelser og stemninger som Vesaas gjør, krever verbal diskresjon. Ordene må ikke bli for nærgående, ikke for presise. Det presise og omstendelige ville ikke være i stand til å fange den menneskelige virkelighet i all dens mangfoldighet.”

Samlingen innledes med en instruktiv artikkel der Kåre V. Nilsen tar opp det teoretiske grunnlaget for stilistikken. Han legger først fram noen viktige generelle momenter når det gjelder selve stilbegrepet, og deretter drøfter han en del av de teoretiske problemer stilanalysen støter på.

Det vi kaller stilen i et verk, beror på et samspill av mange forskjellige faktorer som til sammen danner en helhet. I disse artiklene, som bare tar for seg enkelte karakteristiske trekk ved de utvalgte tekstene, er det nødvendigvis lagt mindre vekt på samspillet mellom de mange ulike komponentene. Men forfatterne har likevel ikke tapt helheten av syne. Samlingen gir et godt innblikk i det omfattende, mangslungne og spennende problemkompleks som moderne stilistikk rommer.

Steinset, Åge og Kleiven, Jo: Språk og identitet. Oslo 1975. 128 s.

Boka består av fire artikler: Åge Steinset: Språk og identitet; samme: Skulen som språkundertrykkjar; Jo Kleiven: Dialektane i ein utvida kommunikasjonsmodell og samme: Stereotypiar omkring dialektbruk — nokre døme frå Bergen.

Den teoretiske bakgrunnen for boka er den marxistiske klassekampoppfatningen. Kapitalens innebygde lover tvinger kapitalisten til å utnytte arbeiderne maksimalt, og som en følge av den skjerpede konkurransen prøver den å nå stadig nye områder av menneskelig funksjonering. Språket er sjølsagt ikke noe unntak; tvert imot er det på mange måter et viktig område.

I den første artikkelen ser forfatteren presset på dialektene, ønsket om talemålsnormering i skolen og kampanjen mot nynorsken som forsøk på å undergrave og tyne den språklige identiteten. Resultatet hvis slikt lykkes, vil etter hans mening bli umælende, ikkeprotesterende, fleksibel arbeidskraft. Fol-

ket sjøl må kjempe for sin rett til å utfolde seg språklig på en naturlig og trygg måte også utenfor sitt eget lokale miljø. I dag er folket, heter det, språklig invalidisert, noe som klart gjør sitt til å holde det nede på alle plan.

I "Skulen som språkundertrykkjar" blir det hevdet at skolen driver en form for sosialisering som gjør at folkemålsbrukerne ikke kan nytte sin egen dialekt når de snakker med folk som taler et språk de opplever har høyere sosial status enn deres eget. Dette må en få bukt med. Vanlige demokratiske rettigheter tilsier at også arbeiderspråket må få innpass i skolen. En må kjempe fram en frigjørende språkundervisning.

I den tredje artikkelen sier Jo Kleiven at hvis vi skal forstå dialektenes rolle, må vi se språket som en del av et mye mer omfattende system av kommunikasjonsatferd. Dialektbruk gir informasjon om geografisk og sosial bakgrunn. Den sosiale gruppe som har mest makt, prestisje og ressurser, har lettest for å få sin målform godkjent som den "beste". I en drøfting av ulike grupper og deres makt og prestisje har en ofte god nytte av herre/knekt-perspektivet. Ved å godta oslomålet som en landsgyldig norm, godtar dialektbrukeren også sin rolle som knekt — og ikke bare i rent språklig forstand. Mener en at ens egen gruppe er like bra eller like normal som f.eks. Vestre Aker-gruppen, må dette også få språklig konsekvens. Normalisering av talemålet blir da noe absurd, siden det forutsetter at noe unormalt skal endres i retning av det normale. Vi må derfor ikke be om toleranse for dialektene som et slags personlig avvik fra oslonormalen, men kreve sjølsagt likeverd mellom ulike folkegrupper og deres talemålsformer.

I siste delen av boka blir det gjort rede for noen undersøkelser som tok sikte på å finne ut hva slags stereotypier eller fordommer som knytter seg til de ulike dialektene våre. Resultatene viser at folk blir vurdert på forskjellig måte etter den dialekt de nytter. Det ser ut til at noen dialektbrukere blir nedvurdert av andre. Dette vitner om en sosial urettferdighet som går langt ut over de rent språklige forholdene.

Stugu, Ola Svein: Frå målestetikk til dialektaksjon. Syn og Segn 1975, s. 466—476.

I det siste tiåret har det vært mange skiftninger i synet på hvordan målrørsla best kan fremmes. I denne artikkelen gjør Ola Svein Stugu rede for hvordan disse skiftningene har tedd seg i Studentmållaget i Oslo. Han skiller ut fem bolker, som mer eller mindre glir over i hverandre.

Omkring midten av 1960-åra var slagordet: "Gjer nynorsk til bynorsk." Hovedvekten ble lagt på å gjøre nynorsken til prestisjemål og få den i bruk på flest mulige områder. I 1966—67 slo tospråkslinjen igjennom. Nynorsken var et minoritetsmål som trengte vern. Samtidig ble sammenhengen mellom målutviklingen og samfunnsutviklingen ellers diskutert, og Hegels "herre-træl-modell" kom i bruk for å forklare hvorfor nynorsken står svakt. I 1969 kom den distriktspolitiske fasen i forgrunnen. Siden de fleste som bruker nynorsk, bor i utkantstrøk, og utkantene blir avfolket, er det en oppgave også for målfolkene å ta del i det politiske arbeidet mot avfolkingen. Etter 1972 blir det en fornyet interesse for det språklige grunnlaget for målreisningen. Det blir understreket at skriftmålet i landet skal bygge på dialektene. Respekten for målførene må økes. Det siste året har vært fylt med målideologisk diskusjon der det grunnleggende spørsmålet er følgende: Er dagens nynorsk en fullgod fellesnevner for de norske dialektene, eller må den forandres slik at den kan bli et tjenlig skriftmål for eksempelvis Oslo-folk?

Western, Aug.: Norsk riksmåls-grammatikk. Kristiania 1921. Faksimileutgave 1975. 572 s.

Westerns store grammatikk fra 1921 over riksmålet har lenge vært utsolgt, men er nå å få i faksimileutgave.

Som elev av Otto Jespersen skjeler Western skarpt mellom logiske og formelle kategorier, og framstillingen faller derfor i to hoveddeler: den logiske og den formelle. Fra Jespersen har han også bl.a. lånt navnene overledd, adledd og underledd, helsetning og leddsetning, og som Jespersen skiller han mellom den logiske kategori tid og den formelle kategori

tempus.

Western ville i sin grammatikk gi "et såvidt mulig tro bil-
lede av det nuværende norske riksmål både i dets talte og dets
skrevne form". Hans bok inneholder en mengde eksempler
både fra talespråket og fra skriftspråket. De siste er særlig
hentet fra skjønnlitteraturen. Især på grunn av det rike ek-
sempelmaterialet er grammatikken verdifull også for moderne
språkvitere.

Aasen, Ivar: Norsk Maalbunad. Andre utgåva. Bergen 1975.
231 s.

Ivar Aasens "Norsk Maalbunad" ble i 1925 utgitt posthumt
av Sigurd Kolsrud. I "Innleiding" gjorde utgiveren bl.a. rede
for hvordan verket var blitt til. Andre utgave kom i 1975.

"Norsk Maalbunad" er en systematisk fortegnelse over
synonymer i landsmålet. Den er ordnet under 30 hovedav-
delinger. Hver hovedavdeling er igjen inndelt i underavdel-
inger, til sammen 315.

*

I et kort oversyn er det naturligvis uråd å få med *alt* som er
skrevet om norsk språk i løpet av året. Kronikker og avis-
innlegg i språkdebatten er således ikke omtalt. Det kan like-
vel være grunn til å nevne riksmålsbevegelsens avis *Frisprog*,
og *Språklig samling*, utgitt av Landslaget for språklig samling.
Begge inneholder mye verdifullt stoff av språklig og språk-
politisk art.

SVERIGE

Av *Margareta Westman (MW)*, *Catharina Grünbaum (CG)*,
Per Axel Pettersson (PAP), *Bengt Nordberg (BN)*

*Allén, Sture et al.: Nusvensk frekvensordbok baserad på tid-
ningstext. Frequency Dictionary of Present-Day Swedish
Based on Newspaper Material. 3. Ordförbindelser. Colloca-
tions. Data linguistica 10. Almqvist & Wiksell. Stockholm
1975. LII+994 s.*

Delarna ett och två av de planerade fyra delarna av Nuvensisk frekvensordbok redovisar frekvenserna av de enskilda orden i en korpus på en miljon ord hämtade ur svenska morgontidningar 1965 (anm. i *Språk i Norden* 1973 s. 117).

Den tredje delen behandlar hela återkommande ordförbindelser med en viss lägsta frekvens i samma tidningsmaterial. Ordförbindelserna redovisas på tre olika beskrivningsnivåer: kombinationer, oavsett satsgräns, (t.ex. "det inte att"), fastare konstruktioner (t.ex. "över huvud taget") och idiom (t.ex. "slå dövörat till"). I inledningen redogörs för de olika metoder som använts vid behandlingen av materialet och för de olika slag av listor som ordförbindelserna är ordnade i. Bl.a. finns det särskilda listor över ordförbindelser i början och i slutet av meningar.

Den här sammanställningen av återkommande ordförbindelser utgör ett betydelsefullt underlag för beskrivningen av nutida svenska, och den borde kunna lämna material även till språkpsykologiska undersökningar — Sture Allén berör i inledningen de s.k. lexikaliska blockens roll vid språklig produktion och perception. Den bör också bli ett oundgängligt hjälpmedel vid allt slags lexikografiskt arbete och vid översättningar från främmande språk, då den visar vilka vanliga ordförbindelser som finns utöver de fasta fraser som konstruktionsordböcker och lexikon till och från främmande språk vanligen fått inskränka sig till. *CG*

Basfärdigheter i svenska: Diskussionsunderlag. Skolöverstyrelsen 1975. Skolöverstyrelsens handledningar. Liber Läromedel Stockholm 1976. 87 s.

Denna skrift väckte stor debatt våren 1976 i Sverige. I den presenterar en arbetsgrupp från skolöverstyrelsen sin syn på svenskundervisningen i skolan. I centrum sätts samtalet, som anges vara grunden för elevernas språkutveckling. Huvudtanken är att eleverna utvecklar sitt språk genom att använda det, och startpunkten måste då vara det språk eleverna själva har. I skriften ingår också fyra uppsatser av fyra experter, Att utveckla sitt språk, av Birgitta Qvarsell, Vad kan man när man kan ett språk? av Jan Anward, Vad menas

med bra språk? av Ebbe Lindell och Fri läsning, av Kerstin Rimsten-Nilsson. Dessutom finns några redogörelser för hur dialogpedagogiken tillämpats i modersmålsundervisningen på några håll.

Kritiken mot boken har främst gått ut på att grundidéerna visserligen är sympatiska men presentationen alltför lite konkret, lärarna har fått alltför lite vägledning i hur idéerna skulle kunna tillämpas. *MW*

Danielson, Sylvia: Läroboksspråk. En undersökning av språket i vissa läroböcker för högstadium och gymnasium. Acta Universitatis Umensis, nr 4. Umeå 1975. 146 s.+bil. Distr.: Umeå universitetsbibliotek, Box 718, 901 10 Umeå.

Material för undersökningen är texter för olika skolämnen (fysik, samhällskunskap, svenska) och olika stadier (grundskolan, gymnasieskolan) och olika linjer. Undersökningen gäller meningar och ord, inte hela texter. För redovisningen av meningarna använder författaren Poul Diderichsens sats-schema, och även längd och ord och satsantal anges. I ett kapitel tas särskilt upp orden i läroböckerna, behovet av fackord och bruket av termer. Många nyttiga upplysningar finns att hämta; ofta lämnas dock endast procenttal, inga absoluta tal, vilket ibland gör det svårt att bedöma tillförlitligheten. *MW*

Eterspråk 1, 2, 3. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Ser. D. Meddelanden. Nr 6, 7, 8. Lund 1973, 1974, 1975. Stencil. Distr. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, Helgonabacken 14, 223 62 Lund.

Från projektet Eterspråk i Lund har kommit tre rapporthäften. I det första presenterar *Åke Hansson* projektet och redogör *Christer Platzack* för ett experiment han kallar substantivsjuka och hörförståelse. *Nils Jörgensen* drar upp riktlinjer för en undersökning av eterspråkets grammatik i det första och andra häftet. *Jan Svensson* har en uppsats om språket i *Dagens eko* i det första häftet och en om rapport-syntagmer i nyhetsprogrammen i det tredje häftet. *Charlotte Lilja* redogör för en undersökning av gotländska och skånska

i resp. regionalradio i det andra häftet.

Om språket i TV-reportage finns två uppsatser, i det andra häftet av *Jan Filipsson* och *Ulla Söderström* och i det tredje av *Filipsson ensam*. *MW*

Fackspråk. Utg. Bertil Molde. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 57. Esselte studium. Stockholm 1976. 144 s.

Fackspråkens roll i det nutida språksamhället är betydande. Därför ordnade Svenska språknämnden en konferens i oktober 1975 där man diskuterade dels fackspråkens uppgift och tillstånd, dels fackspråken och allmänheten. Talare var fackmän och informatörer inom olika fack, och det är föredragen från denna konferens som nu utgivits i bokform:

Teknikens språk av *Einar Selander*

Medicinens språk av *Lars-Erik Böttiger*

Samhällsvetenskapernas språk av *Karl-Erik Wärneryd*

Ekonomins språk av *Göran Ohlin*

Juridiskt språk av *Per-Erik Nilsson*

Arbetsmarknadens språk av *Karl-Axel Nordström*

Att informera om teknik av *Per Ragnarson*

Att informera om medicin av *Claes Wirsén*

Språket mellan läkare och patient av *Erik Allander*

Samhällsdebattens språk av *Nils-Erik Sandberg*

Myndigheternas fackspråk och allmänheten av

Margareta Westman

Att föra ut forskning — varför och hur? av

Olle Alexandersson. *MW*

Fries, Sigurd: Svenska växtnamn i riksspråk och dialekt. Acta Universitatis Umensis, nr 5. Umeå 1975. 118 s. Distr.: Umeå universitetsbibliotek, Box 718, 901 10 Umeå.

Boken innehåller tre huvudavsnitt. I det första behandlas växtnamnen i svenskt riksspråk. Författaren delar in namnen i två huvudgrupper. Namnen i den ena gruppen utgår från den fornärvda, folkliga synen på växtvärlden eller är bildade i anslutning till den synen. De namnen kallar Fries naturliga namn. Namnen i den andra gruppen knyter an till det tvåledade vetenskapliga namnskick som Linné införde och de

kallas systematiska namn. För att kunna ge en samlad bild av växtnamnskicket behandlar författaren dock grupperna tillsammans; basnamnen inom det systematiska namnen utgår inte sällan från de naturliga namnen.

Det andra avsnittet ger en översikt över algernas svenska namn. Särskilt noga har undersökts det folkliga namnsystemet, som ju speglar hur algerna har betraktats, i området kring Gotland och norra Östersjön.

Det tredje avsnittet omfattar främst en lista över de folkliga växtnamnen i Linnés skrifter.

Boken är försedd med en summary på engelska och med ett register över de svenska växtnamnen. *MW*

Grundin, Hans U.: Läs- och skrivförmågans utveckling genom skolåren. Utbildningsforskning, SÖ rapport FoU, 20. Liber Läromedel/Utbildningsförlaget, Stockholm 1975. 142 s.

När denna rapport presenterades väckte den livlig uppmärksamhet — särskilt genom sitt resonemang kring funktionell analfabetism — och bidrog i hög grad till att intensifiera debatten om svenskundervisningen.

I undersökningen kartläggs hur läs- och skrivfärdigheterna utvecklas mellan 7 och 19 år. Drygt 2 500 elever på grundskola och gymnasieskola har testats. De färdigheter som undersöks är: läsförståelse, läshastighet, kännedom om alfabetet, handskrivning, rättstavning samt för äldre elever produktiv skrivning och 'praktisk' läs- och skrivfärdighet.

Samtliga färdigheter tillväxer kontinuerligt. Nivåskillnaderna mellan olika grupper — t.ex. specialklasser mot vanliga klasser och elever från olika socialgrupper — är betydande och förblir konstanta genom hela skolan. Mellan elever från socialgrupp 1 och 3 exempelvis är skillnaden två till tre årskurser. Anmärkningsvärd är den låga nivån på och tillbakagången av färdigheterna i gymnasieskola med 1-årig svenska.

Hur de uppnådda färdigheterna överensstämmer med skolans mål bedöms bl.a. genom en enkät till huvudlärarna i svenska. Inte oväntat ligger genomsnittslärares krav nära de faktiska elevprestationerna. Vidare diskuteras om elever-

nas färdigheter är tillräckliga med tanke på de krav de möter efter skolan. Som mått på vad som här kallas funktionell färdighet används — utan direkt empirisk grund — genomsnittsprestationen i årskurs 6. Av de elever som lämnar grundskolan har ca 15 procent inte nått den nivån. Prestationerna hos specialklass elever och hos gymnasister med 1-årig svenska är t.o.m. avsevärt lägre än så, bl.a. i 'praktiska' färdigheter som blankettifyllnad.

Avslutningsvis menar författaren, som är verksam vid pedagogiska institutionen på Lärarhögskolan i Linköping, att målen för skolans färdighetsträning måste preciseras utifrån begreppet funktionell färdighet och att den måste ges en mer framskjuten plats inte minst som ett medel att nå andra utbildningsmål. *PAP*

Hassler-Göransson, Carita: Fyrtio författare i statistisk belysning. Skriptor. Stockholm 1976. 102 s.

Material för undersökningen är stickprov från romaner av 40 svenska författare, hälften män och hälften kvinnor, från 1880 till 1970-talet.

Carita Hassler-Göransson, svensk pionjär i fråga om ordfrekvenser, har undersökt meningslängd, andelen olika ord, frekvensen för respektive texts vanligaste ord och jämfört manliga med kvinnliga författare, yngre med äldre, och konstaterar att det inte föreligger några säkra skillnader. Hon har också jämfört bruket av abstrakta och konkreta substantiv och av substantiv inom olika ämnessfärer.

Boken är ett tungt inlägg i diskussionen om könsskillnader i språket. *MW*

Inghult, Göran: Die semantische Struktur desubstantivischer Bildungen auf -mässig. Eine synchronisch-diachronische Studie. Stockholmer germanistische Forschungen, nr 18. Almqvist & Wiksell international. Stockholm 1975. 206 s. (Utbytesexemplar gn Kungl. Biblioteket, Box 5039, 102 41 Stockholm 5.)

Det är den semantiska strukturen hos ordbildningar i tyskan på *-mässig* denna doktorsavhandling är inriktad på. Förfat-

taren delar in *-mässig*-orden i sju betydelsegrupper (Ähnlichkeit, Erfüllung, Übereinstimmung, Form, Mittel, Grund, Einschränkung). Han går därefter systematiskt igenom hur *-mässig* har använts från 1200-talet och framåt. Han söker också att finna *-mässig*-ordens funktion i språkssystemet och gör vissa försiktiga förutsägelser om bruket i framtiden. Det är en noggrann, bra bok som har intresse för dem som arbetar med ordbildning. Utom litteratur och källförteckning finns också en lista över alla desubstantiviska ord på *-mässig*.
MW

Liljestrand, Birger: Så bildas orden. Studentlitteratur, Lund 1975. 105 s.

Boken är främst avsedd som grundkurs i ordbildningslära inom universitetsutbildningen i svenska. Huvudsakligen beskrivs nutida svensk ordbildning och de historiska tillbakablickarna är sparsamma. Språkvårdsaspekter — i regel anslutande till väletablerade uppfattningar — är insprängda på många punkter i framställningen.

Inledningsvis behandlas morfemanalys bl.a. med hjälp av trädidiagram. Tyngdpunkten i boken ligger naturligt nog på kapitlen om sammansättning och avledning. Såväl formella som semantiska synpunkter beaktas. Den viktiga skillnaden mellan germanska och romanska ordbildningselement markeras klart. Mer kortfattat behandlas också ellipser och andra mer marginella ordbildningsformer som retrogradering och avledd sammansättning. I ett intressant avslutande kapitel diskuteras nybildningar i skönlitteraturen med exempel från bl.a. Stagnelius och Karlfeldt men framför allt från Martinson. Boken kompletteras av en studiehandedning och av övningsuppgifter som bl.a. tar upp ordbildning i praktiskt språkbruk, främst i anslutning till tidningsspråk.

Författaren är universitetslektor i nordiska språk vid Umeå universitet. *PAP*

Meddelanden från avdelningen för nordiska språk vid Umeå universitet. Stencil. Distr. Avdelningen för nordiska språk, Umeå universitet, 901 87 Umeå.

År 1971 började man i Umeå ge ut en serie stencilerade uppsatser (med gröna omslag). Serien omfattar 12 titlar fram till mars 1976. Ämnena varierar, flera av publikationerna behandlar ortnamn och släktnamn. Av alldeles direkt intresse för språkvården är t.ex. nr 9: *Maria Bolander*, De båda senaste upplagorna av Svenska Akademiens ordlista. En jämförelse och något om urskiljbara tendenser i modern svenska, 1974. Ur det senaste årets produktion bör särskilt nämnas

Nr 11: *Hur talar Umestudenter?* Grundmaterial i ett talvårdsprojekt, samlat och bearbetat av *Tommy Berg*, *Maria Bolander* och *Brita Sellberg*. 1975. Man spelade in samtal och högläsning av studerande vid institutionen för svenska. Därefter bedömdes artikulation, högläsningsteknik, uttal och även vissa inslag av norrländismer i de studerandes talspråk.

Nr 12: *Siiri Sahlman-Karlsson*, Effekt av intensivundervisning i svenska — ett fall med finska studerande. 1976.

Till Umeå universitet söker sig många finskspråkiga studerande för studier i olika ämnen. Deras kunskaper i svenska varierar. Höstterminen 1975 startade man vid institutionen för nordiska språk en Grundkurs A 7 i svenska för utländska studerande. Det som redovisas i rapporten är en undersökning av skillnaderna i färdigheter i svenska mellan sådana finska studerande som genomgått denna grundkurs och sådana som inte gjort det. *MW*

Papers from the Institute of Linguistics (PILUS), University of Stockholm. Denna rapportserie presenterades redan i Språk i Norden 1973.

Sedan dess har ytterligare 15 titlar publicerats. Stencil. Distr. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet, Fack 104 05 Stockholm.

Bland dem kan nämnas nr 18, *Benny Brodda* (K) overta kasus i svenskan, 1973. Brodda ger en intressant vidareutveckling av Fillmores idéer om djupkasus, och han gör det bl.a. med hjälp av Adolf Noreens förslag till semantiska kasus i Vårt språk.

I nr 20, *C. W. Welin* Automatisk textförståelse — teoretiska förutsättningar och en översikt över några projekt, ges

en spännande diskussion av vad det innebär att förstå en text.

I åtskilliga av häftena behandlar Björn Lindblom och hans medarbetare olika fonetiska problem. Här kan nämnas nr 27, *B. Lindblom, J. Lubker and B. Fritzell, Experimentalfonetiska studier av dysartri, Seminariearbeten i fonetik. 1974.*

I nr 24, *S.-G. Svensson, TABS — Tactile Alphabet Based on Speech, 1974,* presenteras ett alldeles nytt system för taktill läsning, som i flera avseenden tycks överträffa Brailles punktskrift, enligt författaren, och som åtminstone borde prövas ut.

I nr 25, *B. Sigurd, Experiment med text, 1974,* gör författaren ett slags textlingvistisk laboration på ett stycke text som hämtats från en svensk översättning av historien om Buffalo Bill. *MW*

Publikationer från projektet Barnspråkssyntax. En serie Rapporter, en serie PM, en serie (P)reprints. Förteckning över skrifterna och skrifterna kan rekvireras från Institutionen för nordiska språk, Avdelningen för barnspråkforskning, Box 6404, 113 82 Stockholm.

Serierna innehåller åtskilliga skrifter av Sveriges första professor i barnspråk, *Ragnhild Söderbergh.* Av särskilt intresse är Söderberghs sammanfattande framställningar av barnets språktillägnande och hennes redogörelser för hur småbarn lär sig att läsa.

Dessutom finns flera volymer med grammatiska analyser av språket hos barn från 20 till 43 månaders ålder, utförda av *Kenneth Larsson och Sven Lange.* *MW*

Rapporter från Forskningskommittén i Uppsala för modern svenska (FUMS) 1—43, 1967—1976. Stencil. En förteckning över rapporterna liksom enskilda rapporter fås, tills vidare kostnadsfritt, från FUMS, Thunbergsvägen 7, S-752 38 Uppsala.

Sedan 1967 bedriver Forskningskommittén i Uppsala för modern svenska, förkortat FUMS, språksociologiskt inriktade forskningar i nutida svenskt talspråk. Verksamheten är uppbyggd kring två större projekt, Svenska stadsspråk och Språk, roll och sociala relationer, som båda ingår i det om-

fattande forskningsprogrammet Svenska språket i nutidens samhälle. De mer betydande undersökningarna är förlagda till Eskilstuna, Uppsala och Burträsk, och särskild tonvikt läggs på beskrivningen och förklaringen av variationen i uttal och formlära.

Resultaten framläggs i första hand i denna stencilerade rapportserie, som för närvarande omfattar 43 nummer (varav 9 är verksamhetsberättelser). Det är både preliminära och mer slutgiltiga resultat som redovisas. Förutom en del metodiskt och teoretiskt inriktade arbeten ges data om bl.a. verb- och substantivböjning, pronomenbruk, difftongering och uttalsvariation i fråga om vissa fonem, grammatiskt genus, satsflätor, fundament, relativsatser och regionalord. De flitigaste bidragsgivarna är projektledarna *Bengt Nordberg* och *Mats Thelander*. Många av rapporterna är under tryckning eller har tryckts i skilda publikationer, oftast i överarbetade versioner, men publiceringen i rapportserien ligger i allmänhet 1—2 år före i tid. *BN*

Stadsmål i övre Norrland, Umeå universitet. Stencil. Distr. Avdelningen för nordiska språk, Umeå universitet, 901 87 Umeå.

I samarbete mellan Avdelningen för fonetik och Avdelningen för nordiska språk startades 1973 i Umeå projektet Stadsmål i övre Norrland — även kallat Nordsvenska. Fram till mars 1976 har publicerats tre rapporter:

Nr 1: *Per-Ove Ottosson*, Historiska och statistiska uppgifter om de sex undersökningsorterna.

Nr 2: *Irène Johansson*, Satsintonation i Arvidsjaurspråket.

Nr 3: *Gösta Bruce*, Regler för accentplacering i sammansättningar i Luleå. *MW*

Svenska som målspråk. Projekt vid Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. Stencil. Distr. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet, Fack 104 05 Stockholm.

Hittills har två rapporter publicerats. Den första, av *Björn Hammarberg* var en ren presentation av projektet och ingick i tidskriften *Språkvård* nr 2, 1975. Den andra rapporten är

B. Hammarberg och Åke Viberg, Platshällartyånget, ett syntaktiskt problem i svenskan för invandrare. Författarna visar att tvånget att sätta ut även innehållslösa subjekt i språk som svenskan, norskan och danskan inte har med avsaknaden av kasusböjning att göra, utan i stället hänger samman med ordföljdens syntaktiska funktion i dessa och liknande språk. Ordföljdens satsgrammatiska uppgift är dels att ange satsdel, dels att ange satstyp (påstående eller fråga), dels att ange satsens roll i satsfogningen (huvudsats eller bisats). MW

Söderberg, Barbro & Hellspong, Lennart: Grepp om språket. Studentlitteratur. Lund 1975. 202 s.

Boken är avsedd att vara en bred lättillgänglig orientering om hur språket fungerar i tal och tanke. Man ger en praktisk tillämpning av semantik och logik. Rätt mycket uppmärksamhet ägnas åt språkets mångtydighet och möjligheterna att bemästra den. Framställningen är ganska fyllig och resone-mangen illustreras med rätt utförliga exempel, ofta hämtade från vardagslivet. Boken vänder sig enligt förordet till en intresserad allmänhet men dessutom särskilt till lärare och till studerande vid universitetet, folkhögskolor och vuxengymnasier. MW

Nogle nyere ordbøger og ordlister

DANMARK

Arbejdsmarkedets terminologi. Arbejdsgivernes kontaktserie. 1975.

Atomkraft?, EnergiOplysningsUdvalgets Grundbøger nr. 2. 1975. (Leif Henriksen: Leksikon: s. 172—186).

Automatik til Varmeanlæg, Termer og Definitioner på Dansk —Engelsk—Tysk. [Udg. af] Danfoss. 2. udg., revideret og udvidet. 1975.

Biblioteket som informationscentral. En introduktion til bibliotekernes referencearbejde. Redigeret af Axel Andersen. 1973. (Erland Munch-Petersen: Ordforklaringer: s. 148—170).

Biblioteket som informationscentral. En introduktion til bibliotekernes referencearbejde. Redigeret af Axel Andersen. 2. udg. 1975. (Erland Munch-Petersen: Ordforklaringer: s. 157—181).

Bjerg, Svend: Døden. 1975. (Leksikalske stikord: s. 243—249).

Blinkenberg, Andreas og Høybye, Poul: Dansk-fransk ordbog/ Dictionnaire Danois-Français. Tredje reviderede og forøgede udgave. Bind 1, a—l. 1975—76. (Se omtalen s. 89).

Bregnsbo, Henning: Interessegrupper. 1975. (Leksikalske stikord: s. 225—244).

Byens Hushjælp: Hvidvarekatalog 1976. ("Rundt om i kataloget har en ekspert defineret . . . svære tekniske udtryk").

Dansk Krympeterminologi, med tysk og engelsk ordliste, [udg. af] Emballageinstituttet. 1975.

Dreibek, Finn: Rytterordbogen. 1975.

Dybdahl, Vagn, mfl.: Krise i Danmark. 1975 (Leksikalske stikord: s. 209—226).

- Forkortelser.* Vejledning udgivet af Dansk Sprognævn. 1975.
(Se omtalen s. 86).
- Foss, Otto: Den græske tragedie.* 1975.
- Frenning, Tommy: Bogen om kassettebånd.* 1975. (Tekniske betegnelser og fagudtryk: s. 154—161).
- Frenning, Tommy: Min første fotobog.* 1976. (Nogle tekniske betegnelser og fotografiske grundbegreber: s. 190—197).
- Frilandsmuseet.* Nationalmuseets 7. afdeling. Vejleder. 1975.
(Ordforklaring: s. 75—107).
- Fryd, Ejnar: Anglo/amerikansk-dansk[,] dansk-anglo/amerikansk specialordbog* inden for revision, regnskabsvæsen m.v. 2. udg. 1975.
- Gubba, Wilhelm: Juridisk ordbog[,] dansk-tysk.* 1975.
- Hannestad, Niels: Romersk kunst som propaganda.* 1976.
(Leksikalske stikord: s. 291—301).
- Hartby, Steffen: Bogen om vejret.* 1975. (Minileksikon: s. 123—26).
- Haveman, Lotte: Spændende mad fra hele verden.* 1967. (Liste over fremmedord og fagudtryk: s. 34—35).
- Helms, Hans Jørgen og Johs Nielsen (red.): Gyldendals Edb-Leksikon.* 1975.
- Hielmcrone, Harald von: Etisk argumentation.* 1975. (Leksikalske stikord: s. 237—252).
- Hjortsø, Leo: De græske historikere. Kios førstefødte.* 1975.
(Leksikalske stikord: s. 186—191).
- Holm-Nielsen, Svend: Historien bag Palæstina-problemet.* 1975. Leksikalske stikord: s. 187—192).
- Hvad betyder det i EF's landbrugspolitik? Markedsordningsordbog.* 1975.
- Internationale organisationer[, Forkortelser af navne på].*
[Udg. af] Tobaksindustrien. 1972.
- Kihlberg, Bengt: Min første sejlerbog.* Instruktionsbog for juniore. 1975. (Sejladsudtryk: s. 170—184).
- Kjøller, Klaus: Argumentation. Analyser af sprogbrug.* 1975.
(Register over fagtermer: s. 151—152).
- Koordinationsgruppen for individbaseret patientregistrering: Rapport nr. 3: Definitioner af visse begreber inden for sygehussektoren.* [Udg. af] Sundhedsstyrelsen. 1975.

- Krüger, Henrik: Action, mand! Rockerliv i Danmark i tekst og billeder.* 1976. (Rocker-brokker [ordliste med forklaringer]: s. 164—165).
- Lambert, William W., og Wallace E. Lambert: Socialpsykologi.* Oversat af Helle og Peter Damgaard-Hansen. 1971. (Ordliste: s. 170—173).
- Lange, Bodil, og Sys Thodén: Vi laver mad med krydderier.* 1975. (Krydderi-Ordbog: s. 264—267).
- Lexique UEC.* [=Union Européenne des Experts Comptables, dvs. den europæiske revisorunion]. 2. Édition. 1974.
- Lindhardt, Jan: Retorik.* 1975. (Leksikalske stikord: s. 162—165).
- Lysteknisk terminologi.* Dansk Standard 704. 1975.
- Munch, Niels: Grundejerens rettigheder og pligter.* Et boligleksikon for parcelhus og udlejningsejendom. 1975.
- Nielsen, Feodor: Anglo-amerikansk/dansk retsordbog.* 1975.
- Nielsen, Helge: Det groteske.* 1976. (Leksikalske stikord: s. 238—255).
- Nielsen, John B.: Psykiatrisk ordbog.* 4. reviderede udgave. 1975.
- Nordisk specialpedagogisk terminologi.* Ordlista med specialpedagogiska termer på danska, finska, isländska, norska, svenska och engelska. Utgiven av Nordiska Rådet och Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete. 1974.
- Norsk Flerspråklig Tekstilordliste.* Med oversettelser til: Dansk, Hollandsk, Engelsk, Finsk, Fransk, Tysk, Spansk og Svensk. Norsk Tekstilforskningsinstitutt. 1972.
- Pahuus, Mogens: Filosofisk antropologi.* 1975. (Leksikalske stikord: s. 231—234).
- Pædagogisk Magasin.* 1975. Nr. 1 (Ord, ord, ord ... forklaring på ... fagudtryk: s. 32).
- Rasmussen, Jens, og Karen Stetting: Almen grammatik.* 1975. (Systematisk terminologiliste. Internationale og danske betegnelser: s. 145—149).
- Råd og Resultater.* 1975. Nr. 5. (Mini-leksikon [tekniske begreber som bruges i forbindelse med lommeregner]: s. 13—14).

- Saltoft, Børge: Tanker om musik.* 1975. (Leksikalske stikord: s. 288—297).
- Samfundshåndbogen.* Alfabetisk Opslagsbog. Redigeret af Mette Koefod Bjørnsen og Lars Søndergård under medvirken af Henri Goldstein. 1976.
- Skole og epilepsi.* Særnummer af Folkeskolen. Efterår 1975. (Ordliste: s. 22).
- Strøm, Jytte: Menneske, værdier og samfund.* 1975. (Leksikalske stikord: s. 210—221).
- Stybe, Svend Erik: Fra folkevækkelse til enevælde af Guds nåde.* Den danske reformationssidéhistorie. 1975. (Leksikalske stikord: s. 170—174).
- Sundemo, Herbert: Fakta-ordbog til Bibelen.* Dansk udgave ved Vagn Tefre. 1976.
- Terminologie budgétaire.* 1974. ... De europæiske Fællesskabers budgetterminologi.
- Terminologie de la Charte sociale européenne.* 1975. ... Den europæiske socialpagts terminologi.
- Terminologie de la sécurité sociale.* 1974. ... Terminologi over social sikring.
- Terminologie du Règlement du Parlement européen.* 1975 [?]. ... Terminologi for Europa-Parlamentets forretningsorden.
- Wanscher, Johan Henrik og Ib Linde-Laursen: Genetisk Ordbog.* 1974.
- Werkmäster, Barbro: Spøgelsestimen.* Oversat af Karen-Lis Wissum. (Ordliste: s. 105—106).
- Vocabulaire du Statut des fonctionnaires des Communautés européennes et du régime applicable aux autres agents ainsi que de documents administratifs s'y rapportant.* 1975.
- Vocabulaire phraséologique établi sur la base des traités instituant les Communautés européennes.* 2. udgave. 1975. ... Fraseologisk ordbog udarbejdet på grundlag af traktaterne om oprettelse af De europæiske Fællesskaber.
- Økonomisk ordliste, engelsk/dansk.* Ordliste til 1. årsprøves nationaløkonomi. [Udarbejdet af] Politrådet [ved Københavns Universitet] [1974].

FINLAND

- Aakkosellinen ammattihakemisto* [Finskt-svenskt-finskt alfabetiskt yrkesregister]. Utg. av Statistikcentralen. Helsingfors 1975. 242 s.
- Esko Aho: Liittymäsananasto/Anslutningsord* [finska-svenska-engelska-franska-norska-danska-japanska-spanska-polska-ryska-italienska]. Tekniska högskolan i Helsingfors och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Helsingfors 1975. 65 s.
- Feyzi Ahsen Böre: Fince-türkçe-fince* [Finska-turkiska-finska]. Sümer Matbaası 1972. 120 s.
- Atk-sanakirja* [ADB-ordbok]. 2. uppl. Utg. av Tietojenkäsittelyliitto ry. Vasa 1975. 140 s.
- EBU:n väritelevisiosananasto* [EBU:s färgtelevisionsordlista]. Utg. av Oy Yleisradio Ab. Helsingfors 1971. 26 s.
- Englantilais-suomalainen fysikaalisen kemian sanasto* [Engelsk-finsk ordlista i fysikalisk kemi]. Utg. av Suomen Kemian Seura. Helsingfors 1975. 34 s.
- Erkki J. Immonen—Irina Matvejew—Paul Sjöblom: Päihdesanastoa Alkohol och narkotika, terminologisk ordlista* [finsk-svensk-engelsk]. Utg. av Oy Alko Ab. Helsingfors 1974. 293 s.
- Paul Kokla—Helga Laanpere—Mart Mäger—Arno Pikamäe: Eesti-soome sõnaraamat* [Estnisk-finsk ordbok]. Tallinn 1972. 650 s.
- Kromatografiasananasto* [Engelsk-tysk-finsk-svensk kromatografinomenklatur]. Utg. av Suomalaisten Kemistien Seura. Helsingfors 1975. 45 s.
- Hannu T. Linnainmaa: Neuvostoliittolais-suomalainen taloustermistö* [Rysk-finsk ekonomisk terminologi]. Tammerfors 1975. 124 s.
- Pekka Lukkari: Sami-suoma sadnekirji* [Samisk-finsk ordbok]. Helsingfors 1974. 172 s.
- Muovisanasto/Plastordbok* [engelsk-svensk-tysk-finsk]. Utg. av Muoviyhdistys r.y. Varkaus 1973. 305 s.
- Egil Nicklin: Svensk-finsk och finsk-svensk byggordsamling*. Byggnadskalendern 1976. 25 s.

- Jukka Paastela: Sosialismen sanakirja* [Socialismens ordbok].
Turenki 1975. 186 s.
- István Papp: Finn-magyar szótár* [Finsk-ungersk ordbok].
Budapest 1970. 1119 s.
- Boris Paraškevov—Jukka Hyrkkänen: Bulgarialais-suomalainen sanakirja* [Bulgarisk-finsk ordbok]. Tavastehus 1975.
91 s.
- Kalju Pihel—Arno Pikamäe: Soome-eesti sõnaraamat* [Finsk-estnisk ordbok]. Tallinn 1971. 623 s.
- Pohjoismainen rakennuspuusepäntuotteiden nimistö* [Nordisk snickerordlista]. Utg. av Rakennuspuusepänteollisuus ry.
Järvenpää 1971. 27 s.
- Pohjoismainen tilastosanasto* [Nordisk statistisk nomenklatur].
2. uppl. Utg. av Suomen tilastoseura. Jyväskylä 1975. 78 s.
- Kristina Rahinanti—Hannu Lintinen: Suomi-portugali-suomi*
[Finska-portugisiska-finska]. Borgå 1975. 359 s.
- Elsa Salamaa: Minisanakirja suomen ja puolan kielen har-
rastajille* [Miniordbok; finska och polska]. Tammerfors
1975. 106 s.
- Jyrki K. Talvitie—Ilkka Helastie: Kymmenen kielen DX-
sanasto* [DX-nomenklatur på tio språk]. Forssa 1975. 100 s.
- I. Vahros—A. Scherbakoff: Suomalais-venäläinen sanakirja*
[Finsk-rysk ordbok]. Moskva 1975. 815 s.
- Pertti Valtonen: Suomen mustalaiskielen etymologinen sana-
kirja* [Etymologisk ordbok över zigenarspråket i Finland].
Helsingfors 1972. 138 s.

NORGE

- Bakke, Karl og Halvor Dalene: Ordliste for grunnskolen.*
Bokmål. Ny utgave. Oslo 1975.
- Byggeteknisk engelsk.* Norsk utg.: Kjell Buene. Oslo 1975.
- Bø, Inge: Praktisk oppslagsbok for pedagogikk og psykologi.*
Med engelsk-norsk ordliste. Oslo 1975.
- Danielsen, Françoise: Fransk for hotell- og restaurantfaget.*
3. utg. Oslo 1975.

- Frette, Thor: Norsk-samisk ordbok.* [Utg. av] Grunnskole-
rådet/Gymnasrådet, Kirke- og undervisningsdepartementet.
Oslo 1975.
- Gabrielsen, Egill Daae: Norsk-fransk handelsordbok.* 4. utg.
Oslo 1975.
- Gabrielsen, Egill Daae: Norsk-tysk handelsordbok.* 2. oppl.
Oslo 1975.
- Gundersen, Dag: Norsk ordbok. Bokmål og nynorsk.* 2. oppl.
Oslo 1974.
- Gundersen, Dag: Nynorsk synonymordbok.* 5. oppl. Oslo 1974.
- Guy, Walter: Norsk-engelsk ordbok for det praktiske liv.*
6. oppl. Oslo 1974.
- Hanneborg, Bente og Knut Hanneborg: Filosofisk ordbok.*
Oslo 1975.
- Hansen, Jens E.: Bilteknisk ordbok. Tysk-norsk.* Til norsk
ved Arne Killingstad. Oslo 1975.
- Heggstad, Leiv og Finn Hødnebo og Erik Simensen: Norrøn
ordbok.* 3. utg. av Gamalnorsk ordbok. Oslo 1975.
- Høst, Gunnar og Jørgen Aarhoug: Fransk-norsk, norsk-
fransk. Français-norvégien-norvégien-français.* 13. oppl.
Oslo 1975.
- Krogsrud, Torgeir og Didrik Arup Seip: Norsk rettskrivnings-
ordliste.* Ny utg. ved Finn-Erik Vinje. 26. utg. Oslo 1975.
- Loennecken, Sigrid: Spansk-norsk.* 2. oppl. Oslo 1974.
- Lundeby, Einar og Einar Sørlie: Norsk ordliste.* Oslo 1975.
- Miljøleksikon. Økologi, natur- og miljøvern.* Utg. i samarb.
med Norges naturvernforbund. Oslo 1975.
- Nesset, Kåre og Søren Seland: Tysk ordbok for grunnskolen.
Tysk-norsk. Norsk-tysk.* 2. utg. Oslo 1975 [utsendt 1976].
- Rokkan, Stein: Fremmedordbok.* 3. oppl. Oslo 1974.
- Rådet for teknisk terminologi: Ordbok for elektro-krafttek-
nikk. Norsk-engelsk-fransk-tysk.* Oslo 1975.
- Rådet for teknisk terminologi: Ordbok for petroleumsvirk-
somhet. Norsk-engelsk-fransk.* Oslo 1976.
- Scarry, Richard: Min store ordbok.* Norsk utg. ved Unn Huse.
Oslo 1975.
- Seland, Søren: Norsk-engelsk.* Oslo 1975.
- Svenskerud, Herbert: Engelsk-norsk.* Oslo 1975.

- Torvik, Ingvald: Ordliste for alle.* Bokmål. 3. utg. 2. oppl. Rev. av Dag Gundersen. Oslo 1975.
- Universitetet i Bergen.* Nordisk institutt. Prosjekt for data-maskinell språkbehandling: Bokmål baklengsordliste. Bergen 1975.

SVERIGE

Den svenska förteckningen har utarbetats gemensamt av Tekniska Nomenklaturcentralen (TNC) och Svenska språknämnden.

- Allén, S. et al.: Nusvensk frekvensordbok baserad på tidnings-text. 3. Ordförbindelser.* Data linguistica 10. Almqvist & Wiksell. Stockholm 1975. LII+994 s.
- Anell, I.: Vad betyder växternas latinska namn?* Betydelse och härledning. Artnamn på svenska, danska, norska, finska, engelska och franska samt register över svenska artnamn. När?Var?Hur?-serien. Forum. Stockholm 1976. 159 s.
- Beskow, P.: Teologisk ordbok.* AWE/Geber. Stockholm 1975. 151 s.
- Bonniers ekonomiska lexikon.* Sammanställt av R. Eidem, H. Mabon och H. Ugglå. 2. aktualiserade oppl. Bonniers. Stockholm 1974. 319 s.
- Bonniers musiklexikon.* Huvudred.: Åke Engström, Folke H. Törnblom. Bonniers. Stockholm 1975. 446 s.
- Bostadsordlista.* Svensk-engelsk-tysk-dansk-norsk-finsk. Nordiska Kooperativa och allmännyttiga Bostadsföretags Organisation, NBO. Stockholm u.å. 77 s.
- Broby-Johansen, R.: Konstordbok.* Övers. från danskan och bearb. av Göran Tegnér och Robert Bennet. 2 omarb. oppl. Rabén och Sjögren. Stockholm 1975. 215 s.
- Classon, S.: Socialförsäkringslexikon.* Liber förlag. Stockholm 1975. 158 s.
- Collinder, B.: Ordhandboken.* Förlagshuset Fyris. Uppsala 1975. (1 oppl. o. 2 genomsedda oppl.), 361 s.
- Färnström, N.: Sportfiskelexikon.* 2 aktualiserade oppl. Bonniers. Stockholm 1975. 189 s.

- Hansson, S. O.: Arbetsmiljö från A till Ö. Aktuell uppslagsbok om yrkesrisker och arbetarskydd. Prisma. Stockholm 1975. 183 s.*
- Juridikens termer. Presenterade av Sture Bergström. 4 omarb. uppl. Esselte studium. Stockholm 1975. 265 s.*
- Kortfattad svensk-rysk ordlista inom samhällsplaneringsområdet. Preliminär utg. Statens institut för byggnadsforskning. Stockholm 1975. 117 s.*
- Larsson, W.: Nya förkortningsordboken. Internationella och svenska förkortningar med översättningar och förklaringar, index med bokstavs-beteckningar. Spektra. Halmstad 1975. 167 s.*
- Lexikon i data. (Originallets titel: A Dictionary of Computers.) Övers. av Maud Engblom. LiberLäromedel/Gleerup. Lund 1975. 174 s.*
- Liungman, C. G.: Symboler. Västerländska ideogram. Östra-by: Fria akademien. Kristianstad 1974. 344 s.*
- Lundström, U.: Liten svensk-engelsk ordlista för socialarbetare. Socialförvaltningens bibliotek. Göteborg 1976. 57 s.*
- Medicinsk terminologi. Red. av Bengt I. Lindskog och Bengt L. Zetterberg. Almqvist & Wiksell. Stockholm 1975. 633 s.*
- Modern svensk-engelsk ordbok. 2 uppl. 3 tryckn. Prisma. Stockholm 1975. ca 570 s.*
- Modern svensk-tysk ordbok. Prisma. Stockholm 1974. 596 s.*
- Nomen, F.: Försvarsmaktens gemensamma nomenklatur. Stockholm 1974. 117 s.*
- Nordisk specialpedagogisk terminologi. Ordlista med specialpedagogiska termer på danska, finska, isländska, norska, svenska och engelska. Utg. av Nordiska rådet och Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete. Nordisk utredningsserie utg. av Nordiska rådet, nr 17. 1974. 50 s.*
- Noréen, E. och Warberg, G.: Främmande ord i svenskan. Ny utg. av Det Bästa. Stockholm 1974. 376 s. Ej i bokhandeln.*
- Nyblom, Å.: Engelsk-svensk elteknisk förkortningslista. Ingenjörsförlaget. Stockholm 1975. 24 s.*
- Ohlmarks, Å.: Fornnordisk ordbok. Tiden. Stockholm 1975. 202 s.*
- Parsenow, G.: Fackordbok för juridik och ekonomi. Fach-*

- wörterbuch für Recht und Wirtschaft.* Tysk-svensk, svensk-tysk. Carl Heymanns Verlag KG. Köln 1975. XII+504 s.
- Poole, S. C.: Svensk-engelsk och engelsk-svensk lokaltrafikordlista.* 55 s. Duplic.
- Rådahl, G., Rådahl, S. och Helzel, F.: Handelslexikon med ordförklaringar och översättningar till tyska, franska och spanska.* 2 uppl. Bok o. bild. Stockholm 1974. 385 s.
- Rådahl, G. och Rådahl, S.: Vanliga främmande ord i svenska språket.* 2 uppl. Bok o. bild. Stockholm 1975. 112 s.
- Sandström, C. I.: Psykologisk ordbok.* 12 omarb. uppl. Almqvist & Wiksell läromedel. Stockholm 1975. 164 s.
- Sohlmans musiklexikon.* Huvudred.: Hans Åstrand. 2 reviderade och utvidgade uppl. Sohlman. Stockholm 1975—. 5 delar.
- Stenmark, H.: Finlandssvenska ord och uttryck.* Stockholm 1975. 22 s. Duplic.
- Svensk standard:*
- Bildsymboler för sport och friluftsliv.* Svensk-engelsk. SIS 03 12 11. Stockholm 1976. 18 s.
- Blankett- och dokumentteknik. Terminologi.* Svensk-engelsk. SIS 61 30 01. Stockholm 1976. 11 s.
- Elektriska kopplingsapparater och kopplingsutrustningar. Ordlista.* Svensk-engelsk. SEN 01 03 10. Stockholm 1975. 8 s.
- Elektriska mätinstrument. Ordlista.* Svensk-engelsk-fransk. SEN 43 51 01. Stockholm 1976. 20 s.
- Halvledarkomponenter. Ordlista.* Svensk-engelsk-fransk-tysk. SEN 01 03 51. Stockholm 1976. 48 s.
- Teaterord.* Teatertermer på danska, finska, isländska, norska, svenska och engelska. Utg. av Nordiska teaterunionen. Stockholm 1975. 179 s.
- Tekniska nomenklaturcentralens publikationer:*
- TNC 58 Plan- och byggtermer 1975.* Svensk-engelsk-fransk-tysk-rysisk. Stockholm 1975. 190 s.
- TNC 59 Geoteknisk ordlista.* Svensk-engelsk-fransk-tysk-finsk-rysisk. Stockholm 1975. 176 s.
- TNC 60 Träbyggnadsordlista.* Svensk-engelsk-fransk-tysk. Stockholm 1975. 224 s.

Wood Dictionary. English-French-Spanish-Italian-Swedish-Dutch-German. Volume 2: Production, Transport, Trade
Amsterdam (Elsevier) 1966. 642 s.

Wood Dictionary. English-French-Spanish-Italian-Swedish-Dutch-German. Volume 3: Research, Manufacture, Utilization.
Amsterdam (Elsevier) 1968. 460 s.

Östergren, O. och Dahlstedt, K.-H.: Våra vanligaste främmande ord. Ordlista med uttal och förklaringar. 36 uppl.
Esselte studium. Stockholm 1976. 154 s.

Om forfatterne

- Jakob Benediktsson*, f. 1907. Ordbogsredaktør. Formand for Íslensk málnefnd siden 1966.
- Catharina Grünbaum*, f. 1944. Fil. mag., forskningsassistent vid Svenska språknämnden (tidigare: Institutet för svensk språkvård) sedan 1971.
- Lars Huldén*, f. 1926. Fil. dr, professor i nordisk filologi vid Helsingfors universitet. Medlem av direktionen för Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Henrik Galberg Jacobsen*, f. 1944. Amanuensis i Dansk Sprog-nævn siden 1972.
- Alfred Jakobsen*, f. 1917. Professor i norrøn filologi ved Universitetet i Trondheim/Norges Lærerhøgskole.
- Allan Karker*, f. 1926. Lektor i nordiske sprog ved Aarhus Universitet. Medlem af Dansk Sprognævn siden 1970, for-mand siden 1973.
- Ståle Løland*, f. 1945. Konsulent i Norsk språkråd siden 1973.
- Bengt Nordberg*, f. 1936. Fil. lic., forskningsassistent vid Svenska språknämnden, tjänstledig för tjänst vid Uppsala universitet.
- Pia Riber Petersen*, f. 1946. Amanuensis i Dansk Sprognævn siden 1974.
- Per A. Pettersson*, f. 1944. Fil. mag., vikarierande forsknings-assistent vid Svenska språknämnden sedan 1976.
- Osmo Ranta*, f. 1926. Diplomingenjör, undervisningsråd vid undervisningsministeriet, styrelsemedlem i Centralen för Teknisk Terminologi.
- Mikael Reuter*, f. 1943. Fil. kand., forskare vid Forsknings-centralen för de inhemska språken och sekreterare för Svenska språknämnden i Finland.
- Margareta Westman*, f. 1936. Docent, forskningsassistent vid Svenska språknämnden (tidigare Institutet för svensk språk-vård) sedan 1966.

Tidligere bind af Sprog i Norden

Siden 1970 har de nordiske sprognavn udsendt *Sprog i Norden/Språk i Norden* som deres fælles årsskrift. Årsskriftet indeholder korte rapporter om de enkelte sprognavn og om deres samarbejde, og desuden gives der i de enkelte bind (1971-bindet undtaget) oversigter over "Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet" og over nyere ordbøger og ordlister.

Foruden dette faste stof har de enkelte årgange bragt følgende artikler og afhandlinger om sproglige spørgsmål:

1970

Det nordiska rättstavningsmötet 1869 och hundra års svensk rättstavning, av *Carl Ivar Ståhle*

Den retskrivningsmæssige udvikling i Danmark siden det nordiske retskrivningsmøde i Stockholm 1869, af *Henning Spang-Hanssen*

Utvikling i norsk rettskriving etter Stockholmsmötet 1869, av *Alf Hellevik*

Sprognavn og offentlighed. Erfaringer fra arbejdet i Dansk Sprognavn, af *Poul Lindegård Hjorth*

Språkvården och massmedierna, av *Bertil Molde*

Finsk purism och nationalism, av *Matti Sadeniemi*

Oversettelse og språkrøkt, av *Carl Hambro*

1971

Om svensk og norsk indflydelse på moderne dansk, af *Allan Karker*

- Om påverknad på norsk frå andre nordiske språk, av *Alf Hellevik*
Svenska lån frå danskan, norskan och finskan, av *Gösta Bergman*
Isländskan i Nordamerika, av *Haraldur Bessason*
Finskan i Amerika, av *Pertti Virtaranta*
Norsk i Amerika: Studier og status, av *Einar Haugen*
Det svenska språket i Amerika, av *Nils Hasselmo*

1972

- Nabosprogene i den højere danske skole. Et historisk rids med kommentarer, af *Poul Lindegård Hjorth*
Dansk i Amerika: Status og perspektiv, af *Iver Kjær* og *M. Baumann Larsen*
Finlandssvenskan i USA och Kanada, av *Lars Huldén*
Teknisk terminologiarbejde i Danmark og Dansk Sprognævns rolle heri, af *Henning Spang-Hanssen*
Några tankar kring tekniskt terminologiarbete i praktiken, av *Egil Nicklin*
Registrering og nybildning av tekniska ord i Island, av *Sigurður Briem*
Problemer innen fagspråkene, av *Bjørn Ebbe Lian*
Terminologisamarbete i Norden — erfarenheter i Sverige, av *Einar Selander*
Datamaskinell språkbehandling — og nordisk samarbeid, av *Kolbjørn Heggstad*

1973

- Fra Norsk språknemnd til Norsk språkråd, av *Gorgus Coward*
Våre nordiske grannespråk i norsk skole, av *Marius Sandvei*
Grannspråksundervisningen i svenska skolor, av *Evert Ullstad*
Samarbeid om reformer i lovspråket, av *Alf Hellevik*
Den svenska språknämnden og myndigheternas språk, av *Bertil Molde*
Dansk lovsprog og kancellistil, af *Allan Karker*
Navne på stater. Nationalitetsbetegnelser

1974

Språket i kringkastinga, av *Finn-Erik Vinje*

Om sproget i radio og tv, af *Henning Skaarup*

Språket i finlandssvensk radio och tv, av *Sten Olof Westman*

Finska språket i Finlands rundradio, av *Matti Sadeniemi*

Sprogbrugen i Islands radio og TV, af *Jakob Benediktsson*

Språket i svensk radio och tv, av *Bertil Molde*

Navne på stater. Nationalitetsbetegnelser. Dansk—færøsk—
islandsk

Modersmålsundervisning vid universitetsutbildning

1975

Samisk språk og Samisk Språknemnds arbeid, av *Ole Henrik
Magga*

Lidt om færøsk sprogrøgt, af *Kaj T. Larsen*

Om grønlandsk — og om den nye grønlandske retskrivning,
af *Robert Petersen*

Bro over dansk-finsk sprogkløft?, af *Poul Lindegård Hjorth*

Om finnarnas svårigheter i att förstå danska, av *Tove Skut-
nabb-Kangas*